13 Temmuz 1957 Sene : 4, Cilt : X, Sayı : 166

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Fiatı 60 Kuruş

AKİS'in Yazı Müsabakası

Bu sayıdan itibaren gönderilen yazıları neşre başladık

1 —AKİS'in bu seneki yazı müsabakası için seçilen mevzu şudur: Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler ne şekilde hareket etmelidirler?

2 — Müsabakaya katılmak için gönderilen yazılar kâğıdın bir yüzüne makinayla ve orta aralıkta yazılacak, uzunluğu da 23x30 eb'adındaki kâğıtlarla iki sayfayı tecavüz etmiyecektir.

3 — Gelen yazılar önce AKİS'in yazı işleri kadrosundan kurulacak bir küçük jüri tarafından incelenecek, uygun görülen AKİS'te neşredilecektir.

4 — Yazıların neşrine 1 Temmuz 1957'de başlanacak ve 30 Nisan 1958 den sonra gelen yazılar müsabaka dışında bırakılacaktır.

5 — AKİS'te neşredilen yazılar 1958 Mayıs başında toplanacak olan selâhiyetli bir jüri tarafından incelenecek, Birinciliği kazanan yazının sahibine 1.000; İkinciliği kazanan yazının sahibine 500 ve Üçüncülüğü kazanan yazının sahibine de 250 lira telif hakkı ödenecektir. Bundan başka birinciliği kazanan yazının muharririnin resmi 1958 Mayısının ortasında çıkacak olan Beşinci yılımızın ilk sayısının kapağını süsliyecektir.

6 — Müsabakaya katılacak yazıların "AKİS Mecmuası, yazı müsabakası servisi P. K. 582 - Ankara" adresine postalanması lâzımdır.

Dikkat :

Müsabakaya gönderilen yazıların bir kısmının çok kısa olduğu görülmüştür. Makalelerin yazı makinası ile yazılmış iki sayfayı tecavüz etmemesi şartıyla, bir fikri etrafile izah edebilecek uzunlukta olması lâzımdır.

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 4, Cilt: X, Sayı: 166

Rüzgârlı Sok. Ovehan
Kat: 3 Daire: 7
P. K. 582 — Ankara
18992 (Yazı İşleri)
15221 (İdare)

Fiatı 60 Kuruş

★

Muessisi

Metin Toker

★

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür:

Tarık HALULU

★

Umumî Neşriyat Müdürü

Hamdi AVCIOĞLU

★

Teknik Sekreter:

İlhami SOYSAL

★

Karikatür:

TURHAN

★

Fotoğraf:

Hüseyin EZER
Osman ÖZCAN
ASSOCIATED PRESS
TÜRK HABERLER AJANSI

★

Klişe:

Desen Klişe ATELYESİ

★

Müessese Müdürü:

Mübin TOKER

★

Abone Şartları:

3 aylık	(12 nüsha) :	6 lira
6 aylık	(25 nüsha) :	12 lira
1 senelik	(52 nüsha) :	24 lira

★

İlân Şartları:

3 renkli arka kapak (Tam sayfa): 350 Lira

Kapak içi 300 lira, metin sayfaları Santimi 4 lira.

★

Dizildiği ve Basıldığı Yer:
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA

Tel : 15221

Basıldığı tarih: 11.7.1957

Kapak resmimiz:

Molotof

Kremlin'den kafese

Kendi Aramızda

Bölükbaşı hakkında

6 Temmuz 1957 tarihli sayınızda çıkan Osman Bölükbaşı ile alâkalı yazılardan dolayı sizi bütün kalbimle tebrik ederim. Hadiselerin mahiyeti ile şahsın mahiyetini hislerin bu kadar kızıştığı bir sırada böylesine sakin bir şekilde ayırdedebilip her iki tarafın hakkını vermekten geri kalmayışınızla AKİS'in okunacak tek mecmua olduğunu bir defa daha gösterdiniz.

Adil Kalaagıl - İstanbul

★

AKİS'in tarafsızlık adı altında tamamen kendisini C.H.P. propagandasına hasrettiğini çoktan farketmiştik. Ama doğrusu işi ne kadar ileriye götürebileceğini yeni öğrendik. C.M.P. liderinin kazandığı büyük alâkayı gölgelemeye çalışan neşriyatınız, maksadınızın ne olduğunu daha iyi anlattı.

Ruhi Tercanlı - Samsun

★

Son sayınızı büyük bir merakla bekliyordum. İktidarın Bölükbaşı mevzuundaki tutumunu şiddetle tenkid edeceğinizden emindim, ama, merak ediyordum, acaba siz de hadiselerin tesiri altına kalıp Bölükbaşıyı tamamiyle kusursuz mu gösterecektiniz diye.. AKİS'ten beklendiği gibi Sezarın hakkını Sezara verdiniz. Bravo!

Kâmil Yurtsev - Ankara

★

AKİS'in 164 üncü sayısında dercedilmiş Bölükbaşı hakkındaki yazınızı çok adi ve cidden bayağı buldum. İnsanlar meyva veren ağaca taş atarlar. Onun millî şöhretini çok fuzulî gayretlerinizle yok etmeğe çalışıyorsunuz. Kıskançlığınız ne kadar sonsuz olursa olsun onu anlamak için demokratlara hüsnüniyet, size de terbiye tavsiye ederim.

E. Hikmet Basa - Samsun

★

AKİS soğukkanlılığını, aklı selimini, tarafsızlığını hislerine kapılıp kaybetmediğini Bölükbaşıya ait mükemmel röportaj ve makaleleriyle gösterdi. Eğer Bölükbaşıyı siz de bu hengâme arasında bir melek olarak gösterseydiniz hakikaten sıtkım sıyrılacaktı.

Melâhat Tanyol - İstanbul

★

Tarafsızlıktan ayrıldığınızın son ve ve yeni bir misalini daha Bölükbaşı hakkındaki yazılarınızla verdiniz. Kendi Aramızda sütununda neşretmekten çekinmediğiniz bunca mektup size ilk çıktığınız sıralardaki tarza dönmenizi ihtar edip duruyor. Bundan da bir mâna çıkaramıyor musunuz? Size tavsiyem bazı hesapları bir yana itip eski halinize dönmenizdir. Aksi halde bir gün siz de nadim olursunuz ama, iş işten geçer.

Cezmi Tarık - İzmir

★

Bütün gazeteler Bölükbaşı lehinde o kadar yazı yazdılar. Ama sizin mükemmel bir şekilde İktidarın günahının nerede olduğunu göstermeniz, emin olunuz ki davaya hakiki kuvvetini kazandırmıştır. AKİS, ucuz popülarite peşinde olmadığını büyük bir medenî cesaretle yeniden gösterdi. İşte biz AKİS'i bunun için seviyoruz.

Fikret K. Ertağ - İstanbul

★

İnkılâplar hakkında

AKİS'in 164 üncü sayısında "Seçimlerde Tanrı Elçileri" başlıklı yazıda bugün milyonlarca insanın bağlı bulunduğu ve bu bağlılıkla öğündüğü bir peygamber hakkında kullandığınız tâbir çok kimsenin canını sıktı. Belki bu yazınızda Atatürk'e de iftira ediyorsunuz. Laikliği dinsizlik şeklinde anlamak hatadır. Fikir sahibi olmadığınız mevzularda kalem oynatmak ise daha küçük bir hata değildir.

C. Yücel - Ankara

★

164 sayılı mecmuanızda "Seçimlerde Tanrı Elçileri" başlıklı yazınızda din ve parti bezirgânlarına lâf atılırken, Atatürk'e atfen "bir çöl bedevisinin teolojisinin saçma düsturlarını büyük Türk Milletine yakıştırmamalısınız" da denilmektedir. Parti ve din bezirgânlariyle mücadele ederken dinimize ve din büyüklerine saçma sapan isnatlarda bulunulmamasını rica ederim.

İsmail Akyürek - Kayseri

★

164 sayılı AKİS'te Aydemir Balkan, İslâm dinini Atatürke atfen "bir çöl bedevisinin teolojisinin saçma düsturları" olarak tarif ediyor. Bunun TİME dergisinde (24 Haziran 1957 tarihli) gene Atatürke atfedilen "İslâm ahlâksız bir arabın teolojisidir" yazısıyla aynı zamana tesadüf etmesi de çok manidar. Büyük Atatürkün böyle bir şey söylemiş olması imkânsızdır. O büyük adamın ağzına söylemediği "küçük lâfları" yerleştirmek ayıp değil de nedir?

Mehmet Demir - İstanbul

★

Mecmua hakkında

Çeşitli meseleler üzerindeki isabetli görüşlerinizi hayranlıkla takip eden bir okuyucunuzum. Yalnız bir üniversiteli olarak üniversiteye ayırdığınız sayfanın tatmin edici olmaktan uzak kaldığını söyliyebilirim. Bir de şu millete Çarşambayı Perşembe diye ilân eden (26 Haziran 1957 Çarşamba, saat 6.30) Radyo hakkında bir şeyler yazmamanız tuhaf.,

M. Kancoğlu - Ermenek

YURTTA OLUP BİTENLER

D. P.

Yaratılan hâdise

Her şey bir gün uzun boylu, ince yüzlü, bol saçlı, Fransız operet yıldızı Georges Guetary'yi - "Pariste Bir Amerikalı" filmindeki Parisli şarkıcı- pek andıran bir genç adamın Babıâliye gelmesi ile kızıştı. Sıcak bir gündü. Güneş insanlara evlerinden çıkmak arzusunu hiç te ilham etmiyordu. Buna rağmen koyu renk elbiseli, açık renk kıravatlı adam üşenmemiş, ta Babıâliye kadar gelmişti. Koltuğunun altında bir çanta taşıyordu. Nuruosmaniyede, bir sokak içindeki pek şöhretli bir binaya girdi. Bina o kadar şöhretliydi ki gölgesi B.M.M. nin kürsüsü üzerine dahi düşmüştü. Bazı odaları diğer odaların dan bir kaç santim yukarda olan bu binanın alt katında eski Devlet Bakanı Dr. Mükerrem Sarola ait Türk Sesi matbaası vardı ve bir zamanlar maruf Türk Sesi gazetesini basan bu matbaada şimdi ŞEHİR adında bir akşam gazetesi çıkıyordu. Gerçi başlığın hemen altında dişi bir klişe ile "Tarafsız Siyasi Akşam Gazetesi" ibaresi vardı ama o ibarenin aşağısında da "Sahibi: Nuri Atılgan - Umumi Neşriyat Müdürü: Kemal Onan" yazıyordu. Bu iki zat İstanbul D.P. teşkilâtı içinde "militan Sarolist" olarak tanındıklarına göre gazeteleri de sadece Dr. Sarol kadar tarafsızdı. O gün Şehir gazetesine giren uzun boylu adamın adı Ertuğrul Adalı idi ve Ertuğrul Adalı Belediye Meclisi azası olduğu gibi D.P. İl Haysiyet Divanı üyesi de idi.

> ## 1002'nci Oyun
>
> **C. H. P. İktidarın seçimlerde yapabileceği 1001 oyunu tesbit etmeğe çalışadursun, eloğlu 1002 nci oyunu keşfetmiş. Sardunya adasındaki seçimlerde partilerden biri seçmenlere bir ayakkabının sağ tekini vermiş ve demiş ki: "Sandıklardan reyleriniz bana çıkarsa, kunduraların sol tekini de alırsınız".**
>
> **Akıl hiç fena değil. Değil ama, bilinmez Türkiyede tatbik kabiliyeti var mı?**
>
> **Hani, bilhassa 1954'den bu yana iki ayağımız bir pabuç içinde yaşamağa öylesine alıştık ki...**

Bundan bir müddet evvel Ertuğrul Adalı ismi gazetelere geçmişti. Uzun boylu genç, Belediye Meclisinde bir çıkış yapmış ve imar hareketlerini tenkit etmişti. İmar hareketi demek Adnan Menderes demekti; halbuki Ertuğrul Adalı D.P. nin sevkü idaresinden ve İktidarın icraatından fazla memnun olmayanların ateşli nüfuz ticareti düşmanı Orhan Köprülü etrafında teşkil ettikleri gruba asla dahil değildi. Bilâkis Ertuğrul Adalı hizipçi ve Sarolist olarak biliniyordu. Nitekim bu yüzden o çıkışın mahiyeti de anlaşılamamıştı. Yalnız Hür P. nin Ankaradaki gazetesi Yeni Gün, Ertuğrul Adalı kendisini D.P. den ihraç ettirirse her halde Hür. P. ye kabul edilme şansı olmıyacağını belirtmişti.

D.P. İl Haysiyet Divanı üyesinin, Sarolist organ mesulleriyle görüşmesi pek heyecanlı oldu. Koltuğunun altında çantası da bulunan genç adam gazeteye bir havadis vermek, daha doğrusu bir havadise dikkati çekmek için gelmişti. "Orhan Köprülünün beyanatını gördünüz mü?" dedi. Bunun son derece mühim olduğunu, üzerinde durulması gerektiğini söyledi, "bu ne biçim şeydir" diye infialini belirtti ve müstakbel gelişmeler hakkında bazı malûmat çıtlattı. Orhan Köprülü aleyhinde bir kampanya açılmalıydı, Orhan Köprülü devrilmeliydi; bu bir fırsattı. Görüşmeye Dr. Sarolun yaveri, daha doğrusu eski Devlet Bakanı Almanyada iken ona vekâlet edip Sarolist kuvvetleri Köprülü karşısında hezimetten hezimete sürükleyen Hüsnü Yaman da iştırak ediyordu.

Anlaşılıyordu ki bazı D.P. çevreleri tarafından hiç sevilmeyen, ateşli nüfuz ticareti düşmanı, genç Orhan Köprülüye karşı teşkilâtta bir komplo hazırlanıyordu. O gün Şehir gazetesi matbaasında cereyan eden, bu hareketin sadece kampanya kısmı idi. Yoksa mekanizma çoktan harekete geçmiş ve tahrikler bızzat Genel Başkan Adnan Menderese kadar ulaştırılmıştı.

Bardakta fırtına

Aslında mesele son derece ehemmiyetsizdi. Osman Bölükbaşının teşrii masuniyetinin kaldırılması üzerine fikrini soran gazetecilere D.P. İs-

Orhan Köprülü

Cemal Köprülü

Coşkun Kırca

Akbıyıktaki aile konseyinde seslerini çıkaranlar

Gelmezler Samet Ağaoğlu, Gelmezler!.

Şimdi, akıl var yakın var. Kırşehiri, Bölükbaşıya rey verdi diye kaza haline getirmişsin. Onu üç sene, öyle inletip durmuşsun. Sonra, bir Bahar havasının sonu gelmeyen başlangıcı olarak yeniden vilâyet yapmayı kabul etmişsin. Onu bile hemen yapmamışsın; dört ay oyalamışsın. Nihayet çilekeş beldenin bayram günü gelmiş. Gelmiş ama, o sırada sen Bölükbaşıyı bir punduna getirip, mahalli de değil, milli kahraman mertebesine çıkarmışsın. Adam da, Kırşehir milletvekili olduğuna göre kalkıp Bayrama gelmiş. Bu Kırşehirli seni mi alkışlar, onu mu? Sana mı alâka gösterir, ona mı? Seni mi bağrına basar, onu mu? Sana mı müteşekkirdir, ona mı?

Gazeteci de gördüğünü yazmış. Ajans veya Radyo değil ki bu, başına bir Şerif Arzık koyup bütün "hava"yı değiştiresin. Kırşehirlileri kendilerine evvelâ kaza, sonra eksiklerle vilâyet yapan İktidarın temsilcilerine hayran göstersin. İşte, Ajans da, Radyo da havadisi Büyüklerimizin hoşlanacakları tarzda verdi. Kim inandı? Kimse inanmadığı içindir ki, herkes aklının yattığı habere daha fazla emniyet ettiği içindir ki Büyüklerimiz kızmışlar. Büyüklerimiz kızınca ne yaparlar? Basının Büyüklerini bir yemek masasının başına toplamışlar. Küçük Gazetecilere ver yansın etmişler. Meğer Büyük Gazetecilerin arasında bu Küçük Gazetecilere, hem de kendi gazetelerinde çalışan bu Küçük Gazetecilere kızan Sefa Kılıçlıoğlu gibileri de varmış. Onlar da ver yansına iştirak etmişler, birbirlerine dert yanıp durmuşlar. Küçük Gazeteciler de bir büyük gazetecilik yapıp o sofrada konuşulanları olduğu gibi gazetelerine -tabiî, sahipleri Gazeteci olan, tacir olan değil- yazmışlar. Böylece Büyüklerimizin derdinin ne olduğunu herkes öğrendi, pek de istifade etti. Meselâ Samet Ağaoğluya göre muhabirler Kırşehire Bölükbaşıyla gelmişler, Bölükbaşıyla dönmüşler. Bakanların yanına yaklaşan, semtlerine uğrayan dahi çıkmamış. "Olur mu, böyle şey" diyor, sonra da kendisinin gazetecileri daima bekletmeksizin kabul ettiğini hatırlatıyor. Buna rağmen, yanına kimse gelmemiş!

Samet Ağaoğlu başka bir devri daha hatırlar. Bir devir ki gazeteciler Bayarın, Menderesin, Köprülünün ve bizzat Ağaoğlunun yanından ayrılmazlardı. Onların hoşuna gitmek, onlara bir yardımda bulunmak için bütün o Küçük Gazeteciler can atarlardı. Samet Ağaoğlu meselâ Sümer sokaktaki, meselâ Kocatepedeki D.P. Merkezlerinde bazı mühim hâdiseleri gazetecilere kendi partisinin gözlükleriyle yazdırdığını unutmuş mudur? Tarafsız gazetelerin sütunlarında o hâdiselerin o gözlüklerle tefsir edilmesini sağlamaz mıydı? Küçük Gazeteciler hep, işlere D.P. yi kollayan taraftan bakmazlar mıydı? Hattâ ve hattâ küçük tahrifler pek makbule geçmez miydi? Başta Bayar ve Menderes, hangi D. P. lideri o Küçük Gazetecilere şunu veya bunu yazmayı, ya da yazmamayı rica etmiştir de, hatırı kırılmıştır? Ağzından kaçan bir sözün yazılmaması, olmamış bir vak'anın hikâyesi 1946 - 1950 arasında Samet Ağaoğluyu hiç mi memnun etmemiştir?

Evet, bugün İktidarın elinde İktidar var; hizmetini görene her nimeti veriyor. Paraysa para, dövizse döviz, imkânsa imkân, seyahatsa seyahat.... Buna rağmen, işte Samet Ağaoğlu; içten içe Sümer sokaktaki veya Kocatepedeki, ya da Misuri lokantasındaki günleri arıyor. Nimet diye, Küçük Gazetecilere bir kadeh rakı ikram edemezdi; bazan bu ikramı o Küçük Gazeteciler yaparlardı. Ama, Samet Ağaoğlu bir çiçek, gazeteciler birer böcekti. Etrafından ayrılmazlardı. Onun gözleriyle görür, onun kalemiyle yazarlardı. Kim kendini, hiç bir menfaat gözetmeksizin Küçük Gazetecilerin 1946 - 1950 arasında kendilerini D.P. ye verdiği gibi vermiştir ve D. P. lilerden daha fazla kimden yardım, destek, iyilik görmüştür?

*

Ee, Samet Ağaoğlu işte dünya böyledir. Bazan cebinde metelik olmaz, bir kadeh ikram edemezsin, ertesi günkü nafakanı nasıl çıkaracağını düşünürsün. Ama gönlün doludur, ama yüreğinde hürriyetin ateşi yanar, ama idealistsindir. Bakarsın, etrafın dostlarla sarılıdır. Küçük Gazeteciler senin emrindedir. Hepsi, dilinin ucuna bakar. Halbuki zaman geçer. Karun kadar zengin, küçük dağları yaratanlar kadar kudretli olursun. Yanına geleceklere dünyanın bütün nimetlerini verebileceğini hissedersin. Ama, gelmezler Samet Ağaoğlu. Zira o gönül boşalmış, o ateş sönmüş, o idealin ideal değil, pek basit, pek ufak bir vasıtadan ibaret olduğu anlaşılmıştır.

Sen istediğin kadar Patronları topla, sen istediğin kadar şikâyet et, sen istediğin kadar onları işlerinden attırtmakla korkut. Onlar Misuride senin yanına gelirken de Ankara Palasta kendilerini bugün senin beklediğin gibi bekliyenler, bekletildikleri için kızanlar, çareyi Patronlara müracaatta görenler vardı. Ne oldu? Gelmezler Samet Ağaoğlu, gelmezler ve sen, seninle hem fikir olarak bir Sefa Kılıçlıoğlunu bulursun.

Eee, Samet Ağaoğlu, böyle hareket etmeyi açıkgözlülük sayanların Karaosmanoğluna ve Çiçekdağa karşı takındıkları tavra "politika" diyenlerin bu kadarcık da mı cezası olmasın, canım? AKİS

tanbul İl Başkanı Orhan Köprülü fikrini değil, hissini söylemiş ve "çok üzgün olduğunu" bildirmişti. C.M.P. Genel Başkanı tevkif edilince gazeteciler Orhan Köprülüyü yeniden bulmuşlar ve bir defa daha fikrini öğrenmek istemişlerdi. Fakat D.P. İl Başkanı bir defa daha fikrini değil hissini ifade etmiş ve gene "çok üzgünüm" demişti. İşte Orhan Köprülünün başını yemeğe yeminli muayyen D.P. çevreleri bu sözlerde aradıkları fırsatı bulduklarına kani olmuşlar ve derhal harekete geçmişlerdi.

İşin aslında seçimlerin arifesinde D.P. nin İstanbuldaki teşkilâtını Dr. Sarolun nazik ellerine teslim etmek bazı D.P. çevrelerinin 1 numaralı gayesiydi. Meselenin ucunda milletvekili olup olmamak vardı. Orhan Köprülünün idaresindeki bir teşkilâtın bizzat Dr. Sarolu İstanbuldan aday olarak kabul etmiyeceği muhakkaktı. Bir çok Demokrat bunca macerasından sonra eski Devlet Bakanının İstanbul listesi için bir kazanç değil, büyük bir yük olacağı ve Dr. Sarollu listenin münevver İstanbulda hiç bir şansının bulunmıyacağı kanaatindeydi. Böylece iş, bir bakıma hayat memat meselesi halindeydi.

Doğrusu istenilirse Şehir gazetesi Ertuğrul Adalının ikazına hiç te muhtaç değildi. Zira Sarolistlerin topları genç İl Başkanına karşı zaten mevziye girmişti.

Mekanizma hakikaten harekete geçmiş ve bizzat Genel Başkan Adnan Menderes tahrik edilmişti. Köprülünün düşmanları gayet iyi biliyorlardı ki Adnan Menderesin desteği, hiç olmazsa muvafakatı olmaksızın genç İl Başkanına karşı başarı ile mücadele etmenin imkânı yoktur. Nitekim bundan evvelki denemelerde Köprülünün düşmanları ancak hezimete uğramışlardı. Fakat bu sefer ellerinde iyi bir silâh vardı. Herkes duymuştu ki yalnız Orhan Köprülü değil Fuat Köprülü de D.P. nin önümüzdeki seçimlerde kazanma şansının bulunmadığına samimî surette kanidir. Bu kanaat, milletin nabzını yoklamanın tabiî bir neticesiydi. Köprülülere göre yapılacak şey dürüst bir seçim neticesinde milletin iradesine hülûs ile boyun eğmek, sonra, tıpkı C.H.P. nin 1950'yi müteakip yaptığı gibi en kısa zamanda seçmenlerin itimadını yeniden kazanmaya, gene hülûs ile çalışmaktı. Zaten Demokrasi de bu demek değil miydi? Halbuki Orhan Köprülünün rakipleri "seçimleri İstanbulda hiç bir şey pahasına vermemek" tezinin şampiyonluğunu yapıyorlardı.

Ertuğrul Adalının Şehir gazetesine gittiği gün ziyadesiyle hâdiseli bir gün oldu. Bu kadarına tesadüf demenin imkân ve ihtimali yoktu. Georges Guetary'ye benzeyen genç adam da falcı olmadığına göre ortada tertiplenmiş, düzenlenmiş bir zincirin mevcudiyeti kendini belli ediyordu. Tertibin mihrakı D.P. İstanbul İl İdare Kurulu idi. Orhan Köprülünün Osman Bölükbaşının teşrii masuniyeti-

Fuad Köprülü
Zamanı gelince...

nin kaldırılması üzerine sarfettiği sözler karşısında kılını kıpırdatmayan Kurul tamamıyle aynı mealdeki ikinci beyanat üzerine pek hassas bir yerine dokunulmuş gibi harekete geçmişti. İdare Kurulu evvelâ Orhan Köprülüye müracaat etti ve sözlerinin tavzihini istedi. Genç İl Başkanı aynı teklif Adnan Menderesin emriyle D.P. Genel İdare Kurulu azası Atıf Benderlioğlu ile Tevfik İleriden geldiğinde de eş cevabı verecekti: Red. Fırsat hazırdı. İl İdare Kuruluna bir tebliğ yazdırıldığı ve bu tebliğ hemen o gece, adeta Bölükbaşının teşrii masuniyetinin kaldırılmasını kıskandıracak bir süratle basına verildi, emrivaki yapıldı. Kurul Bölükbaşının tevkifi hâdisesinden üzüntü duyduğunu bildiren bir başkanla teşriki mesai yapamayacağını beyan ediyor ve "üzülen adam" ı istifaya davet ediyordu. Bu bir nevi iskat kararıydı ama, ne yazık ki Kurulun başkanını ıskat hakkı yoktu!

Orhan Köprülü hâdiseyi duyunca mükemmel bir taktik kullandı. Kurul, üzülen bir başkanla teşriki mesai yapamıyacağını mı bildiriyordu. Çok iyi. Başkan da bir beyanatta bulunarak insanların hislerine dahi karışmaya hevesli bu kurulla teşriki mesai edemiyeceğini bildirdi. Orhan Köprülü "Öyle ya, yarın da niye güldün diyebilirler" diyordu ve bunda haklı olduğu şüphesizdi.

İlk günkü sevinç

Sarolistler ilk günü Orhan Köprülünün taktiğinin inceliğine varamadılar. Hakikaten o gün Şehir gazetesi pabuç kadar harflerle şöyle bir başlık veriyordu: "Bölükbaşı hâdisesi D.P. İl Başkanının başını yedi-Orhan Köprülüye işten el çektirildi". Gazete adeta sevinçten şıkır şıkır oynuyordu. Sarolist organın teklifi şuydu: İl İdare Kurulu lağvedilsin, fakat hemen Kongreye de gidilmesin, sadece geçici bir Kurul teşkil edilsin. Gazete şu haberi de hususi bir itinayla veriyordu: Orhan Köprülü Haysiyet Divanına sevkediliyor!

Teşkilâtın reaksiyonu

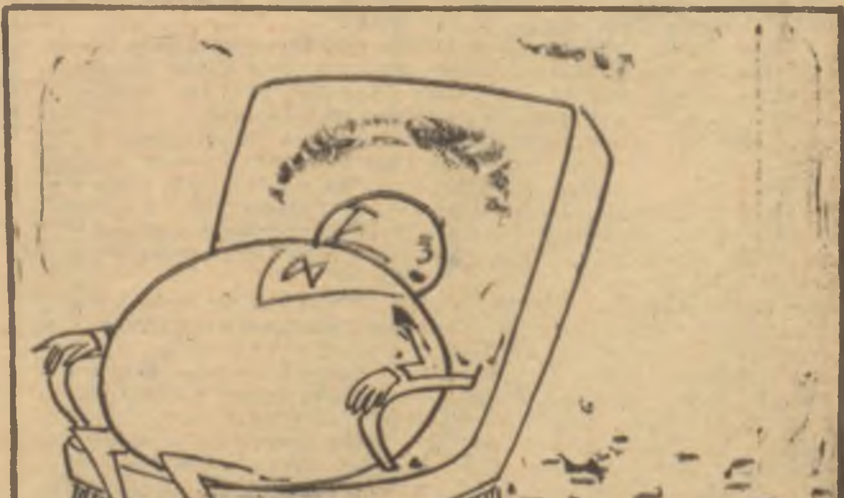
Fakat Sarolistler bir faktörü unutmuşlardı: Orhan Köprülüye bağlı olan teşkilâtı. Şehir gazetesinde bu satırlar çıktığı sırada Orhan Köprülüye reva görülen muamele İstanbulda yalnız büyük tarafsız kitleleri değil, aynı zamanda bizzat D.P. lileri yürekten yaralıyordu. Orhan Köprülü şahsiyeti itibariyle D.P. bakımından emniyet ve itimat veriyordu. Onun da bu şekilde uzaklaştırılması bütün teşkilâtı paralıyabilirdi. İstanbulda "hiç bir şey pahasına seçimi vermemek" bir hayalden ibaretti. Genel Başkanın bunu görmemesi imkânsızdı. Nitekim sadece Şehir gazetesi o uydurma haberleri verirken değil, bu haftanın ortasına kadar da İstanbulda ıskat edilen veya Haysiyet Divanına verilen bir kimse olmadı. Fakat bu sırada hâdiseye bir başka ve çok mühim faktör daha karışıyordu.

Baba Köprülü gelince

Hakikaten Sarolist organın o nüshası sokaklarda satılırken gene çok sıcak bir günde Haydarpaşa garında bir adam motorlü trenden iniyordu. Adam nüfus tezkeresine göre yaşlıydı ama genç görünüyordu. Doğrusu istenilirse kılığı pejmürdeye yakındı. Ne şapkası ceketini ne ceketi pantalonunu, ne de kravatı elbisesini tutuyordu. Hepsi bir ayrı âlemdi. Ceketinin mendil cebine sapları altın iki tane dolmakalem yerleştirmişti. Kolunda bastonu, elinde çantası vardı. Kendisini Orhan Köprülü karşıladı, zira gelen babası Prof. Fuat Köprülü idi. Fuad Köprülü yanında valdesi bulunduğundan motörlü treni tercih etmişti. Fuad Köprülünün seksenlik valdesi yaman bir kadındı ve artık Demokrat Parti iktidarının en şiddetli muhalifi idi. Zira yaşına rağmen son derece dinç ve canlı olan büyükanne Köprülü herkesle temas ediyor, bu kadar ümitle iş başına getirilen D.P. nin milleti nasıl hayal sukutuna uğrattığını bizzat müşahede ediyordu. Nitekim trenden indiğinde elini öpen torununa "gazan mübarek olsun Orhan" dedi. Fakat gazeteciler baba Köprülünün söyliyeceklerine ehemmiyet veriyorlardı. Kurucu Profesör oğlunun hareket tarzı etrafında bir tefsir yapmadı. Orhan kocaman çocuktu, ne yaptığını elbette ki bilirdi. Öyle düşünmüş, öyle hareket etmişti. Gazetecilerden biri netameli suali bizzat Baba Köprülüye sordu: Osman Bölükbaşının tevkifi karşısında baba Köprülü ne düşünüyordu? Kurucu Profesör gülümsedi. Oğlu kendisine nisbetle daha serbestti. Baba Köprülüyü ismi ve mevkii daha fazla ihtiyata mecbur ediyordu.

"— Ben zamanı gelince konuşurum. Her şeyin bir zamanı vardır. Acele etmeyin" dedi.

Kurucu Profesörün Bölükbaşı hâdisesinde Mecliste reyini kullanmadığını bilenler için bu sözlerin mânası büyüktü. Bu mâna alâkalılar tarafından anlaşıldı.

BİR KOLTUKTA İKİ KARPUZ!.

Akbıyıktaki toplantı

Köprülüler doğruca Akbıyıktaki, babadan kalma, eski zaman konağına gittiler. Gazeteciler orada da hazır ve nâzırdılar. Fakat Fuad Köprülü başka bir söz söylemek istemedi.

Gazeteciler asıl müteakip günlerde o evde bulunmak için çok şey verebilirlerdi. Akbıyıktaki konağın serin ve geniş odalarında adeta bir aile konseyi toplandı. Toplantıya katılanlar Baba ve oğul Köprülülerle yeğen Cemal Köprülü ve damat Coşkun Kırca idi. Yeğen ve damat zaten Hür. P. saflarına katılmışlardı. Fikir mücadelesi heyecanlı oldu. Ne baba ve ne oğul Köprülünün elleriyle kurdukları Partiden istifaları bahis mevzuu olamazdı. Ama, kendilerini atarlarsa? O zaman elbette ki düşüneceklerdi. Akbıyıktaki toplantıda böyle bir karara varıldı. Orhan Köprülü statükoyu muhafaza edecekti. Kurul başkanıyla, başkan Kuruluyla çalışamıyacaklarım beyan etmişlerdi. Orhan Köprülü işi orada bırakacaktı. İşi daha ileriye götürmek istiyenlere meydan açıktı. "Büyüklerimiz" müdahale ederler bir karara varırlardı: Ama o zaman "Büyüklerimiz"in "Köprülü hışmı"nı hesaba katmaları lâzımdı. Orhan Köprülü bu haftanın başında, yanında zevcesi, bazı İstanbul gazetelerini dolaştı ve bu netice çıkan sözler sarfetti. Bir sene arayla "Orhan Köprülü meselesi" bir defa daha çıkmaza giriyordu. İşi kesip atmak bir hâl yoluydu ama, o takdirde astar yüzden pahalıya mal olacaktı. Bir bardak suda fırtına kopmasına müsamaha edenler kapıldıkları tahriklerin ceremesini ödüyorlardı.

Sarolistlerin telkinleri

Bu sırada Sarolistler teşkilât içinde Orhan Köprülüye karşı tertipler yapıyorlar, imzalar topluyorlardı. İmzaların hedefi genç Başkanın Haysiyet Divanına verilip Partiden ihracını temin idi. Şehir gazetesi "Orhan Köprülüye gösterilen dejenere olmuş müsamaha" dan bahsediyordu. Bu gazeteye göre D.P. nin İstanbul teşkilâtı başına bir "otorite" getirilmeliydi. Sarolist gazetenin bu otoriteden kimi anladığı elbette ki açıktı. Fakat Sarolistler Kongreden korktuklarından geçici bir İl İdare Kurulunun teşkilini, bazı ilçe idare kurullarına da işten el çektirilerek orada geçici heyetler kurulmasını hararetle tavsiye ediyorlardı. Şehir gazetesi "eski İl İdare Başkanının Haysiyet Divanına sevkedilmesi bir gün meselesi" diye yazıyordu. Böylece Köprülüyü tutan teşkilât tepeden inme bir emirle Sarolistlerin eline teslim edilecekti. Fakat böyle bir ihtimalin ortaya çıkmasının dahi D.P. nin İstanbuldaki son şansını da yok edeceği öylesine açıktı ki liderlerin bunu görmemeleri imkânsızdı.

Nitekim bütün yaygaralara rağmen Bayram günleri zarfında "Köprülü hâdisesi"nde bir gelişmeye yanaşılmadı. Orhan Köprülü bir defa daha getirilip Partinin kapısının iç tarafına bırakılmıştı. Fakat bu hâdiselerden sonra D.P. İl Merkezine hususi bir ziyaret yapan Orhan Köprülünün partililer tarafından şiddetle alkışlanması gösteriyordu ki eğer kapı açılır ve Orhan Köprülü bu kapının dış tarafına bırakılırsa o kapıdan tek başına çıkmıyacaktır. Hele Köprülülerin Sarolistlere feda edilmesi katiyen akıllıca bir iş olmıyacaktır. Gerçi bu işler olup biterken Dr. Sarol yanında Hüsnü Yaman semt semt dolaşıyor, meselâ Beykozda ziyafetler veriyordu ama etrafına toplananlar birkaç müfritten başkası değildi.

Her halde bu haftanın bilançosu şuydu: Kendi başına dert açmakta yekta olan D.P. "Bölükbaşı hâdisesi"-ne müteazır olarak ve belki de müşeddide diye bir de "Köprülü hâdisesi" yaratmıştı. Hür. P. liler bu manzaraya ellerini oğuşturarak bakıyorlar ve "Allah mübarek etsin, Allah mübarek etsin, Allah başımızdan eksik etmesin" diye tebessüm ediyorlardı. Nasıl tebessüm etmesinler, her-

İşbirliğine Götüren Yol

Doğan AVCIOĞLU

Bütün muhalefet partileri işbirliğine taraftardır; fakat hâlen işbirliğinin gerçekleşeceğine pek az kimse inanmaktadır. Muhalefet partileri ileri gelenleriyle konuşursunuz, "biz işbirliğine taraftarız, fakat teşkilât..." diye söze başlarlar. Alt kademelerdeki partileri dinleyin, kabahatı yukarıya yükliyeceklerdir.

Adapazarında, Ankaraya danışılmaksızın müşterek bir liste tertip edilmiştir. Baştakilerin bu teşebbüs karşısındaki aksülamelleri "erken", "fantazi", "ciddi değil" gibi sözler olmuştur.

İnönünün ilk adımı atmasını bekliyenler hayal kırgınlığına uğramışlardır. C.H.P. Genel Başkanı bir takım kaypak ve yuvarlak cümlelerin arkasına gizlenmeyi tercih etmiştir. Meşhur nikbinliği ile, hele bir 2 Eylül gelsin, meşimel sebden neler doğacak demektedir.

Arada sırada târizler de karışık, karşılıklı beyanlar devam ededursun, seçimler gelip kapıya dayanmıştır, İşbirliği için vakit çok daralmıştır. Zira seçimlere beraberce gitmek gibi cidden muğlak bir mesele beş on günde halledilemez. İktidarın muhtemel mukabil tedbirlerinden çekinerek işbirliğinin henüz erken olduğunu ileri sürenler, otobüsü kaçırmak tehlikesiyle karşıkarşıyadırlar. Esasen İktidara seçimleri öne almayı ilham edebilecek sebeplerden biri de Muhalefetin birleşmesi korkusudur. İktidara "bahar havası" siyasetini benimseten de bu korkudur.

Parti yukarı kademelerinin tereddütleri halk efkârı üzerinde son derece kötü tesirler yapmaktadır. Hâlen 1950 arifesindeki "Artık yeter" havasından çok uzaktayız. Seçimlerin yaklaşmasına rağmen, Muhalefetin en büyük rakibi "tevekkül hissi" eskisi kadar kuvvet lidir. Partililer ne kadar nikbin olurlarsa olsunlar, bu hava içinde seçim kazanılamaz. Vatan sathında bir kımıldama, yeni bir psikoloji yaratmak zaruridir.

İşbirliği fikri, gerekli kımıldamayı yaratacak çapta görünmektedir. Fakat Muhalefet Cephesi hakikaten teşkil edilebilecek midir? Bu, liderlerin parti menfaatlerini her şeyin üstünde tutmak itiyadından vazgeçebilmelerine bağlıdır. Zira işbirliğinin temel yükü, liderlerin omuzuna düşmektedir. Vatan sathında yeni bir havayı ancak liderlerin müşterek hareketi yaratabilir. Şu veya bu nokta üzerinde sonu gelmiyen münakaşalar sadece vakit kaybettirmektedir. Halk efkârı meseleleri halletmekten ziyade güçleştiren kısır konuşmalara bir mâna verememektedir. Esasen masa başında son derece çapraşık gözüken meseleler, aksiyon içinde sanıldığından daha kolay çözülecektir.

Başlıca güçlük, teknik değil, psikolojiktir. Hele bir liderler kendi aralarında Muhalefet Cephesini teşkil etsinler, milletin karşısında aynı dili kullansınlar gerisi çorap söküğü gibi gelecektir. Anlaşmazlıklar kendiliğinden halledilecektir. Merkezden gelen Muhalefet Cephesi ekipleri teşkilâtla başbaşa verip her seçim bölgesinde mahallî şartlara en uygun düşen işbirliği formülünü ortaya çıkarmakta pek güçlük çekmiyeceklerdir. Muhalefet partilerindeki kımıldama seçmenlere sirayet edebilecektir.

En ufak teferruatı bile inceden inceye hesap eden muhalefet partileri ileri gelenleri, siyaset stratejisinin bu temel hakikatını unutmuş gibi hareket etmektedirler. Seçimler bir harbe benzetilirse, zafer evvelâ psikolojik sahada kazanılacaktır. Zafer psikolojisini yaratmak, liderlerin müşterek vazifesidir. Bir an evvel harekete geçilmelidir.

İşbirliğine hakikaten taraftar olanlar, C.H.P. Genel Başkanının ilk adımı atmasını beklemektedir.

İnönü, Çelikbaş, Tahtakılıç C.M.P. Genel Merkezinde
Külâhı öne koyma zamanı

kes gibi onlar da görüyorlardı ki Türk milleti "Bölükbaşı hadısesi"nde nasıl Osman Bölükbaşının arkasındaysa "Köprülü hadısesi"nde de yüzde yüz Orhan Köprülünün peşindeydi.

Muhalefet

Halkın sesi, Hakkın sesi

Bu haftanın başında Ankarada, Çankayada, bahçe içinde pembe bir evin kapısı önünde eğlenceli bir sahne cereyan etti. Binanın etrafı ağaçlıktı. Akşam üstü, saat yedibuçuk sularında kapı açıldığında sanki o ağaçlardan bir sürü kuş havalandı. Fakat bu kuşlar ellerinde ya flâşlı fotoğraf makineleri, ya da bloknot ve kalem taşıyorlardı. Hepsi kapının etrafına üşüştüler ve dışarı çıkanların dört bir yanını sardılar. Ev İsmet İnönünün eviydi, dışarı çıkanlar ise ziyaretçi Fuat Arna, Ahmet Tahtakılıç ve Ahmet Bilgin ile birlikte C.H.P. Genel Başkanıydı. C.M.P. ileri gelenleri İsmet İnönüye Osman Bölükbaşının teşrii masuniyetinin kaldırılması ve tevkifi hâdiselerinde gösterdiği hakikaten insani ve yakın alâkadan dolayı teşekkürlerini bildirmeye gelmişlerdi. Bu hususu Fuad Arna, hemen orada gazetecilere bir beyanat şeklinde ifadeden çekinmedi. İsmet İnönü Bölükbaşının başına gelenler duyulur duyulmaz evvelâ Bayan Bölükbaşıyı, arkadan Osman Bölükbaşıyı, sonra da C.M.P. Genel Merkezini ziyaret ederek duyduğu üzüntüyü belirtmiş, elinden geldiği kadar teselli etmişti. Bu hareketin çok makbule geçtiği anlaşılıyordu.

O gün C.M.P. Liderleri pembe renkteki eve saat 17 civarında gelmişlerdi. Dışarı çıkarlarken saat 19.30'u geçiyordu. Mülâkat uzun sürmüştü ve kapıda bekleşen gazeteciler bu yüzden büsbütün heyecanlanmışlardı. C.M.P. Genel Merkezindeki görüşmede hazır bulunabilmişlerdi. Fakat, acaba kapalı kapılar arkasında Muhalefet ileri gelenleri neler konuşmuşlardı? Liderler fazla bir açıklamada bulunmadılar. Doğrusu istenilirse fazla bir açıklamaya mahal de yoktu. İnönü misafirlerini yaldızlı bir oturma takımının bulunduğu küçük odaya almış, Fuad Arnanın tâbiriyle "şuruplar ve pastalar" ikram etmiş, meselelere umumî mahiyette temas edilmişti. C.M.P. Liderleri, tıpkı C.M.P. Genel Merkezinde olduğu gibi İnönüye "sen bir şey söyle" diyorlardı. Bu "şey" elbette ki İşbirliğiyle alâkalı olacaktı. Ziyaretçilerin kanaatine göre İnönünün tarihî şahsiyeti Muhalefeti bir araya getirmek vazifesini ona tahmil ediyordu. Bir formülü o bulmalı, o fikrini açıklamalıydı. Fakat C.H.P. Genel Başkanı böyle işleri "ayak üstünde halledilir işler" saymıyordu ve yoğurttan ağzı da yanmış bulunduğu için ihtiyatlı davranmayı tercih ediyordu. Bir işbirliğinin ilk ve peşin şartı Muhalefet partilerinin birbirlerinin aleyhinde bulunmaya son vermeleri değil miydi? Halbuki Sadık Aldoğan veya Fuat Arna gibi bazı C.M.P. liler ile Feridun Ergin veya Enver Güreli gibi bazı Hür. P. mensupları hariç Muhalefet partileri sözcüleri her gittikleri yerde C.H.P. ye şiddetli hücum ediyorlardı. Böyle bir hava içinde genel merkezlerin dostane bir hava içinde görüşme masasının başına oturmaları kolay olamazdı.

İşin aslında Hür. P. nin de C.H.P. den aynı yolda şikâyeti vardı. Hür. P. de C.H.P. sözcülerinin kendi gelişmelerini baltalıyacak şekilde konuştukları yolunda dert yanıyordu. Her halde Muhalefet partileri arasında buzlar çözülmüş olmakla beraber şüphe ve tereddütler ortadan kalkmış değildi ve karşılıklı daha çok itimada, iyi niyete ihtiyaç vardı.

En büyük değişiklik

Buna rağmen Osman Bölükbaşının tevkifinden bu yana Muhalefet partilerinin karşılıklı münasebetlerinde bir değişiklik vardı ve bunu en ziyade gazeteciler hissediyorlardı. Aşağı yukarı tam bir sene evvel gene Ankarada Muhalefet partileri arasında görüşmeler cereyan ederken herkesten çekingen olan C.M.P. idi. Basının bu temaslardan haberdar olmasından en ziyade C.M.P. korkuyor görünüyor ve C.M.P. Genel Merkezi havadisleri saklıyordu. Sanki C.M.P. öteki partilerle ve bilhassa C.H.P. ile işbirliği yapacağının duyulmasından endişe ediliyordu. Nitekim o zamanki müzakereler malûm neticeye vardığında bizzat Osman Bölükbaşı C.M.P. Kongresi sırasında dinleyici olarak gelen Hür. P. liderlerine aklınca pek kıymetli nasihatlar vermişti. Bu nasihatların ilki C.H.P. ve bilhassa İsmet İnönüyle samimî görünmemeye çalışmaktı. C.M.P. Genel Başkanı daha Hür. P. nın kuruluş kokteylinde Hür. P. mensup ve liderlerinin İnönü ile kadeh tokuştururken resimlerinin alınmasını Hür.P. nin gelişememesi sebebi olarak göstermişti. Bu, İnönünün bir taktiği idi. Aman, itimat caiz değildi. Kendisi, Bölükbaşı, 1954 seçimleri sırasında konuşma yapmağa

Hokkabaz Aranıyorsa...

D. P. İstanbulda seçimleri idare edecek bir "teşkilâtçı zat" arıyormuş.

Aman üstadlar, partinizde meselâ 1950 den evvel cebinden bir tek ikibuçukluk çıkarıp "İşte bütün servetim bu.. İktidardan indiğimiz zaman bu ikibuçuk lira üç lira olmıyacaktır" diyen ve sonra da sadece 5-6 senenin içinde o tek ikibuçukluktan dünyadaki bütün illüzyonist Doktorlara parmak ısırtacak bir maharetle koskoca milyonluk servet çıkartan bir ideal arkadaşı da mı yok?

Adam D.P. nin İstanbulda alacağa benzediği 2.5 reyden ailimallah bütün Türkiyedeki seçimleri kazanmağa yetecek kadar rey çıkarırdı.

giderken Radyoevinde İnönüyle karşılaşmıştı da o resimden C.M.P. nin görmediği zarar kalmamıştı. Lider, partisini seçimlerdeki hezimetini âdeta ona bağlıyordu. Daha sonra da Bölükbaşı Mecliste hemen önünde oturduğu İnönüyü selâmlamamayı tercih ediyordu. İşte değişiklik buradaydı. Zira bütün geçen hafta boyunca Muhalefet Liderleri arasındaki görüşmelerin, ziyaretlerin haberini gazeteciler C.M.P. Genel Merkezinden aldılar. C.M.P. Genel Merkezi bunların umumi efkâra aksettirilmesinde fayda mülâhaza ediyordu ve işin aslında bu, bir intibak idi. Zira yurdun pek çok tarafından halk Muhalefet partilerine "Birleşiniz!" diyordu ve vaktiyle olduğu gibi bu gün de - Nihat Erimin sevdiği lisanla - "Vox populi, vox Dei = Halkın sesi, Hakkın sesi" idi.

Bu haftanın ortasında gözler Karadeniz kıyılarına doğru Ankaradan yola çıkan Fuad Arna, Ahmet Tahtakılıç ve Ahmet Bilgin ekibine çevrilmişti. Onların aralarında kullanacakları lisan, söyliyecekleri sözler birçok noktayı aydınlatacaktı.

C.M.P. nin gazetecilere hediyesi

Zincir

Millet

Bölükbaşının bayramı

Bu hafta da Türkiyede kendisinden en çok bahsedilen adam Osman Bölükbaşıydı. Dokunulmazlığının kaldırılması ve tevkifi üzerine herkesin dikkati, alâkası, muhabbeti ve hattâ merhameti Bölükbaşı üzerinde toplanıyordu. Herkes Bölükbaşı ile meşguldü. Gazetelerde Bölükbaşı, kahvelerde Bölükbaşı, trende, otobüste, sokakta Bölükbaşı.. Hattâ evlerde aile sohbetlerinde Bölükbaşı.. Her yerde Osman Bölükbaşından bahsediliyordu. Bir siyasî partinin liderinin, bir milletvekilinin bayramı çoluk çocuğundan ayrı, cezaevinin merhametsiz taş duvarları arkasında geçirmesi herkesin rikkatini uyandırıyor, Bölükbaşıyı herkesin gözünde bir melek haline getiriyordu.

Alâka o kadar büyüktü ki, Kırşehirden, Niğdeden, Adanadan ve Sivastan gelip Cezaevinde Osman Bölükbaşıyı ziyaret etmek isteyenler vardı. Ama Cezaevi nizamları sert ve kati idi. Ziyaretçiler Ankara Merkez Cezaevinin demir kapısını aşamıyor, bir müddet bekledikten sonra melûl mahzun geri dönüyorlardı.

Bayan Bölükbaşı beraberinde iki çocuğu olduğu halde Bayramda her gün öğleden sonra saat ikibuçukta Osman Bölükbaşıyla görüşüyordu. Konuşmalar 20 numaralı görüşme hücresinde yapılıyor ve nizama göre 10 dakikadan fazla sürmüyordu. 20 numaralı hücre, diğer görüşme hücrelerinden farksızdı. Dar bir koridorun nihayetinde, avukatlara mahsus görüşme odasının hemen yanındaydı. Diğer hücreler gibi o kadar dardı ki ancak bir kişi girebiliyordu ve iki delikli cam ve bir tel örgünün arkasından ziyaret edilenin yüzü ancak farkedilebiliyor, sesi güçlükle işitilebiliyordu.

Bu hal, ilk görüşmede o dakikaya kadar büyük bir metanet gösteren Mediha Bölükbaşıya çok tesir etmiş ve gözyaşlarının boşanmasına sebep olmuştu.

Ama Bölükbaşının diğer yakınları cezaevinde bulunan akrabalarını görebilmek için Mediha Bölükbaşıya verilen imkânlara sahip değillerdi.

Bölükbaşının yetmişlik halası Gülizar Türkmen, tâ köyünden kalkmış gelmiş ama Bayramın birinci günü de yeğeniyle konuşamamıştı. İhtiyar hala, Osman Bölükbaşıyı ancak Bayramın ikinci günü, o da birkaç dakika görebildi. İnönü de Bayramın birinci günü Turhan Feyzioğlu ve Muammer Aksoyla birlikte Bölükbaşıyı ziyarete gitmiş, vakit geç olduğu için görüştürülmemişti. C.H.P. Genel Başkanı bir kart bırakıp dönmek zorunda kalmıştı. Ahmet Tahtakılıç, Fuat Arna ve Nurettin Ardıçoğlu ile Hür. P. den Yusuf Adil Egeli ve Aydın Yalçın savcıdan hususi müsaade alarak Bölükbaşıyı görebilmişlerdi. Bayramın ikinci günü İsmail Rüştü Aksal, Faik Ahmet Barutçu ve Kemali Beyazıttan müteşekkil C.H.P. heyeti Bölükbaşıyla görüşmeye muvaffak olmuştu.

Bu arada Bölükbaşıyı son derece üzen bir de hadise olmuştu. Bölükbaşı İstanbul Gazeteciler Sendikasının kapatılması üzerine Sendika Başkanı Cemal Refik Delibaşa bir teessür telgrafı göndermek istemiş, fakat Cezaevi inzıbat komisyonu bunu siyasetle iştigal addederek ve mevkuf ve mahkûmların siyasî telkinler yapmasının ise memnu olduğunu ileri sürerek telgrafın imhasını kararlaştırmıştı. Bölükbaşı bu kararı anlamakta zorluk çekmişti. Zira milletvekili sıfatını henüz muhafaza ediyordu. Dokunulmazlığı sadece bir nokta üzerinde kaldırılmıştı. Bölükbaşı bulunduğu cezaevinden kanun teklifi yapabilir, sual takriri verebilirdi. Kısacası teşriî vazifelerini ifa edebilirdi. Hele siyasî telkin yapmasını meneden talimatname ile Bölükbaşının telgrafı arasında bir rabıta kurmak imkânsızdı. Zira bu madde cezaevinin içinde yapılacak propagandaları kastediyordu. Bölükbaşının ise ne böyle bir niyeti vardı, ne de buna ihtiyacı..

Bölükbaşı, dokunulmazlığının kaldırılması ve tevkifi sırasında Basının kendisine gösterdiği alâkaya medyunu şükran olduğunu birkaç defa ifade etmişti. Çekmek istediği telgraf, bu şükranın bir ifadesi olacaktı. Bundan başka Bölükbaşı Sendikanın kapatılmasına sebep olan hadisede kendisinin de mesuliyeti olduğunu sanıyordu. Öyle ya, gazetecilerin başına bu işler Bölükbaşıyı takip ederken gelmemiş miydi? C.M.P. basına karşı eskisinden büyük bir yakınlık duyuyordu. Sendikanın kapatılması üzerine bir tebliğle teessürünü açıklıyor, bayramda gazetecilere sembolik bir zincir göndererek gönüllerini almaya çalışıyordu.

Demokrasi

Ters yol

Bu haftanın ortasında, bütün Bayram neş'esini unutturacak bir şe-

AZ GİTTİK, UZ GİTTİK...

Tarih Meğer, Bir Tekerrür Değilmiş!.

Birçokları gibi tarihin bir tekerrürden ibaret olduğunu sananlar, çok değil, 9 sene kadar geriye dönüp birbirine ikiz kardeş kadar benziyen iki hadise karşısında o zamanki ekseriyet ile şimdiki ekseriyetin Anayasanın aynı maddesini anlayış tarzları arasındaki farkı görünce ihtimal, fikirlerini değiştireceklerdir. Şimdi Bölükbaşının dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki kararı hatırlayınız ve bir de 19 Şubat 1948 tarihli Resmi Gazetede neşredilen şu B.M.M. kararını okuyunuz:

İzmir Demokrat Parti İl Merkezi binasında ocak ve bucak idare heyetlerinin iştirakile yapılan açık bir toplantıda Büyük Millet Meclisinin meşruiyeti hakkında suizannı davet edecek şekilde mütecavizane sözler söylediği ve Hükümetin manevi şahsiyetini tahkir eylediği iddia olunan Kütahya Milletvekili Adnan Menderes'in 19/4/1947 tarihli Demokrat İzmir Gazetesi ile yine 22/4/1947 tarihli Demokrat İzmir ve Yeniasır Gazetelerinde yayınlanan bu sözleri, kendisinin daha önce Büyük Millet Meclisi kürsüsünden Aydın Milletvekilleri seçim tutanakları vesilesiyle hattâ daha şiddetli bir lisanla söylemiş olduğu Meclis tutanakları üzerinde yapılan incelemeler sonunda anlaşılmış olmasına ve Anayasanın 17 nci maddesinde de bir milletvekilinin ne Meclis içindeki oy, düşünce ve demeçlerinden, ne de Meclisteki oy, düşünce ve demeçlerini Meclis dışında söylemek ve açığa vurmaktan sorumlu olmadığı tasrih edilmiş bulunmasına binaen yukarda adı geçen Kütahya Milletvekili Adnan Menderes'in Milletvekilliği dokunulmazlığının kaldırılmasına mahal görülmediğine karar verilmiştir.

★

Tarihte tekerrür değil, olsa olsa yenilik ve ilerleme vardır. Aynı misale dönelim ve Bölükbaşının dokunulmazlığının kaldırılmasındaki başdöndürücü sürati görelim.

Bölükbaşı 12 Haziran 1957 de Meclise hakaret addolunan sözlerini söylüyor. Ankara Savcılığı Adalet Bakanlığına bir yazı yazıyor. Adalet Bakanlığı Başbakanlığa, Başbakanlık da Meclis Başkanlığına yazıyor. Bunlar o kadar süratli cereyan ediyor ki Komisyon 22 Haziranda Bölükbaşının dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki mazbatayı hazırlıyor. 24 Haziran 1957 de Osman Bölükbaşının dokunulmazlığı kaldırılıyor, 2 Temmuz 1957 de de tevkif ediliyor.

9 sene evvele dönerseniz işlerin hiç de bu kadar süratle cereyan etmediğini görüyorsunuz:

Kütahya Milletvekili Adnan Menderesin "açık bir toplantıda Büyük Millet Meclisinin meşruiyeti hakkında suizannı davet edecek şekilde mütecavizane sözler söylediği ve hükümetin manevi şahsiyetini tahkir eylediği iddia ediliyor. Menderesin demeci, 19 ve 22.4.1947 tarihli Demokrat İzmir ve Yeniasır gazetelerinde neşredilmiştir.

İzmir Cumhuriyet Savcılığı Adalet Bakanlığına bir yazı yazıyor. Yazı 25.4.1947 tarihlidir.

Adalet Bakanlığının Başbakanlığa yazdığı yazı ise 3.5.1947 tarihlidir.

Başbakanlığın Meclise yazdığı yazı 8.5.1947 tarihini taşıyor.

Anayasa ve Adalet Komisyonlarından kurulan Karma Komisyon raporu ise 9.2.1948 tarihlidir.

Karma Komisyon raporu Mecliste 13.2.1948 tarihinde müzakere edilmiş ve karara bağlanmıştır. Bu hususta cereyan eden müzakere şundan ibarettir:

"Başkan — Raporu okutuyorum. (Rapor okundu)

Başkan — Rapor hakkında söz isteyen var mı?

Raporu oyunuza sunuyorum; kabul edenler . . . Etmiyenler . . . Kabul edilmiştir."

kikle milyonlar ve milyonlarca Türk kendi kendine, büyük bir hüzünle şu suali soruyordu:

"— Bu İktidar ne yapıyor, Allahaşkına?"

Hakikaten tıpkı geçen hafta gibi bu hafta da çok fena haberlerle doldu. Bir Partinin Genel Başkanı, bir çok fikir adamı Bayramı ailelerinden, sevdiklerinden uzakta, demir parmaklıkların arasında geçiriyorlardı. Bu haftanın başında Pazartesi günü, sabahleyin kurbanların kanları toprağa karışırken hemen bütün yüreklerde Osman Bölükbaşının ve mahkûm gazetecilerin ıstırabı kendini hissettiriyordu. Bu Halkçısı için böyleydi; Hürriyetçisi için böyleydi; Milletçisi için böyleydi; tarafsızı için böyleydi; ama en mühimi Demokratı için böyleydi. Hâdiseler karşısındaki üzüntüsünü ifade ettiği için Orhan Köprülü partizanların hışmına uğramıştı. Halbuki Demokratların çok kahir bir ekseriyeti tıpkı Orhan Köprülü gibi düşünüyor, onun gibi hissediyordu.

İktidar bir hatayı bitirmeden öteki hataya başlıyordu. Yapılanların sırrına akıl erdirmek geçen haftanın sonuna kadar kabil değildi. Hakikaten zekâsı vasattan aşağı bir vatandaş bile görüyordu ki atılan adımların her biri herkesten çok D.P. için zararlıdır. Buna rağmen nasıl olur da böylesine açık hatalar birbirini takip edebilirdi? Bu sualin cevabı geçen haftanın sonunda İstanbulda Boğaziçinde denizin kıyısındaki bir lokantada kurulmuş masaların başında verildi.

Lokantanın adı Canlı Balık idi, davet sahibi ise İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik.. Dr. Namık Gedik o gün İstanbulda çıkan gazetelerin sahiplerini oraya Kırşehir hâdiselerinin basına aksi meselesinde şikâyetlerini bildirmek için çağırmıştı. Yemekte Samet Ağaoğlu da bulunuyordu. İçişleri Bakanına göre gazeteciler Hükümetin değil Devletin otoritesini sıfıra inmiş göstermişlerdi. Dr. Namık Gedik bu iddiayı ileri sürdükten sonra sesine sert bir ton vererek aynen şunları söyledi:

"— İşte hakikatlar böylesine ters gösterilirse elbette ki Devlet ve Hükümet kudret ve kuvveti elinde bulundurduğunu göstermeye mecbur kalacaktır."

Hava güzel, gün güneşliydi. Denizin çırpıntıları lokantanın tahtalarına vuruyor, hafif beyaz köpükler meydana getiriyordu. Böylesine sâkin bir atmosfer içinde İçişleri Bakanının ağzından dökülen bu itiraf hazır bulunan gazetecilerden pek çoğunu dehşetle irkiltti. Demek ki müsamahanın, huzur yaratmanın, herşeyi sükûnetle karşılamanın 1 numaralı vazifelisi olan İktidar âdeta bir kuvvet denemesine, bir kudret gösterisine girişmişti. Böylece bu haftanın ve bu haftadan evvelki bir kaç haftanın hâdiseleri pek mantıkî ışıkla aydınlanıyordu. İktidar kendisini "kudret ve kuvveti elinde bulundurduğunu göstermek mecburiyeti"nde hissediyordu. O zaman Osman Bölükbaşı'nın masuniyetinin kaldırılmasından Kırşehir vakasına, Gazeteciler Sendikası'nın kapatılmasından gazetecilerin zindanlarda tutulmasına pek çok hâdisenin mucip sebebi ortaya çıkıyordu. İktidarın başındakiler zannediyorlardı ki bu şekilde hareket etmezlerse millet kuvvetsizliklerine hükmedecektir ve bu şekilde hareket ettiklerinde aynı millet "Ooo, ne yaman İktidarımız var" diye hayran kalmaktadır! Bunun korkunç bir hata olduğuna D.P. içinde dahi inananların Orhan Köprülüden ibaret olmadığı muhakkaktı.

Hakikaten bu haftanın içinde İktidar ileri gelenlerine İstanbulda yaklaşanlar, hemen hepsini büyük bir

AKİS'in Yazı Müsabakası

Demokratik Rejim içinde Yaşamağa Azimli Milletler Ne Şekilde Hareket Etmelidirler ?

– II –

Ömer SAKIP

Bu soruya verilecek cevap her milletin halen içinde bulunduğu sosyal şartlara göre değişir. Bir ülkede esasen demokrasi mevcutsa, yapılacak iş, kurulmuş demokratik müesseselerin daha iyi bir şekilde işlemesini, en verimli surette çalışmasını sağlıyacak çareleri el birliği ile bulup ilerletmek, geliştirmekten ibaret kalır.

Bundan ötürü biz, demokrasi ve hürriyet adına "ağzına bir parmak bal çal"ınan devrimleri tamamlanmamış milletlerle totaliter bir rejimden sıyrılıp demokrasiye bütün şartlarıyla kaymak ve orada tutunmak, kalmak isteyen milletlerin ne yapmaları gerektiğini araştırmalıyız.

Demokrasiyi daha iyi anlıyabilmemiz için, önce, onun zıddını, yani totaliter bir rejimi düşünmekliğimiz gerekir. Biliyoruz ki; totaliter rejimde Şef, herkes adına "duyup düşünen baş"tır. Kendisinden sonra gelenlerse, topluma istikametler veren o "baş"ın direktiflerini, ilhamlarını tartışmasız kabullenip harekete geçen birer "Robot"dur ve bu robotların toplamı bize aradığımız "toplum"u değil, "sürü"yü verir. Gerçek bir demokraside, kişi, herşeyden önce "İnsan"dır ve onun pek çeşitli tepkileriyle davranışları vardır. Memleketin bütün meselelerinde söz sahibi, karar ve hak sahibi olabilmek için de, insanı bütün davranışlarıyla ele almak, onu öylece değerlendirmekten gayrı baş vurulacak ikinci bir çare görememekteyiz.

Şef sistemlerindeki o sert ve katı hiyerarşiye, "gözde" lerle gözde olmıyanların ayırımına karşılık, demokrasi; kabiliyeti görülen sıradan bir vatandaşı en aşağı kademelerden hızla yukarıya alan, ondan yararlanan, gayet yumuşak, akıcı, aynı zamanda hassas, zedelenmesi çok kolay bir idarî mekanizmaya dayanır. Böylece, demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletlerin, en başta, aralıksız olarak manevî bakımdan techizatlandırılması; hürriyeti lâfla değil, bilfiil vermek suretiyle en protik yoldan olgunlaştırılması gerekir. "Memleketin bugün içinde bulunduğu fikir kapasitesi tam bir demokrasinin tahakkukuna henüz müsait değildir. Bu, zamanla olacak şeydir.." yollu teraneler, insanın, bilhassa tarih içinde her devrime önderlik eden, ışık tutan aydın zümrenin toplumdaki aktif rolünü hiçe sayan çarpık bir görüşe delalet etmekle kalmaz; bunu söyliyenleri belli bir şuur merhalesine ileten aynı sosyal şartları -realiteyi-inkâr etmek gibi bir çelişmeye de götürür.

İçinde yaşadığı toplumdan neler aldığını, ona neler borçlandığını kestiremiyen, ancak kendi kusurlarına karşı müsamahalı cahil bir kafa ile, bütün bir milleti aynı cahillik ve anlayışsızlık içinde görmeğe teşne allâmeler arasında kıl kadar fark yoktur kanısındayız.

Demokratik rejim içinde yaşamağa azimli milletler, kendi bünyelerinden bu çeşit parazit fikirleri attıkça sağlamlaşacak, insanoğlunun uyumak, beslenmek, çiftleşmek gibi en tabiî hakları yanında bir de "fikir hayat"ları olduğunu savundukça ilerliyeceklerdir. Çünkü insanda yalnız mide, bağırsak, tenasül organı değil bir de "beyin" vardır. O da kendi fonksiyonunu yapmak, içgüdülerin baskısından kurtuldukça daha yüksek problemleri kendince çözmek, yorumlamak ihtiyacındadır. Yorumlayınca da bunları ya sözle, ya da yazıyla çevresine duyurmağa uğraşacak, toplumda değerlendirecek, başkalarıyla bir duygu ve fikir mübadelesine katılmak istiyecektir. Düşünce ve dilekler realiteye aksettirilmedikçe, bu imkândan yoksun bırakıldıkça hiçbir "değer" taşımazlar. Bu hal, çok güzel bir sanat eserinin sandıkta kilitli kalmasına, bir köprü, bir baraj, bir fabrikanın proje veya plân olarak arşiv dairelerinde uyutulmasına benzetilebilir.

Bu bakımdan totaliter rejim düşünen kafaya, yazan ele, konuşan ağıza zincir takmağa yeltenen, herşeyi karanlıkta ve halktan gizlice kararlaştıran bir rejimse, demokrasi tam tersine; bizzat kendisinin yaşaması için serbest fikir ve his mübadelesini yaşatmak, herşeyi aydınlıkta ve halk önünde kararlaştırmak zorunda olan rejimdir.

Ne var ki; demokrasi rejimi içinde yaşamağa azimli milletlerin klâsik bir kültür ve eğitime tâbi tutulmaları da yetmez. Bugün gerek teknik alanda, gerekse sportif hareketlerde totaliter rejimlerin batı dünyasıyla yarıştıklarını hep biliyoruz. Kültüre insanca hürlüğünü, şerefini kazandırmak, onu belli bir ideolojinin hizmetinden kurtarmak başlıca amaçlardan biri olmalıdır. Adam mühendistir, mimardır, şudur budur ya, bir bakarsınız, size itaattan-ama kör bir itaattan-, büyüklere saygıdan-ama kör bir saygıdan-, iklimin zamanla yaratılacağından-ama demokrasi ikliminin-söz açıp öğütler verir. Ortaya bir sürü örnek sermekten de geri kalmaz. -Çünkü dünyamızda iyinin olduğu gibi kötünün de örnekleri boldur-. Oysa, demokrasilerde vatandaşlar erdemli kişiler olmak zorundadırlar ve erdem, kendimiz için hak bellediğimiz herşeyin başkaları için de hak olacağını kabullenmekle başlar. Böylece, demokrasinin kendi vatandaşlarından bir sürü ödev beklediği kendiliğinden anlaşılır ve aslında da, demokrasi kadar kişilerden toplum şuuru ve sorumluluk bekliyen hiç bir rejim yoktur. Birisinin kötülüğü toplumda geniş yankılar uyandırıp herkesi tedbire çağırmıyorsa, o yerde demokrasinin sadece adı vardır. Refah ve mutluluk herkese kadar ulaşmıyorsa, durum gene aynıdır.

Vaktiyle geri toplumlarda silâh herkesin baş ucunda asılıydı. Malını mülkünü, ırzını, hayatını korumak o kişinin biraz da kendi fizik gücüne kalmıştı. Bugünün milletleri bu koruma işini, dışardan gelecek tehdit ve tehlikelere karşı ordu beslemek, içerideki tehlikelere karşı da polis, jandarma teşkilâtı kurmakla başarmışlardır. Halk silâhsızdır. Aslında silâhsız olması gerekir. Medeni bir toplumda hak kaba bir fizik güçle değil, karşı tarafı inandırma gücüyle kazanılır. Bu hakların pekçoğu yasaların teminatı altına alınmakla beraber; sosyal şartlar değiştikçe yasaların da değişmesi normal olduğundan, kişi gerekti mi haklarına aykırı düşen o yasaların da değiştirilmesine, daha âdil, daha eşit, daha ileri hale getirilmesine savaşır. Savaş âletleriyse bıçak, kama, tabanca değil; aklının buyruğundaki kalemle ağzındaki dildir.

Öyleyse demokrasiyi yaşatmağa azimli milletler herşeyden önce "Medeni Cesaret" sahibi olacaklar, toplum ve kişi olarak korkusuz davranacaklardır. Yoksa; her biri bir yana sinmiş, kendini kurtarmakla gemiyi kurtardığını sanan kişilerden meydana gelmiş bir millet günün birinde elbetteki bir "kabadayı"nın türemesine yol açar, demokrasiyi de ancak düşünde görür.

sınırlılık içinde gördüler. Birçoğunun ağzında "vaziyete hâkim olmak", "otoriteyi göstermek", "anarşiye müsaade etmemek" gibi cümleler dolaşıyordu. Hâdiselere kendilerini kaptırmayanlar için bu huzursuzluğun sebebini anlamak son derece güçtü. İktidar çevrelerinde seçimlere otoriter bir hava içinde gitmek temayülünden bahsediliyordu; ancak kolaylıkla unutuluyordu ki hakiki otorite müsamahaya dayanmalıydı. İktidar ise bu haftanın ortasına kadar hâlâ kendisini böyle bir havanın içine sokmak imkânını eline geçirmişe benzemiyordu.

Halbuki memlekette huzurun ve bilhassa "iyi seçim"in tek şartı buydu. Öteki yoldan her adım huzursuzluğu bir kat daha arttırıyor ve "iyi seçim" i güçleştiriyordu.

Politikacılar

Kürkçü dükkânı

Basın âlemimizin son günlerdeki pek büyük bir kazancının lâyık olduğu alâka ile karşılanmamasından pek müteessir olan AKİS, bu mühim hâdiseyi okuyucularına kemali iftiharla haber verir: Meşhur üstad profesör Nihat Erim, yeniden gazeteciliğe döndü.

En yakın ideal arkadaşlarından Sefa Kılıçlıoğlunun müessesesini bir anonim şirket haline getirmesi üzerine, Prof. Erim şirkete en büyük hissedarlardan biri olarak katılmakta tereddüt göstermedi. Şirketin statüsü Ticaret Sicili gazetesinin baş sayfasında neşredildi.

1945 yılında gene böyle sessiz sadasız ilim kürsüsünden politikaya geçen ve emsalsiz kabiliyetiyle siyasi hayatımızda pek mühim roller oynayan üstad profesörün, Başbakanın hususi müşavirliğinden aynı 1945'teki sessizlikle basın hayatına dönmesi, şüphesiz üzerinde dikkatla durulmağa değer bir hâdisedir. Zira, C.H.P. nin İktidardan ayrılması üzerine Başbakan yardımcılığı koltuğundan Ulus'un siyasi müdürlüğüne gelen Profesörün o zamanlarda basına kazandırdığı hareket, Ulusun kapatılması üzerine kurduğu "şahsi" gazetesi Yeni Ulus ve Halkçıdaki mücadelesi üzerinden unutulacak kadar çok bir zaman geçmemiştir.

Üstad Profesör Halkçı'da şahsi fikirlerini C.H.P. nin fikirleriymiş gibi yayıyor, bir yayın organından mahrum olan C.H.P. nin iplerini elinde tuttuğunu sanıyordu. Ama Ulus yeniden çıkmaya başlayıp üstad profesör başrolü başkalarına kaptırdıktan ve zaten ağır para cezaları Demoklesin kılıcı gibi başında sallanmağa başladıktan sonra Nihat Erimin basın hayatındaki parlak yıldızı, siyasi yıldızından da büyük bir süratle sönmeye yüz tuttu. Prof. Erim resmi ilân alarak -kendi tâbiriyle- "besleme" olan Halkçı'sını kendi eliyle boğdu.

> **Feragat**
>
> **Ankaranın gayretli Basın Savcısı Sami Coşarcan geçen haftanın ortasında istifa ediverdi. Kendi ifadesine göre, sebep: Maaşı geçinmesine kâfi gelmiyormuş!**
>
> **Şimdi terazinin bir kefesine Sami Coşarcanın çocuk zammı ve hâkim tazminatı ile birlikte ayda eline geçen 478 lira maaşını, diğer kefesine de gördüğü işi.. İstifanın ne kadar haklı olduğu o zaman anlaşılacaktır. Doğrusu bu kadar az paraya. bu kadar ağır işi kim olsa yapmaz...**

Artık Nihat Erimin gazeteciliği sona ermiş demekti. Kabiliyetini şimdi tekrar siyaset sahnesinde parlatıyordu. Hem de bu sefer D.P. canibinde.. Başbakanın Zorlu ve Birgiden müteşekkil dış politika müşavere ekibine üçüncü adam olarak Prof. Nihat Erim de katıldı. Ama müşavirler heyetinin çalışmaları tam bir fiyaskoyla sona erip, müşavirler çil yavrusu gibi sağa sola dağıldığı bir sırada üstad profesör boş durmuyordu. İlk kapısı üniversiteye baş vurmuş, bir kürsü istemişti. Fakat işler bir kere tersine gitmeye başlamıştı. Prof. Erimin eski ilim arkadaşları, nedense, üstad profesörü aralarına almak istememişler, üniversitenin kapısını yüzüne kapamışlardı.

Üstada kabiliyetlerini göstermek, dünyadan tamamıyle silinmemek için sadece, ama sadece tek şey kalıyordu: Gazeteciliğe dönmek..

Yalnız, işin kolay anlaşılmayan tarafı Sefa Kılıçlıoğlunun niçin, durup dururken, gazetesinden bir koca hisseyi Nihat Erime terkettiği idi. Her halde iş adamının bir bildiği olmalıydı.

Şöyle veya böyle, bir zamanların Profesörü, bir zamanların Bakanı, bir zamanların Başbakan muavini, bir zamanların Muhalefet Lideri, bir zamanların "Menderesin müşaviri" bugün bir tek sıfata sahipti: Sefa Kılıçlıoğlunun ortağı!

Basın

Cop izleri

Geçen haftanın sonunda Cuma sabahı Ankara Gazeteciler Cemiyetinin Atatürk Bulvarındaki binasının salonunda birkaç gazeteci, yuvarlak bir masanın etrafına toplanmışlardı. İçlerinden valnız biri konuşuyor, diğerleri dikkatle dinliyorlardı. Masa etrafındaki gazetecilerin büyük bir teessür içinde bulundukları ilk bakışta anlaşılıyordu. Konuşan gazeteci sarışın, zayıf ve uzun boyluydu. Sözlerine, "Azizim, bu cop müthiş bir şey!" diye başlamıştı. Adı Said Arif Terzioğlu idi ve Cumhuriyetin Ankaradaki muhabirlerinden biriydi. Salı günü akşamı, Bölükbaşı Adliyeden çıkarken Said Arif de mesleğini lâyıkı veçhile ifa etmek, atlamamak için Bölükbaşıyı takip etmişti. Bölükbaşı bir otomobile atlamış, Said Arif de diğer bir otomobile binmek üzere kapıyı açıp tam ayağını içeri atarken bir ses işitmişti: "Vurma, gazeteci o görmüyor musun?". Aynı anda Said Arif bir darbe ile sarsılmış, ama doğrusu başına ne geldiğini pek

Said Arif Terzioğlu polisler arasında

Korkulu rüya

anlamamış. Said Arif olup bitenleri Gazeteciler Cemiyetinde arkadaşlarına şöyle anlatıyordu:

"— Hürriyetin fotoğrafçısı Firuz Makulunun vurmayın diye bağırdığını işittim. Ne olduğumu anlayamamıştım. Aynı anda iki üç polisin yakama ve koluma sarılarak beni çekiştirdiğini farkettim. İnip kalkan coplardan sersemlemiştim. Kendimi müdafaaya çalışıyor, ama bir türlü muvaffak olamıyordum. Bir aralık etrafım tenhalaştı. Müdafaa halindeydim ve bir polisin kolunu elime geçirmiştim. Sıkı sıkı tutuyor, bırakmak istemiyordum. O sırada Üçüncü Şube Müdürü Yaşarın bize doğru yaklaştığını gördüm. Dayaktan kurtuluyorum diye galiba biraz da sevindim. Yaşar bey, dedim, baksanıza burada gazeteci dövüyorlar.. Aldığım cevap ne oldu biliyor musunuz: Sen polisin kolunu nasıl tutarsın be adam, bırak onu!. Şaşkınlıktan az kalsın olduğum yere oturup ağlıyacaktım. Sonradan hep birlikte karakola götürüldüğümüz Firuz Makulu ile İsmail Yaltırakın da beni kurtarmak için müdahale ettiklerini ve bu arada epeyce tartaklandıklarını öğrendim. Hatta Firuz bir aralık gazeteci olduğunu ispat için sarı kartını çıkarıp göstermiş, ama iki polis Firuzu kargatulumba ettikleri gibi benim yanımdan ayırıvermişler. Azizim, bu cop müthiş şey... Ne sarı kart para ediyor karşısında, ne başka şey. Vücudum çürük içinde.. Sol kolumu kaç gündenberi kaldıramıyorum. Bunlar bir şey değil. Geçer, geçer ama biliyorsunuz, sinirlerim de perişan oldu. Doğru dürüst uyku uyuyamıyorum. Biraz dalacak olsam, az sonra endişe ile yerimden hopluyorum. Ne düşünebiliyorum, ne yazabiliyorum. Aklım hep âlemin içinde yediğim o meydan dayağı ile meşgul.. Hem de kimden? Polisten.. Gazeteme durumumu anlattım, dinlenmem ve kendime gelmem için bir ay izin verdiler. Muayene eden doktorlar da 5 gün iş göremiyecek derecede dayak yediğime dair rapor verdiler. Ama beni döven polisleri kodunsa bul.. Karakolda şikâyetlerimi dinlediler ve seni döven polisleri bul getir, biz gereken muameleyi yaparız dediler. Siz niye bulmuyorsunuz, diye sordum. Bulamayız işte, dediler. Şimdi karakol karakol gezip benden coplarının lezzetini esirgemiyen polisleri arıyorum".

Canlıbalık'ta

Said Arif, Ankara Gazeteciler Cemiyetinde arkadaşlarına "macera"larını anlattığı sırada, ihtimal kolundaki, sırtındaki cop çürükleri sızlarken İstanbulda Boğazın çalkantılı sularına bakan Canlıbalık lokantasında İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik ile Sanayi Bakanı Samet Ağaoğlu bir ziyafet masasının etrafında, İstanbul gazetelerinin sahip ve yazı işleri müdürlerini toplamışlardı. Yemeğin sonunda Dr. Namık Gedik söz alarak Kırşehir hâdiselerini nakletti ve bu hâdiselerin basına "yanlış" aksettiğini söyledi. Samet Ağaoğlu da muhabirler -yani Küçük Gazetecilerin yanlarına uğramadığından şikâyet. çiydi. Bu arada muhabirlerin çalışmasından şikâyet edenlerin sadece bakanlar olmadığı da anlaşıldı. Yeni Sabahın sahibi de bakanlarla "aynı fikirde" idi.

Diğer taraftan İktidarın İstanbuldaki sesi meşhur Havadis gazetesi de "Küçük Gazetecilerin yalanları"na ve İstanbul Gazeteciler Sendikasına karşı amansız bir mücadele açmıştı.

Gazeteciler Sendikası İdare Heyeti, bir taraftan Havadis'in Küçük Gazetecileri hedef tutan neşriyatına icap eden cevabı verirken, diğer taraftan da bir tebliğ neşrederek Kırşehir ve Ankarada basın mensuplarının maruz kaldığı tecavüzleri haber alma ve haber verme hürriyetini tahdit eden hareketler olarak telâkki ettiğini açıklıyor, hâdisenin mesullerinin cezalandırılmasını istiyordu.

İstanbul Gazeteciler Sendikası meslekî bir tesanüt havası içinde ve hassasiyetle gazetecilerin dövülmesine karşı cephe alıyordu. Ama bu, bardağı taşıran son damla oldu.

Sendikanın kapatılması

İki bakanın gazete sahipleri ile Boğazda yemek yedikleri günün akşamı, İstanbulda 220765 numaralı telefon çaldı. 220765 numaralı telefon, Akşam gazetesi Yazı İşleri Müdürü

POLİTİKA ve HAVADİS

İki haftadan beri Türkiyede 1 numaralı havadis Osman Bölükbaşının tevkifi hâdisesidir. İki haftadan beri Türkiyede her şeyden çok o hâdiseden bahsedilmektedir. Hattâ bütün dünyada Türkiye ile alâkalı en mühim haber C.M.P. Genel Başkanıyla alâkalı olan haberdir. Tevkif hâdisesi yabancı basında geniş yer işgal etmiş ve dış umumi efkâr meselenin üzerine dikkatle eğilmiştir. Buna rağmen Türkiyenin içinde iki müessese vardır ki Osman Bölükbaşının tevkif edildiğini duymamıştır. Bu müesseseler meselâ Et ve Balık Kurumu ile Toprak Ofis veya Otomobil Yedek Parçalar Cemiyeti ile Kalaycılar Birliği olsaydı insan pek şaşmayabilirdi. Ama düşününüz ki C.M.P. Genel Başkanının bütün Türkiyeyi yerinden oynatan tevkifi hâdisesinden haberdar bulunmayan müesseselerin biri Anadolu Ajansı, diğeri Radyodur. Ne birincisi, ne ikincisi bültenlerinde böyle bir hâdisenin vukuundan bahsetmemişlerdir bile...

Osman Bölükbaşıya kızılabilir, Osman Bölükbaşı sevilmeyebilir de.. Ancak, insaf edilsin, vazifeleri haber almak ve haber vermek olan Anadolu Ajansı ile Radyo bu mevzuda sükût edebilir mi? Bu ne biçim Ajansçılık ve bu ne biçim Radyoculuk anlayışıdır? Sanki Ajans ve Radyo havadis bültenlerinde Türkiyenin bu en mühim hâdisesine yer vermezlerse hâdise duyulmıyacak mıdır? Yoo! Elbette ki duyulacak, hem görülmemiş bir sür'atle duyulacaktır. O halde? İşte, bu "o halde" nin cevabı mevcut değildir.

Halbuki Anadolu Ajansının ve Radyonun ilk vazifesi hâdiseyi tarafsız, objektif şekilde, tefsir yapmadan haber vermekti. Hem de bültenin tâ başında... Umumi efkârın, topyekûn bu hâdiseyle ilgili olduğunu anlamak için bir dehaya asla ihtiyaç yoktur. Üstelik bunun, politik bakımdan zararı da mevcut değildi. Zira eğer Osman Bölükbaşının tevkifi normal bir hâdise ise, Ajansın ve Radyonun bunu dikkatle, itinayla gizlemesine asla mahal olmamak gerekirdi. "Osman Bölükbaşı tevkif edilmiştir". Bütün Türkiye bundan bahsederken Ajans ve Radyo bilmem ne fabrikasının açılışında bilmem kimin söylediği nutku iki gün müddetle neşrediyordu.

Bu politika mıdır, bu akıl kârı mıdır, bu açıkgözlülük müdür, yoksa hey yarabbi, basiretsizliğin, bizzat yapılan hareketlerden ürküldüğü itirafının tâ kendisi midir?

★

Ama durun, devletin Ajansını ve devletin Radyosunu tenkit ederken mesleği gazetecilik olanların, kimsenin emrine tâbi bulunmamaları gerekenlerin kurdukları bir cemiyetin, Ankara Gazeteciler Cemiyetinin Bayram münasebetiyle Ankarada çıkardığı gazeteye bir göz atalım. "Memleketin kalkınmasında Toprak Ofisin rolü" ile "Demir Yollarındaki yenilikler" sütun sütun yer işgal ediyor da Bölükbaşıya ait bir tek satır, bir tek kelime yok. Osman Bölükbaşı ile alâkalı yazı deyince tevkifin, hâdisenin lehinde veya aleyhinde fikirler hatıra gelmemeli. Gazeteci Cemiyetleri tarafından çıkarılan gazeteler tarafsız eda taşımaktadırlar ve bu, elbette ki faydalıdır. Ama Bayramın ikinci günü herkes şunu merak ediyordu: Osman Bölükbaşı Bayramın ilk gününü nasıl geçirdi, ailesiyle bayramlaşabildi mi, kimler ziyarete gitti? Yazık ki bu suallerin cevabı alınamadı. Esef edilecek cihet işte budur. Gazeteciler Cemiyetinin gazetesinde hâdiseler, havadisler böyle kıymetlendirilirse, ne yalan söylemeli, Ajans ile Radyoya kim ne diyebilir?

Anlaşılan, bu da bir millî dert!

Hıfzı Topuzun masasının üstünde duruyordu. Hıfzı Topuz o akşam masasının başında değildi, bir toplantıya gitmişti. Telefon bir daha çaldı ve sekreterlerden biri telefonu açtı. Telin diğer ucunda Küçük Gazetecileri haşlayan, şerbetli Havadis gazetesinin bir mensubu vardı ve Hıfzı Topuzun tevkif edilip edilmediğini soruyor, sendikanın kapatıldığını haber veriyordu. - Hıfzı Topuz, İstanbul Gazeteciler Sendikası İdare Heyetindendi. -

Az arayla Havadis gazetesinden Sendikanın diğer idare heyeti azaları telefonla arandılar. Yeni Sabahtan Alaaddin Ören ile İsmail Sivri ve Cumhuriyetten de Şahap Balcıoğlu ile Ali İhsan Göğüş, Havadis'in merakını celbediyordu. Ali İhsan o saatte vazifesi başındaydı ve tevkif edilmesi haberine karşı "Havadis, böyle bir şey varsa, bu işleri vaktinden evvel öğrenir" diyerek telefonu kapattı.

Havadis'in telefonuyla Sendika İdare Heyeti üyeleri teker teker aranırken Moda Kulübünde üç adam bir masa etrafında hararetli bir müzakere içindeydiler. Bunlar İstanbulun Vali vekili, Emniyet Müdürü ve Savcısıydı. Müzakereler o kadar hararetliydi ki, bu zevat telefonla arandıkları zaman bile masadan ayrılmıyorlardı.

Bu mühim meşgalenin ne olduğu birkaç saat sonra anlaşıldı. Polise ait 304 numaralı cip, 60 santimlik bir hafriyata tabi tutulduğu için vasıtalara kapalı olan Lâleli caddesine saptı ve Çukurçeşme sokağına girdi. 304 numaralı cip sol tarafta, dar cepheli küçük bir apartmanın önünde durdu. Arabadan inen siviller üçüncü katın zilini çaldılar. Kapıyı bir hanım açtı ve cipli ziyaretçiler arkadaşı olduklarını söyliyerek, Cemal Refik Delibaşı görmek istediklerini bildirdiler. Bâbıâlinin bu çelebi gazetecisi o sırada hiç bir akşam ihmal etmediği vazifesini yapıyor, kadehindeki son rakıyı yudumlıyarak günün yorgunluğunu çıkarmaya çalışıyordu.

Ziyaretçiler Cemal Refiğe Sendikanın mahkeme kararı ile kapatıldığını haber verdiler ve mühürleme ameliyesi sırasında hazır bulunması, tutulan zaptı imzalaması için kendileri ile beraber gelmesini istediler. Sendikanın yaşlı başkanı çabucak hazırlandı ve cipe atladı. Sendika kapısı mühürlendi, zabıt imzalandı. Ertesi sabah Gazeteciler Cemiyetine gelen gazeteciler, içerisi her bayram üyelere dağıtılan hediyelerle dolu olan Sendika odalarının mühürlü olduğunu gördüler. Böylece Havadis'in haberi vaktinden önce alacak kadar kuvvetli kaynaklara sahip olduğu meydana çıkıyordu!

Dayanışma

İstanbul Gazeteciler Sendikasının kapatıldığı, Ankarada aynı gece duyuldu. Ankarada da bir Gazeteciler Sendikası vardı. Haber duyulduğu zaman, vakit gece yarısını bulmuştu. Buna rağmen telefonlar edildi ve Ankara Sendikasının İdare Heyeti üyeleri sendika binasında toplandılar. Toplantı sabaha kadar devam etti. Vaziyet enine boyuna müzakere edildikten sonra bir tebliğin neşrine karar verildi. Ankara Gazeteciler Sendikası da haber alma ve haber verme hürriyetinin, son hadiseler üzerine, ihlâl edilmiş olduğu vakıası üzerinde duruyor, olup bitenler karşısındaki teessürünü umumî efkâra açıklıyordu.

Ankara Sendikasının tebliği neşredildiği sırada İstanbul Sendikasının mesulleri de ilk itirazı yapmak üzere Adliye binasına gidiyorlardı. Fakat Adliyede olağanüstü bir durumla karşılaşıldı. Savcı yardımcısı Gültekin Başak, itiraz dilekçesini almıyor, dosyanın Savcı Hicabi Dincte bulunduğunu bildirerek dilekçenin ona götürülmesini söylüyordu.

Sendikacılar Adliyede

"Bayramdan sonra gel!"

Hicabi Dinç ise dilekçeye cevap verilmesi için gerekli formalitelerin Bayram ertesine bırakılması taraftarıydı. Zira birkaç dakika sonra odasında, Adliye Müsteşarı Hâdi Tanın başkanlığında bütün savcı yardımcılarının da iştirakiyle tam üç saat sürecek olan bir toplantı yapılacaktı.

Adliye binasında bunlar olurken İstanbul Gazeteciler Cemiyetinde de uzun boylu, kır saçlı ve "Duglas bıyık" lı bir adam etrafa şimşekler saçıyordu. Sendika, Muhalefetin kör bir âleti olmuştu. Tebliğin Beynelmilel Basın Enstitüsüne duyurulması memleketi yabancılara kötülemek değil de neydi? - Sendika olup bitenleri Beynelmilel Basın Enstitüsüne bildirmemişti. Bu, İktidara yakın olanların garip korkularından biriydi. - "Duglas bıyık" lı zat, Havadis'in sekreterlerinden Cemil Cahit Cem idi ve hiddetli konuşması sayesinde, Sendikanın vazifelerinin neler olması gerektiği hakkında Ali İhsan Göğüşten bedava bir ders aldı. Ama Cemil Cahit Cem münakaşayı kesmeye niyetli değildi. Ali İhsan Göğüş bahsi kapatmak için, "Pek âlâ, dedi. Şu halde kongreye gelir, bizi düşürürsün!". Cem'in cevabı şu oldu:

"— İyi ama, bütün muhabirler ve genç gazeteciler sizi tutuyor.."

Eee, artık insaf edilsin.. Cemil Cahiti tutacak değillerdi ya..

Firuz Makulu sarı kartını gösteriyor

"Para etmez, beyim!"

Bursa

Hak ararken

Geçen haftanın sonunda, herkesin yaklaşan bayramın hazırlıklarıyla uğraştığı bir sırada Bursanın Reyhan mahallesinde bir otomobilin bile giremiyeceği kadar dar bir çıkmaz sokağındaki küçük bir evde oturan kalabalık bir işçi ailesi merak ve endişe içinde bulunuyordu. Zira ailenin temel direği Ahmet Çakır, Bursa Cezaevinin kalın taş duvarlarının arkasında bulunuyordu. Fırın işçilerini greve teşvik ettiği iddiasıyla tevkif olunan Ahmet Çakırın kalabalık ailesi için, yaklaşan Bayramın, üzüntüleri daha da arttırmaktan başka mânası yoktu. Ama Cuma günü, Reyhan Mahallesindeki çıkmaz sokaktaki küçük evin sakinleri, günü gelmemesine rağmen hakıki bir bayram yaptılar. Zira Ahmet Çakır 100 lira teminat karşılığında tahliye edilmiş ve evine dönmüştü.

Bursa Gıda Sanayii İşçileri Sendikası Başkanı Ahmet Çakır, son günlerde sendikacılık ve işçi teşkilâtlarının geleceği bakımından çok büyük ehemmiyet taşıyan bir tecrübeyi yaşamıştı. Bütün mesele Bursa Fırın İşçilerinin fazla mesai aleyhine açtıkları mücadeleden çıkmıştı. Fırın işçileri günde 8 saatlık normal mesailerini tamamladıktan sonra ellerinin hamurunu yıkayıp evlerine gitmeyi kararlaştırmışlar ve bu kararın tatbikine girişmişlerdi. Bu hareket neticesinde işyerlerinde kâfi miktarda işçi çalıştırmıyan fırıncılar, şehrin ekmek ihtiyacını karşılıyamamışlar ve işçilerin bu haklı hareketini efkârı umumiyeye bir grevmiş gibi gösterme yolunu tutmuşlardı. Ahmet Çakır bu muhayyel grevin bir numaralı teşvikçisi olarak gösteriliyordu.

Hakikatte ise ortada ne grev vardı, ne de greve teşvik bahis mevzuu idi. Bir defa Bursalı fırın işçileri işlerini bırakmadan günde 8 saat çalışmışlar, fakat sadece 8 saatten sonra çalışmayı, yani fazla mesai yapmayı reddetmişlerdi. Bu, işçilerin en tabii bir kanuni hakkıydı. Grev sayılamazdı. Ahmet Çakırın durumuna gelince, o sadece işçilerin fazla mesai yapmamak hususundaki istek ve kararları üzerine ve tamamen iyi niyetle işverenleri ve Belediye başkanını "keyfiyet"ten haberdar etmişti. Şu halde Ahmet Çakır, niçin tevkif edilmişti? Ahmet Çakır orta tahsil görmüş, 30 yaşlarında, evli ve iki çocuk babası bir fırın işçisiydi. 1950 de Canakkaleden Bursaya geldikten sonra fırın işçisi olarak hayata atılmış ve bir sene sonra da arkadaşlarının arzusu üzerine sendika başkanı olmuştu. Bursa Gıda Sanayii İşçileri Sendikası 1947 yılında kurulmuş eski sendikalardan biriydi. Ahmet Çakırın 1951 de sendikanın başkanlığına getirilmesinden sonra Sendika, işçi meseleleri ile daha yakından alâkalanmağa başlamış ve o nisbette de canlanmıştı. Diğer şehirlerimizde ve kasabalarımızda olduğu gibi Bursada da fırın işçileri yıllardanberi Allahın günü 12-14 saat ve bütün yıl tatilsiz ve bayramsız çalışagelmekteydiler. Bunun insanlıktan uzak bir çalışma sistemi olduğu meydandaydı.

Bursadan bir görünüş

Fırınların bacası tütüyor ama...

Haklı bir mücadele

İşte Ahmet Çakır ve fırın işçileri bu çalışma sistemine karşı mücadele açmışlardı. Onlar bu mücadeleye sonuna kadar devam etmeğe azmetmişlerdi. Fırın sahiplerinin Ahmet Çakıra "iki paralık işçiler" yerine kendileri ile işbirliği yapması yolundaki teklifleri ve para vaadleri Ahmet Çakırı yolundan bir adım ayırmamıştı.

Fırın işçileri yorucu ve yıpratıcı 8 saatlik mesaisinden sonra pek az bir ücret karşılığında fazla mesai yapmak istemiyorlardı. Bu mevzuda esasen İş Kanunu da kendilerinden yana idi. Sendika durumu enine boyuna tetkik ettikten sonra Bursalı fırın sahiplerine ve Bursa Belediye başkanı Reşat Oyala birer mektup göndererek işcilerin "artık" fazla mesai yapmıyacaklarını bildirmişti. İşçilerin fazla mesai aleyhine cephe almalarından doğacak neticelerden telâşa düşen, fırın sahiplerinden ziyade Bursanın genç Belediye Başkanı olmuştu. Boyu ve kilosu ortanın üstünde, sıhhatli görünüşlü, pembe çehreli Belediye Başkanı bu mektup üzerine, vazifesini müdrik bir insan sıfatıyla ne yapacağını hemen tasarlamıştı: Sendikanın hareketini efkârı umumiyeye bir grev gibi göstermek.. Bu, şüphesiz, fırın işçilerinin çalışma şartlarını düzeltmekten daha da kolay bir işti.

Fırın işçileri mektuplarında bildirdikleri gibi fazla mesai yapmamaya kalkışırlarsa, başlarına gelecek vardı. Belediye Başkanı Reşat Oyal ne yapacağını biliyordu. Nitekim Sendika fırın sahiplerine ve Belediye Başkanına yazdığı mektupların cevabını, bir ay beklediği halde alamamıştı. Artık kararı tatbik zamanı gelmişti.

Fırın işçilerinin fazla mesaiyi reddetmeleri üzerine Bursada ekmek darlığı başgösterdi. Bursa bir müddet önce gene ekmeksiz kalmıştı. Ama bu sefer sebep başkaydı. Geçen sefer un, Bursanın ihtiyacına kâfi gelmemiş, Bursa halkı ekmeksiz kalmıştı. Fakat sonra yeter miktarda un tedarik edildiğinden durumun düzeleceği ümit edilmişti. Ancak bu defa da fırın işçileri fazla mesai yapmak istemediklerinden ekmek imalinde bir azalma olmuştu. Bu durum karşısında Belediye Başkanı işverenlerin çalıştırdıkları işçi sayısını artırmalarını istiyecek ve icabında civar şehir ve kasabalardan ekmek getirterek halkın ihtiyacını karşılıyacak yerde, ortaya bir "âmme menfaati" meselesi çıkararak işçileri fazla mesaiye zorlamak yolunu tercih ediyordu. Fakat Bursa fırın işçileri ve sendika Başkanı Ahmet Cakır "uyanık" insanlardı. Kanunun hangi hallerde "âmme menfaati" mülâhazasıyla işçileri fazla mesai yapmağa zorlıyacağını biliyorlardı. Onun için Belediye Başkanı ile İktisat Müdürünün ve hattâ Çalışma Müdürünün "âmme menfaatini bahane ederek işçileri 8 saatten fazla çalışmaya ikna etmek

yolundaki gayretleri bir netice vermedi.

Bunun için derhal işverenler, işçiler ve Çalışma Müdürlüğü arasında müşterek bir toplantı yaparak tarafları uzlaştırmak ve her ne pahasına olursa olsun işçilerin fazla mesai yapmalarını sağlamak lâzımdı. İktisat Müdürlüğünü temsilen İlhan Serezin, fırıncıları temsilen Mehmet Badırın, Çalışma Müdürlüğünü temsilen Berati Bolayın ve işçiler tarafından da Ahmet Cakırla Yusuf Dikyokuşun hazır bulunduğu bir toplantıda: Fırın işçilerinin ücretinin düşük olduğu, ve bu sebeple bu ücretlere 1 Temmuz 1957 den itibaren % 15 zam yapılması; fazla mesainin bugünkü şekli ve mahiyeti ile kanunen mahzurlu olduğu ve yılda 90 günü ve günde 3 saati aşamıyacağı; fazla mesai ücretlerinin % 50 zamlı olarak ödeneceği; işverenlerin de fazla mesai için Bölge Çalışma Müdürlüğünden gerekli "müsaade"yi almaları lüzumu karar altına alındı.

Bu suretle işçiler kanunsuz ve müsaadesiz olarak kendilerine fazla mesai yaptırıldığını, fazla mesai ücreti alamadıklarını resmen kabul ettirmişler ve bundan sonra da ücretlerine % 15 bir zamla birlikte, fazla mesai halinde kanuna uygun olarak hareket edilmesini ve fazla mesai ücretlerinin saat başına aldıkları ücretin % 50 fazlası ile ödenmesini sağlamışlardı.

Bir vazife anlayışı

Bu durum karşısında 1 Temmuz 1957 tarihinden itibaren işçiler - o da arzu ettikleri takdirde- yıl sonuna kadar 90 gün ve günde 3 saat olmak üzere fazla mesai yapacaklar ve 8 saati geçen saat ücretlerini de % 50 zamlı olarak alacaklardı. Tabiatiyle işçilerin bu yıl 6 aydanberi yaptıkları bir fazla mesai vardı ve bu her bakımdan kanuna aykırı olarak yaptırılmıştı. Bölge Çalışma Müdürlüğü bütün bunları biliyordu. Şimdi durum resmen teyid olunmuş ve bir iş müfettişinin de imzasını taşıyan "kollektif mukavele" de işçilerin aylardanberi fazla mesai yaptıkları tesbit edilmişti. Bu durum karşısında işçilerin fazla mesai yapmağa devam etmelerini istemek ve onları zorlamak şöyle dursun, bugüne kadar işçilerin müsaadesiz olarak ve kanunda tâyin edilen sürelerden fazla, üstelik zamlı tediye yapmadan çalıştıran işverenleri mahkemeye vermek Bölge Çalışma Müdürüne İş Kanununun yüklediği bir vazifeydi. Simdi işçiler, kendilerini o kadar koruduğunu iddia eden Mümtaz Tarhanın emrindeki Bölge Calışma Müdürlüğünün kanun hükümlerini yerine getirmesini beklıyorlardı.

Fakat hâdiseler işçilerin umduğu gibi yürümedı. Vakıa ücretlere % 15 zam, fazla mesaiye de % 50 zam ödenmesi "kollektif mukavele" ile kabul edilmişti. Fakat kanunu tatbik etmiyenlerin bu kollektif mukaveleyi ne dereceye kadar tatbik edecekleri bilinemezdi. Nitekim, Kollektif mukavelenin imzalanmasından hemen sonra Gıda Sanayii İşçileri Sendikası Başkanı Ahmet Çakır -Aleyhinde "işçileri greve teşvik"ten hiçbir delil olmadığı halde-, Belediye Başkanının savcılığa vâki müracaatı üzerine tevkif ediliyor ve işçiler bazı fırınlarda İktisat Müdürü İlhan Serezin bazılarında da polislerin -İstiklâl fırınında olduğu gibi- tehdidi altında yeniden fazla mesai yapmaya mecbur ediliyorlardı. Üstelik Bölge Çalışma Müdürlüğünün sendikaya gönderdiği yazıda "kollektif mukavele" olarak adlandırılan müşterek sözleşmenin ücretlere zam, fazla mesainin % 50 zamlı olması, günde 8 saati geçmemesi gibi şartlarının yerine getirildiğine dair bir işaret de yoktu.

Ahmet çakırın ne işçileri greve teşvik ettiği, ne de başka bir suçu olmadığı tahkikat neticesinde anlaşılmış ve tahliye edilmişti.

Belediye Başkanının gayretleri

Belediye Başkanı fırın işçilerine ödenen ücretlerin düşük olduğunu kabul ettiği halde işverenlere ücretleri arttırmalarını tavsiye etmesi istenince bu isteği "fırıncıların bana olan itimadı sarsılır" diyerek reddetmişti. Bu suretle Belediye Başkanı Reşat Oyalın işçileri fazla mesaiye zorlamak hususunda sarfettiği "gayretler"in sebebi biraz daha iyi anlaşılıyordu.

"Reis Bey" bununla da kalmayıp yapılan müşterek toplantıda fırın işçilerine daha yüksek ücret almak istiyorlarsa amelelik yapmalarını sert bir lisanla tavsiye etmiş ve 70 lira alan odacısı ile 200 liraya memuriyet yapan lise mezununun da işçiler gibi günde 12 - 14 saat çalıştığını kemali iftiharla belirtmişti. İşçilere daha yüksek ücret almak ve daha az çalışmak için "tahsil" yapmış olmanın şart olduğunu bildiren lise mezunu belediye başkanı, lise mezunları 200 liraya çalışırken kendisinin -bir lise mezunu olarak- nasıl olup da 4 haneli rakkamlarla ifade edilen bir maaş aldığını işçilere söylemeyi unutmuştu.

Tahliye

Bütün bunların üstünden 7 gün geçtikten sonra Ahmet Çakırın 100 lira teminatla tahliyesine karar verilmesi kendisi hakkındaki ithamın yersiz ve Belediye Başkanının gayretlerinin de faydasız olduğunu meydana çıkarıyordu. Fakat Bursa fırın işçilerinin birlik ve dayanışması ve Ahmet Çakırın mertliği sayesinde fazla mesai hakkında ilgililerin ve halk efkârının bilmediği birçok hakikat ortaya çıkmış ve vatandaşlar sofralarında buldukları ekmeğin işçilerin feragati sayesinde imal edilebildiğini anlamışlardı.

Bursa fırın işçileri tarafından desteklenen Ahmet Çakırın fazla mesaiye karşı açtığı haklı ve kanuni mücadele diğer iş kollarındaki bütün işçiler ve sendikacılar için bir örnek teşkil ediyordu. Elde mevcut kanunların işçilere tanıdığı haklardan işçilerin azami derecede faydalanmalarını sağlamak, işverenlerin haksızlıklarını ve kanunsuz hareketlerini önlemek için hep birlikte mücadele etmek sendikacılara düşen bir işti. Ahmet Çakırın tuttuğu yoldan yürümek bütün işçilerin menfaatineydi. Bununla beraber, Türk işçi hareketinin birliğini ve ahengini sağlaması gereken ve büyük ümitlerle iş başına getirilen Konfederasyon icra heyetinin bu işte pek yavaş hareket ettiği görülmüştü. Konfederasyon Bursa fırın işçilerinin fazla mesai aleyhine açtıkları haklı mücadeleden başlangıçta habersiz olduğu gibi, bu mevzudaki durumunu ve tutumunu da tâyin etmemiş ve binnetice Türk işçi hareketine istikamet vermek vazifesini yerine getirmemişti. Meselenin incelenmesi için Bursaya gönderilen Konfederasyon idare heyeti üyesi ve şahsan iyi bir sendikacı olan Cemil Giderin Bursadan nasıl bir raporla döndüğü bilinmiyordu. Fakat Cemil Giderin Bursaya gittiği halde Ahmet Çakırı görmeden ve onunla konuşmadan dönmüş olması vereceği raporun hakikati ne dereceye kadar aksettirebileceğini gösteriyordu.

Konfederasyondan derhal harekete geçmesini, Bursa fırın işçilerinin yanında yer almasını ve fazla mesaiye karşı mücadele açmasını beklemek işçilerin en tabiî haklarıydı.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Sovyet Rusya

Kuru temizlik

Geçen haftanın ortasında Moskovada, sarsıntısı dünyanın bütün büyük siyasi merkezlerinde hissedilen mühim bir infilâk vuku buldu. Patlayan atom veya Hidrojen değil, bir "siyasî bomba" idi. Sovyet idare mekanizmasının dünyada Politbüro adıyla meşhur en yüksek kademesi Merkez Komitesi Presidiyumunda bir temizlik hareketine girişilmiş, Sovyet iç ve dış siyasetinde çok ehemmiyetli roller oynamış Molotof, Malenkof, Kaganoviç ve Şepilof gibi şahsiyetler bir anda kapının dışına bırakılıvermişlerdi.

Olup bitenler Kremlinin esrarlı havasına tıpatıp uygundu. Sankı Çarlık devri Rusyasının bir saray ihtilâli yaşanıyordu. Bu kansız ve çok iyi tertiplenmiş saray ihtilâli sonunda, Partisinin XX. Kongresinde söylediği nutuktan sonra Kremlinde iki ayrı siyaset arasında bir mücadele başlamıştı. Eski siyasetin temsilcilerinden Molotof, zayıf bir anında Dışişleri Bakanlığı koltuğundan atılmış, fakat bir müddet sonra taraftarlarıyla birlikte durumunu düzelterek eski şohretiyle münasip bir mevkie, Devlet Bakanlığına oturtulmuştu. Böylece Stalinciler hükümet içinde yeni baştan kuvvet kazanmış oluyorlardı. Sovyet Komünist Partisi Merkez Komitesinin geçen senenin sonlarında yaptığı toplantıdan bu yana Krutçef, iç ve dış politikasında Parti Presidiyumunda ciddî muhalefetlerle karşılaşmaktan kurtulamamıştı. Krutçef, yeni siyasetinin yürütülmesinde sanayide ademi merkeziyet, sendikaların işçi menfaatlarıyla alâkalanmasını teşvik, mesken inşaatını hızlandırmak gibi çok ehemmiyetli değişiklikleri Merkez Komitesine kabul ettirmiş, sonra da tatbik sahasına koymuştu ama, bu görüşleri gerçekleştirecek bakanlıklar hâlâ eski devir politikacılarının elinde bulunuyordu. Bundan başka aynı politikacılar, Krutçef'in Orta Asya çöllerini ekilebilir arazi haline getirmeye matuf ziraî reformunu da sosyalizm prensiplerine aykırı buluyorlardı. Bütün bu hâdiseler Sovyet liderleri arasında bir hesaplaşmayı ve bir temizliği mecburî kılıyordu. İşte bu iki siyaset arasındaki kat'î neticeli meydan muharebesi geçen hafta Kremlinde vuku bulmuş, Krutçef kıymetli dostu Zukov'un yardımıyla kavgadan galip çıkmıştı.

Molotof **Malenkof** **Kaganoviç** **Şepilof**

Kremlinden kapı dışarı edilenler

Mareşal Zukov'un - yani Kızılordunun - da desteğine sahip olan Partî Birinci Sekreteri Krutçef ve taraftarları "parti aleyhtarı faaliyetlerde bulunmak" ve "milletlerarası gerginliği azaltarak dünya barışını takviye etmek hedefini güden yeni dış politika tedbirlerine itiraz etmek"le suçlandırılan Molotof, Malenkof, Kaganoviç ve Şepilof şimdilik Kremlinden dışarı atılıyor, yerlerine Komünist Partisi Birinci Sekreterine bağlılıklarıyla tanınan yenileri getiriliyordu. Aslında Krutçefin mevkiini büsbütün sağlamlaştıran bu hareket beklenmiyor değildi. Stalin devrinin son kalıntıları olarak bilinen molotof, Malenkof ve Kaganoviçin eski itibarlarını çoktan kaybettiklerini herkes biliyordu. Stalinin ölümünden sonra kurulan "kollektif idare" rejiminin 1 numaralı adamı Krutçef'in Sovyet Komünist

Merkez Komitesinin kararı

Kremlindeki bu son çatışma, bundan evvelkilerden pek farklı olarak tamamen Batılı ölçüler içinde cereyan etmişti. Bu defa "partiye ihanet edenler" şatafatlı itirafnameler imzalıyarak günahlarını sovyet halk efkârına sayıp dökmüyorlardı. Komünist Partisi Merkez Komitesinin bu son toplantısında bilhassa idareciler arasındaki görüş ayrılıkları üzerinde durulacağı, daha önce Pravda'da çıkan bir başyazıda bahis mevzuu edildi. Komünist Partisinin organı, bilhassa memleketi idare edenler arasında bir görüş birliği mevcut olması lüzumu üzerinde duruyor ve komünist Rusyanın 40 yıllık geçmişinden örnekler vererek Merkez Komitesinin bu görüş birliğini temin etmekle vazifeli bir organ olduğundan bahsediyordu. Pravda'ya göre, Sovyet Komünist Partisi saflarında ve rejim meselesi mevzuunda görüş ayrılığından bahsedilemezdi ama, bütün yoldaşların Partinin takip ettiği yeni siyaseti beğendiklerini sanmak hakikî bir saflık olurdu. Partinin Merkez Komitesine kadar girmiş olan bazı kimseler XX. Kongrede takbih edilen eski metodlara bağlılıklarıyla yeni gelişmelere engel oluyorlar, parti birliğini tehlikeye düşürüyorlardı. Bu bakımdan Merkez Komitesi, geçmişte olduğu gibi, şimdi de tarihî vazifesini yerine getirerek bu geri kafalı politikacıları saf dışı bırakmakta bir dakika bile tereddüt etmemeliydi.

Toplantı, Merkez Komitesi üyelerinin çoğunluğunun da Pravda ile "aynı fikirde" olduğunu açıkça gösterdi! Nitekim toplantının sonunda yayınlanan tebliğde belirtildiği gibi, Merkez Komitesi "Partinin XX. Kongrede alınan tarihî kararları gerçekleştirmek için çalıştığı bir sırada... yanlış isteklerinin Merkez Komitesi tarafından daima reddedildiğini görerek parti aleyhtarı bir grup kuran ve XX. Kongre öncesi metodlarına dönmek için çalışan" Molotof, Malen-

kof ve Kaganoviç yoldaşları parti içindeki birliği muhafaza edebilmek için Merkez Komitesinden ihraç etmekten ve bu faaliyetlerinde onlara yardım eden Şepilof'u da Merkez Komitesi sekreterliği vazifesinden affetmekten başka çare görememişti.

Aynı tebliğ, Molotof, Malenkof ve Kaganoviç tarafından kurulan parti aleyhtarı grubu ıç siyaset sahasında Krutçef tarafından teklif edilen ziraî ve sınaî reformları baltalamış olmakla itham ettiği gibi, dış siyaset sahasında da bilhassa Molotof'u "milletlerarası gerginliği azaltmak ve dünya barışını takviye etmek hedefini güden yeni tedbirlere itiraz etmek"le suçlandırıyordu. Bundan başka Molotof'un Avusturya ve Japonya ile Rusya arasındaki münasebetlerin normalleşmesine mâni olduğu da iddia ediliyordu.

Nikita Krutçef
Dizginleri topladı

Temizlikten sonra

Kremlin sâkinleri arasındaki bu büyük hesaplaşmadan sonra, bütün dünya efkârı büyük bir merakla bu değişikliğin Sovyet dış politikasında ne gibi tesirleri olabileceği mevzuuna eğilmiş bulunuyordu. Hakikaten Merkez Komitesinin yayınladığı tebliğde parti aleyhinde faaliyette bulunan grubun sadece sovyet iç politikasında değil, dış politikasında da uzlaşmaz bir tavır takınmış olduğuna işaret ediliyordu. Bilhassa Molotof "milletlerarası gerginliği azaltmak ve dünya barışını takviye etmek hedefini güden yeni tedbirlere itiraz etmek"le suçlandırılıyordu.

Sovyet politikasını daima ihtiyat ve şüphe ile karşılayan bazı Batılı siyasetçiler son değişiklikleri de yeni bir "Kremlin oyunu" olarak göstermek istiyorlardı. Halbukı Moskovadaki son değişiklikleri sadece şahıslar arasında bir "post kavgası" olarak görmek, hâdiselerin hakiki mânasını görmeye mâni olabilirdi. Zira son mücadelede şahsî kavgalardan çok iç ve dış meselelere taallûk eden iki ayrı siyaset bahis mevzuu idi. XX. Kongre Rusya için hakikaten bir dönüm noktası olmuştu. Kongreden beri girişilen işler, Sovyet içtimaî düzenini ve Rusyanın diğer memleketlerle olan münasebetlerini büyük ölçüde değiştirebilecek mahiyetteydi.

Kapaktaki diplomat

Molotof

Bu hafta Moskovada bir adam herkesten fazla endişeliydi. Bu, bir zamanlar Stalinin sağ kolu olarak Sovyet dış siyasetini yürüten, Yalta'da, Potsdam'da, San Francisco'da perde arkasından en ehemmiyetli baş rolleri oynayan, "niet" leri ve vetoları ile birçok Batılı diplomatı kara kara düşündüren meşhur Molotof'tu. Ama işte şimdi kara kara düşünmek sırası ona gelmişti. Akıbetinin ne olacağı meçhuldü. Bir zamanlar salonlarında bunca çakayla dolaştığı Kremlin, kapılarını bu 67 yaşındaki, iyice seyrekleşmiş kır saçlı, itinalı bıyıklı, tıknaz ve gözlüklü politikacıya kapamıştı. Rusyada Kremlinin dışında milyonlarca ve milyonlarca adam vardı. Şimdi Molotof da onlardan biriydi ve Kremlin, şimdiye kadar en çok eski sâkinlerine haşin davranmıştı. Molotofun endişesinin sebebi buydu. Bir zamanlar hükmettiği Kremlinden çıkacak kararı bekliyordu. Muhteşem ziyafetler, su gibi akan şampanya ve votkalar, nefis Hazer havyarları şimdi hayal olmuştu. Olmak veya olmamak? Artık mesele buydu. Sabık Dışişleri Bakanını ve arkadaşlarını ihtimal şimdi Kremlininkinden daha muhkem, daha kalın zindan duvarlarının arkası bekliyordu.

Molotof'unki kadar parlak bir maziye sahip olan, bugünkü Sovyet idarecileri arasında mevcut değildi. Bir defa Merkez Komitesinin en eski azasıydı. Molotof Politbüro'ya 1926 da girmiş, 1930 da Halk Komiseri tayin edilmiş, nihayet İkinci Cihan Harbinin arifesinde dışişleri bakanlığına Stalin tarafından getirilmişti. Meşhur Rus - Alman andlaşmasının hazırlayıcısı Molotof'tan başkası değildi. Harp içinde ve harpten sonra Molotof'un yıldızı büsbütün parlamış ve Stalin tarafından hükümetin başına geçirilmişti. Stalin'in ölümünden sonra da muarızları Molotof'u işbaşından uzaklaştıramamışlar ve dışişleri bakanlığı mevkiinde muhafazaya mecbur kalmışlardı. Yalnız XX nci Kongreden sonra Krutçef ve grubu kuvvet kazanırken Molotof ile grubu da zayıf düşüyordu. Nitekim Rus - Yugoslav münasebetlerinin iyileşmeye yüz tutması ve Tito'nun Moskovaya gelmeyi kabul etmesi üzerine Molotof dışişleri bakanlığını Şepilof'a terketmeğe rıza gösterdi. Molotof grubunun zayıflamış gibi görünen durumları, Macaristan hadiseleri üzerine sağlamlaşmıştı. Fakat Krutçef'in düşmanlığı da o nisbette artmış, bir fırsat aramaya başlamıştı.

Krutçef dahilde Mareşal Zukov'un, hariçte de Kızıl Çinin Cumhurbaşkanı Mao Tse-Toung'un desteğini kazanınca beklediği fırsatın geldiğine kani olmuştu. Nihayet Komünist Partisi Merkez Komitesinin son toplantısında Molotof ile arkadaşları, XX nci Kongrede kararlaştırılan yeni politikaya karşı cephe almakla suçlandırılmışlar ve Molotof, parti aleyhtarı bir grup kurmak ve bu grubu idare etmekle itham olunmuştu. Ondan sonra her şey yıldırım süratiyle cereyan etmiş. Merkez Komitesi toplantısına bir üye ve Devlet Bakanı olarak giren Molotof, az sonra kapıdan her hangi bir Sovyet vatandaşı gibi çıkmıştı. Hattâ Molotofun durumu her hangi bir yoldaşınkinden çok daha vahimdi. Zira senelerden beri partinin en yüksek kademelerinde büyük mesuliyetler deruhte eden, Sovyet Rusyanın dış siyasetini senelerce tek başına sevk ve idare eden bir adam bir anda zırhlarından soyulur ve kudreti fiilen elinde tutan Kremlinin yeni çarlarının hiddet şimşeklerini üzerine çekerse, bu adamın hayatını sigorta edecek bir şirket aramak çok beyhude bir gayret olurdu. Kremlinin yeni hakimi Krutçef dizginleri tam mânası ile ele aldığı bir sırada çok korktuğu bir hayaleti kovalamak için elinden geleni yapıyordu. Bu hayalet Stalindi. Kremlinli diktatörün ölümü kâfi gelmemiş, her an hortlamasından korkularak XX nci kongrede bir defa daha öldürülmüştü. Fakat Krutçef ve şürekâsının korkusu gene de dinmemişti. Stalinin hayaletini her gün Molotof ve arkadaşlarının şahıslarında görüyordu. Molotof ve diğer arkadaşları hakkında Merkez Komitesinden çıkarılan son karar, Stalinin bir defa daha ve bu sefer kati olarak öldürülmesiydi. Molotof, bir zamanlar sağ kolu olduğunu söyliyerek öğündüğü Stalin yerine kurban ediliyordu.

Mareşal Zukov
Perde arkasında baş rol

Orta Asya çöllerinin ekilebilir arazi haline getirilmesi, hayvancılığın teşviki hayat seviyesini yükseltebilirdi. Mesken inşaatının hızlandırılması ve sendikaların işçi menfaatlarıyla alâkalanmaya teşvik edilmesi işçi kitlelerinin uyuşukluğunu azaltabilirdi. Sanayideki ademi merkeziyetçilik ise demokrasi yolunda atılmış bir adımdı.

Dış politika sahasına gelince, Stalincilerin tasfiyesi şüphesiz peyklere karşı daha liberal bir siyasetin takibini kolaylaştıracaktı. Nitekim Gomulka'nın Polonyasında son değişiklikler memnuniyetle karşılanıyordu.

Son değişikliklerin iki blok arasındaki uçurumun doldurulmasında bir anlaşma zemini bulmayı da kolaylıştıracağı umulurdu. Bunun ilk meyvalarının silâhsızlanma konferansında toplanması beklenebilirdi. İhtimal, Almanyanın birleştirilmesi de artık bir hayal olmaktan çıkacaktı.

Ama her şeye rağmen, Rusyadaki son değişiklikleri Rusyanın tek taraflı fedakârlıklara hazır olduğu şeklinde tefsir etmek hatalı bir görüştü. Almanyanın birleştirilmesi, peyklerden çekilme, Orta Doğu sahasını terk Rusyadan karşılığında bir şey vermeden istenilirse iki blok arasındaki gerginlik devam edip gidecektir. Bütün bu meselelerin ancak karşılıklı tavizlerle halledilebileceği artık anlaşılmıştır. Soğuk harbe bir son vermek istiyorlarsa Batılılar da bir takım fedakârlıklara katlanmalıdırlar. Aksi halde soğuk harp devam edecek, Moskovadaki son değişiklikler de bir mâna ifade etmekten uzak kalacaktır.

Rus dış siyasetinde hakikî bir değişiklik ancak Batı siyasetinin de değişmesiyle mümkün olacaktır.

Silâhsızlanma

Karşılıklı teklifler

Birleşmiş Milletler Silâhsızlanma Tâli Komisyonu Mart ortalarında çalışmalarına yeniden başladığı zaman, hemen bütün Batılı müşahitler, bu görüşmelerin de onbir yıldan beri Ruslarla yapılmakta olan diğer görüşmelerden farksız bir şekilde başarısızlığa ulaşacağını sanmışlardı. Ancak çalışmalar ilerledikçe Rusların bu sefer işi ciddî tuttukları anlaşılıyor, hiç olmazsa bu mevzuda milletlerarası bir anlaşmaya varmak ümidi gün geçtikçe biraz daha artıyordu.

Gerek Rusları, gerek Amerikalıları bu bahiste mutlaka bir anlaşmaya varmaya zorlayan sebeplerin başında halk efkârının baskısı geliyordu. Atom âlimlerinin yayınladıkları muhtelif beyannamelerden sonra bu iki büyük devlet arasında girişilen atom silâhlanması yarışının tehlikeleri daha iyi anlaşılmış ve bütün dünyada gelecek nesilleri büyük bir felâketten korumak maksadıyla, bu yarışın durdurulması hususunda geniş bir kampanyaya girişilmişti. Bu kampanya neticesinde Birleşik Amerika atom tecrübelerinin durdurulması yolundaki Sovyet tekliflerini bazı şartlarla kabul edeceğini bildirdiği gibi, Sovyet Rusya da, gene bazı şartlar dahilinde, Eisenhower'in silâhsızlanmanın havadan kontrolü teklifini kabul etmeye mütemayil görünmeye başlamıştı.

Ancak bu safhaya gelmek, her iki devlet için de sanıldığı kadar kolay olmamıştı. Amerikan delegesi Harold Stassen, Sovyet temsilcisi Zorin'i havadan kontrole ikna edebilmek için Mart ayından bu yana büyük gayretler sarfetmişti. Bundan başka, Amerikanın Batılı müttefikleri de başlarının üzerinde Sovyet uçaklarının dolaşması ihtimalini pek hoş karşılamıyorlardı. Bazı Amerikan idarecileri ve Avrupa devletlerinin bu görüşlerine iştirak ediyorlar ve Ruslara hiç bir surette güven olmayacağını ileri sürüyorlardı. Bu bakımdan, Stassen, bir yandan Ruslarla uğraşırken diğer yandan da temsil ettiği zümre ile uğraşmak mecburiyetinde kalıyordu.

Eğer Amerikan temsilcisinin çalışmalarına karşılık Sovyet delegesi Zorin de Sovyetlerin silâhsızlanma mevzuunda bir anlaşmaya varmayı hakikaten istediklerini gösteren mukabil bir teklif yapmasaydı, Stassen'in bu gayretleri boşa gitmiş olacaktı. Bu teklifte, Zorin, atom silâhları denemelerine iki veya üç yıl için ara verilmesini ve bu hususun İngiliz, Amerikan ve Rus topraklarında bulunacak Birleşmiş Milletler müşahitleri tarafından kontrol edilmesini teklif ediyordu. Gerçi bu teklifinde Zorin havadan kontrol mevzuunda hiç birşey söylemiyor, Birleşik Amerikanın atom silâhlarının imalinin tahdit edilmesi ve silâhsızlanma bahsinde varılacak anlaşmanın meselâ Almanyanın birleştirilmesi gibi bazı politik meselelerin halline de hizmet etmesi gibi teklifleri cevaplandırmaktan uzak bulunuyordu ama, bütün bunlara rağmen gene de ileri atılmış bir adım olduğuna şüphe yoktu.

İşte geçen haftalar içinde Silâhsızlanma Tâli Komisyonunun bütün çalışmaları Amerikan teklifleriyle

Harold Stassen ve Zorin
İnsanlar konuşa konuşa anlaşırlarmış!

Zorin'in yeni tekliflerini birbirleriyle telif etmeye matuf bulunuyordu. Zorin Batılı görüşlere yaklaştıkça Stassen de Yeni Amerikan plânının teferruatını ortaya koyuyordu. Bu plânın geçen hafta açıklanan en yeni noktası, Amerikanın Rusyaya her iki devletin ordusunda da 2.5 milyonluk bir azaltma yolunda yapacağı teklifti. Stassen'e göre, "siyasî şartlar" geliştikçe iki devletin ordusu da 1.7 milyon kişi olarak tahdit edilebilirdi. Bu "siyasî şartlar" sözünden meselâ Almanyanın birleştirilmesini anlamak yanlış olmıyacaktı.

Mısır

Kanlı seçimler

Geçen haftanın sonlarında Albay Nâsır Batılı devletlere yanaşmak ve bu devletlerle yeniden dostane münasebetler kurmak için gayret sarfederken, Mısırlı seçmenler de rejim değişikliğinden bu yana ilk defa olmak üzere sandık başlarına gidiyor, reylerini kullanıyorlardı.

Yalnız Mısırlı seçmenlerin reylerini kullandıkları sırada, sandık başlarında esen hava, demokrasi ile idare edilen memleketlerde olduğu gibi değildi. Sandık civarında içi tepeden tırnağa silâhlı askerlerle dolu cipler kol geziyor, reylerini kullanmak üzere kapalı hücrelere giren seçmenler içerde sadece bir tek partinin listesini buluyordu. Bu listelerin üstünde şüphesiz Nâsırcıların isimleri yazılıydı ve seçmenler çaresiz bunlardan bir tanesini sandığa atıyor ve para cezası tehdidinden kurtuluyorlardı. Seçime iştirak nisbetinin yüksek olmasını arzulayan Nasır, sandık başına gelmiyen her erkek seçmenin 1 Mısır lirası tutarında para cezasına çarptırılmasını kanunlaştırmıştı. Bu yüzden Mısırlı seçmenler bu "millî vazife"lerini görülmemiş bir acelecilikle ifa ediyorlardı.

Kapalı seçim hücrelerinde tek liste bulunmasına rağmen Mısır seçimleri hâdisesiz ve sükûnet içinde geçmiyordu. Yer yer kanlı kavgalar patlak veriyordu, kol gezen askerî kuvvetlerin müdahalesini icap ettiren bir yığın hâdise çıkıyordu. Mısır hükûmeti de yayınladığı bir tebliğle bu hadiselerin, bu kanlı kavgaların mevcudiyetini kabul ediyordu. Tebliğe göre, bu karışıklıklar bilhassa dört bölgede vuku bulmuş, bilhassa Kuzey-Doğu Mısırda çıkan bir arbedede yirmi kadar fellâh ölmüştü. Benha'ya bağlı bir sandıkta ise 100 kadar seçmen nümayişe kalkışmış, bunların üzerine ateş açmak "mecburiyetinde" kalan hükûmet kuvvetleri 9 kişiyi yaralamış ve 20 kişiyi de tevkif etmişlerdir.

Albay Nâsır Mısırlılar arasında

Alkışlanan diktatör

Bütün bu olup bitenler, Nâsırın yaptığı rejim değişikliğinin adı ne olursa olsun, Mısırda hakiki mânasıyla bir Cumhuriyetin henüz kurulmamış olduğunu gösteriyordu. Böyle bir Cumhuriyetin kurulabilmesi için Nâsır kendisini Arap âleminin liderliğine götüreceğini sandığı şimdiki yolundan ayrılmalıydı. İktidarda kalmasını uzatmak için halk kitlelerini akıl yönünden fethetmek yerine, onların hisleriyle oynamak birgün Nâsır ve peşindekiler için felâketler doğurabilirdi. Yeni kavuşulan istiklâlin verdiği baş dönmesiyle iyice şahlanan milliyetçilik hislerinin bu şekilde istismarı yerine, bu enerjinin milletin refah ve saadetini yükseltecek istikametlere çevrilmesi hem Nasır için, hem de milleti bakımından çok daha faydalı olurdu.

Ama Nâsır Orta Doğuda oynadığı tehlikeli oyunu devam ettirmekten henüz vazgeçmişe benzemiyordu.

A. B. D.

Kennedy'nin teklifi

Amerikan Dışişleri Bakanlığının Arap devletlerinin Washington - daki temsilcilerine Birleşik Devletlerin Cezayir meselesindeki görüşünün değişmediğini, Amerikanın bu meseleyi hâlâ Fransa'nın bir iç problemi olarak görmekte devam ettiğini açıklamasından bir hafta sonra, Amerikan Senatosu üyelerinden Kennedy, bütün dikkatleri kendi üzerine çeken bir konuşma yaptı. Demokrat senatör Kennedy, geçen hafta içinde yaptığı bu konuşmada, Fransanın Cezayirde büyük bir katliam hareketine girişmiş bulunduğunu ileri sürerek Amerikanın artık bu mevzudaki tutumunu yeniden gözden geçirme zamanının gelmiş olduğunu söylüyordu. Senatör Kennedy, bu iddiasını kuvvetlendirmek için Cezayir meselesi hakkında bir de rapor hazırlamıştı. Cezayir milliyetçilerinin ifadelerine dayanarak hazırlanan raporunda, Kennedy Cezayirdeki Fransız mezalimini bütün dehşet ve açıklığıyla ortaya koyuyor ve Fransız hükûmetini Cezayire bağımsızlık vermeğe davet ediyordu.

Kennedy'nin bu teklifi Amerikada olduğu kadar Fransada da tepkiler uyandırmakta gecikmedi. Kennedynin konuşmasının hemen ertesinde bir basın toplantısı yapan Başkan Eisenhower Amerikan hükûmetinin eski görüşünden ayrılmamış olduğunu bir kere daha belirttikten sonra Cezayirli milliyetçilerle Fransa arasında çıkan anlaşmazlığın barışçı yollarla çözülmesi temennisinde bulunuyordu. Ancak Başkanın bu temennisi altında başka mânaların yatmakta olduğuna da şüphe edilmemeliydi. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun önümüzdeki sonbaharda yapılacak toplantısına kadar halledilmezse, Arap-Asya Devletleri Cezayir meselesini bu toplantıya getirmek niyetinde olduklarını müteaddit defalar açıklamışlardı. Amerikan halk efkârının baskısı o zamana kadar daha da artacak ve Birleşmiş Milletlerdeki Amerikan delegasyonunun bu dâvada Fransanın yanında yer alması çok güçleşecekti.

Dış Ticaret

Yeminliler

Ekonomi ve Ticaret Bakanı Abdullah Aker, bu haftanın başında Kahire yolculuğuna hazırlanırken çok düşünceli görünüyordu. Ekonomi ve Ticaret Bakanını düşündüren, Mısırda yapılacak müzakereler değildi. Seçimler yaklaşıyordu. Hükümet, seçimlerin arifesinde sıkıntısı çekilen bazı ithal mallarının piyasada bir müddet için bol miktarda bulunmasını arzuluyor ve bunu temine çalışıyordu. Maksat, bir müddet için sıkıntı çekilen bazı mallar yüzünden yükselen şikâyetleri dindirmekti. D.P. ileri gelenleri çekilen sıkıntıların geçici olduğunu, görülen darlığın bazı "fırsatçı"lar tarafından sun'i olarak yaratıldığını iddia ediyorlardı. Bu iddialara bir delil getirmek lâzımdı. İşte seçimler arifesinde ithalata biraz hız verilip sıkıntısı çekilen maddeler çarşılara pazarlara dökülürse, köylerde kasabalarda propaganda nutukları çekecek olan D.P. hatipleri göğüslerini gere gere bolluktan, kalkınmadan, hatta ucuzluktan bahsedebileceklerdi. Ama ne var ki elde bir atımlık barut olduğunu bilmiyen yoktu. Bu sebeple cephaneyi idareli kullanmanın zaruretini kimse inkâr etmiyordu. Her şeyden evvel piyasada yokluğundan en fazla şikâyet edilen malların tesbiti gerekiyordu. Ticaret odalarına yapılan bir tamim bu işi halle kâfi gelmişti. Ticaret Odaları vakit kaybetmeden mıntakalarında sıkıntısı çekilen maddelerin hangileri olduğunu tesbit edip bakanlığa bildirdiler. Şimdi, bu malların eldeki imkânlar nisbetinde ithaline girişmek kalıyordu. Ama hangi mallardan ve ne miktarda ithal etmek? İşte en çetin mesele buydu. Bu meseleyi çözmek için Ekonomi ve Ticaret Bakanlığında üç kişilik bir komite kurulmuştu.. Komiteye bizzat Ekonomi ve Ticaret Bakanı Abdullah Aker başkanlık ediyordu ve komite üyelerinin hepsi "yeminli" idi. Bütün çalışmalar son derece gizli tutulacak, dışarıya en ufak haber sızdırılmıyacaktı.

Komite dikkatlı bir çalışmayla ihtiyaçları ve eldeki imkânları birbirine denk getirebilirse, seçimlerin arifesinde ithalat için bazı tahsisler yapmak ve sıkıntısı çekilen birçok malı memlekete getirmek, satışa arzetmek mümkün olacaktı. Seçimlerden önce piyasa ferahlıyacak, bugüne kadar bulunmayan bir çok mal yeniden müstehlikin eline geçecekti. Böyle bir zamanda seçime gitmek D.P. için en akıllıca iş olacaktı. Gelecek yıl ne olacağı belli değildi. İktisadî bakımdan daha iyi bir durumda olmayacağımızı, ihtimal iktidar ileri gelenleri de görüyorlardı. Hayat pahalılığı şüphesiz daha da artacaktı. O zaman halktan rey istemek çok daha güç olacaktı. Halbuki şimdi bazı fabrikaların, tesislerin açılışında, bazılarının temel atma törenlerinde piyasadaki bolluğu göstererek: "İşte, beklediğimiz günler geldi. Şimdiye kadar çektiğimiz sıkıntılar geçici idi. Artık bundan böyle Türkiye hiç bir şeyin sıkıntısını çekmiyecektir" demek oldukça tesirli olabilirdi.

Abdullah Aker
İthalât peşinde

İnşaat

Plânın kerameti

Bundan bir sene kadar önce bir Amerikan heyeti Türkiyenin muhtelif yerlerini gezerek inşaat işlerini incelemişti. Heyet mimar Edward X. Tuttle, inşaat müteahhidi George Morgan, mimar-mühendis Howard Schroeder'den müteşekkildi. Vazifesi ise Türkiyede inşaat sanayii ile alakalı bir rapor hazırlamaktı. Rapor, Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının Prodüktivite komitesine verilecekti. Bu komite inşaat sanayiinin plânlanması mevzuunda bir proje hazırlıyordu. Heyetin Türkiyedeki çalışmalarının ilk günlerinde Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının İnşaat kısmı başkanı Ernest Skarum da tetkiklere iştirak etti. Bir ay kadar süren araştırmalara Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Başkanlığı Araştırma Fen Heyeti Müdürü Mehmet Aktan da katılmış, heyete tetkikleri için gereken imkânları hazırlamıştı.

Şimdi bu heyetin araştırmalarının ve müşahedelerinin neticesi olan rapor elimize ulaşmış bulunuyor.

Projenin maksadı "... müşavir heyetin müteahhitler, fabrikatörler ve inşaat sanayii ile alâkadar diğer şahıslarla tertip edilen toplantılarda, Amerika Birleşik Devletlerinde kullanılan inşaat ve proje tanzim tekniği üzerinde görüş teatisi yapması" idi. Bu görüşmelerde proje tanzimi ve inşaat teknikleri gibi mevzular da ele alınacaktı. Fakat Türk inşaat sanayiinin karşı karşıya olduğu meseleler o kadar çok ve büyüktü ki böyle bir şeye kalkışmak "... bir çocuk henüz doğmadan üç yaşında ne gibi gıdalar alabileceği üstünde fikir yürütmeğe" benziyecekti. Bu bakımdan heyetin raporu ".. daha ziyade umumî mahiyette müşahede ve tavsiyelere münhasır kalacaktı".

Bu müşahede ve tavsiyelerden birincisi umumî plânlama ile alâkalıydı:

"Raporumuzda bahsedilen muhtelif mevzuların ehemmiyeti münakaşa edilebilir, fakat şu hususta hiç şüp hemiz yoktur ki Türkiyenin başlıca ve ilk ihtiyacı, yüksek seviyede ve geniş şumullü plânlamadır. Raporumuz, münhasıran inşaat sanayii üzerinde olmakla beraber, plânlama eksikliğinin memleket iktisadının birçok sektörlerinde aşikâr olduğuna dair görüşümüzü de zikretmemiz lâzımdır. Türkiyenin son 30 sene zarfında katettiği mesafeden tamamen haberdar ve bunun ehemmiyet derecesini müdrikiz; fakat memleket kapasitesinin bütün imkânlarının kullanılmadığı fikrindeyiz. Kaynakların koordine ve geliştirilmesine kâfi miktarda dikkat sarfedilmemiştir.

Çimento sanayiinin durumunun mütalâası iddiamızı destekliyecektir. Bu misâli seçmemizin sebebi herhangi bir modern inşaat sanayiinin ancak çimento ve çelik malzeme kifayeti ile gelişebilmesidir. Türkiye 1951 ve 1954 arasında çimento istihsalini iki misline yakın bir seviyeye çıkartmakla beraber bu istihsal, memleket ihtiyaçları için tamamen gayrıkâfidir. Bu müddet zarfında veya daha sonra 10 veya 12 yeni çimento fabrikasının inşaatına başlanmış ve bunlar kısım kısım tamamlanmaktadır. Bazıları muhtelif inşaat safhasında olup hızla ilerlemekte, diğerleri ise döviz eksikliğinden yabancı malzeme teslim alamamakta ve tamamen durmuş bulunmaktadır. Bir fabrika kısmen işlemekte ve yeni makineler beklemektedir.

Dikkatle hazırlanmış ve yüksek seviyede plânlama ve muntazam döviz tahsisi ile bu fabrikaların birbiri arkasına tamamlanması ve yatırılmış bulunan emek ve sermayeden bir an evvel gelir sağlanması mümkün olurdu. Bugünkü haliyle, büyük mikyasta sermaye dondurulmuş ve istihsalden uzak vaziyettedir. Ayrıca durup tekrar başlama inşaat metodu fazla emek sarfına sebep olmakta ve bu arada malzeme ve techizatın evsaf-

Yeni çimento fabrikalarından biri
İstihsal kâfi derecede artıyor mu?

tan kaybetmesi pahalıya mal olmaktadır.

Bu fabrikalar muhakkak ki lüzumundan çok daha fazla fiatlarla tamamlanacaktır. Ayrıca inşaat sanayiinin intizam ve emniyetle büyümesi için lâzım olan çimento istihsalinin derece derece artması keyfiyetinden de mahrum kalınacaktır".

Raporun ikinci tavsiyesi mesken ihtiyacının çok geniş olması yüzünden merkezi bir teşkilâtın kurulması veya genişletilmesi idi. Dünyanın birçok yerinde böyle teşkilâtlar vardı. Onlara bakılarak tecrübelerinden faydalanılabilirdi.

Bir başka nokta hükümet yardımı ile inşa edilen meskenlerin maksada mı yoksa spekülâsyona mı hizmet ettiğiydi. Raporda "... inşaatı teşvik için yapılan bu işlerin hakikatte maksadı baltalamış olduğu tarafımızdan müşahede edilmiştir" deniyordu.

Rapor, Türkiye inşaat sanayiinin henüz gelişme safhasının başında olduğuna işaret ediyor ve bu bakımdan standart eb'at, şekil ve evsafın kabulünün başka memleketlerde olduğundan daha kolay olacağını belirtiyordu. Türkiyenin Milletlerarası İnşaat Araştırma ve Dokümantasyon Enstitüsüne katılması bu yolda atılacak ehemmiyetli bir adım olacaktı.

Mevcut mimar ve mühendis sayısını arttıracak çareler bulunmalıydı. Tecrübeli işçi ve ustabaşılara da çok ihtiyaç vardı. Avrupa ve Amerikadan tecrübeli ustabaşılar getirtilebilir, bunlar gençlerin yetiştirilmesinde kullanılabilirdi.

Türkiye ihtiyacı olan inşaat malzemesini kendisi imâl edebilirdi. Bugün bunun büyük bir kısmı ithal ediliyordu. Halbuki yetecek kadar ham madde ve işçi vardı. Bu yolda da mütevazi de olsa bir adım atılmalıydı.

Türkiyede inşa edilen binaların çok az bir miktarının meskene en çok ihtiyacı olan az gelirlilere ait olması heyetin nazarı dikkatini çekmişti.

İnşaat metodları hakkında tafsilâtlı bilgi vermek şu an için doğru değildi. Fakat heyet gördüğü çok az randımanlı inşaat usullerine nazarı dikkati çekmek istiyordu. "İçinde bütün binaları bitirilmiş bir toplu mesken inşaatını ziyaret ettik. Burada yollar, kanalizasyonlar bitirilmediğinden binalar kullanılacak vaziyette değildiler. Biz bu işlerin evvelden plânlanmasını ne kadar tavsiye etsek azdır. Kanaatımızca bu sahalarda hakiki bir ilerleme ancak hükümet ve mali müesseseler tarafından, yüksek seviyelerde tanzim edilmiş bir mesken siyasetinin geliştirilmesiyle mümkün olabilir".

Bu alâka çekici rapor şu satırlarla sona eriyordu:

"Biz Türkiyedeki iki haftalık temaslarımızda resmi makamların ve serbest meslek erbabının ehliyetinden ve samimiyetinden fevkalâde mütehassis olduk. Türkiyenin, takdir ettiğimiz bu şahısların derin görüşünden ve kabiliyetinden tam mânasıyla istifade edebilmesi için bir formül bulması en büyük temennimizdir."

Ama ne çare Türkiye hâlâ, temennilerle vakıalar arasında aşılmaz uçurumlar bulunan bir memlekettir.

Hindistan

Kalkınma yolunda

Geçen hafta Hindistan Plânlama Komisyonu yayınladığı bir raporda ikinci beş yıllık plânın ilk yılında ehemmiyetli ilerlemeler elde edildiğini bildiriyordu. Rapor geçen Martta sona eren oniki aylık bir devreyi içine alıyordu. Bu devre içinde sınai istihsalde yüzde 10 bir artış vardı.

Hindistanlıları sevindiren unsurlardan biri bu devre içinde bazı maddelerin ilk defa olarak memlekette istihsal edilmiş olmasıydı. Bu, bazı iç ihtiyaçları karşılıyacak, böylece döviz tasarrufuna imkân verecekti. İlk defa olarak memleket içinde imal edilen maddeler arasında elektrik matkapları, amortisörler, torna tezgâhları bulunuyordu.

Çimento istihsali 450 bin ton artarak 5 milyon tona; tekstil 211.240.000 yarda artarak 5.281.000.000 yardaya; mamul çelik 52.400 ton artarak 1.310.000 tona; kömür 1.200.000 ton artarak 39.400.000 tona, otomobil 90.54 adet artarak 32.138 adede çıkmıştı.

Maden istihsalinde yeni bir artış vardı. İstihsal edilen maden mik-

ları 243.600.000 dolar tutarında olduğu tahmin edildiğine göre maden istihsali de geçen yıl istihsalinden yüzde 10 fazlaydı.

İşe yaramayan topraklardan yeni bir kısım ziraata açılmış, zaten kullanılmakta olan bazı sahalarda da sulama tesisleri sayesinde verim arttırılmıştı.

Uzun elyaflı pamuk yetiştirme çalışmaları çok başarılı olmuştu. Bunun üzerine hükümet bu mahsulü büyük ölçüde yetiştirmek üzere beş yıllık bir plân hazırladı. 1961'e varmadan 63 milyon dolar tutarında 225 bin balya uzun elyaflı pamuk yetiştirileceğini hükümet mensupları tahmin ediyorlardı. Bugün için Hindistan uzun elyaflı pamuk ihtiyacını tamamen dışardan sağlıyordu. Bu ona her yıl aşağı yukarı 111 milyon dolara mal oluyordu.

Hububat istihsali 1.400.000 ton artarak 66.200.000 tona çıkmıştı. Fakat, alâkalıların itiraf ettiklerine göre, bu, plânda tahmin edilen miktarın yarısı kadar bir artıştı. Buna da sebep olarak memleketin bazı yerlerinde kendini gösteren kuraklık ve sel felâketleri gösteriliyordu.

Fakat madalyonun tersine de bakmak gerekiyordu. Nitekim raporda hükümetin karşılaştığı güçlüklere de işaret edilmişti. Hükümet sanayiin gittikçe artan çimento ve demir gibi ham madde ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekiyordu. İç talep, iç istihsalden bir hayli fazlaydı. Talebi karşılamak ithalâtla mümkün olacaktı. Fakat bu dövize ihtiyaç gösteriyordu. Bunun ne demek olduğu ise memleketimizde herkesin bildiği bir şeydi.

Batı Avrupa

Beliren tehlike

Avrupa Pazarı fikrinin gerçekleşmek üzere olduğu son haftalarda, bu fikrin şampiyonluğunu yapan Fransa ile Almanyanın tutumları diğer Avrupa memleketlerince şiddetli bir dille tenkid edilmeğe başlanıyordu. Bir taraftan Müşterek Pazar fikrinden de ileri giderek Avrupanın birleşmesinden söz edilirken öte taraftan komşu memleketlerde iktisadî münasebetleri köstekleyici bir yol tutmak hakikaten tasvip edilemezdi.

Fransa ile Almanyanın tenkit edilen iktisadî politikaları aslında birbirinin tam tersiydi. Fransanın kabahatı parasının değerini sun'i olarak yüksek tutmağa çalışmasıydı. Halbuki Almanya parasının değerini sun'i olarak düşük tuttuğu için tenkit ediliyordu. Fransa büyük bir dış ticaret açığından dem vururken, Almanya lüzumundan çok dış ticaret fazlası elde ediyordu. Fransa enflâsyona karşı lüzumu kadar sert tedbirler almadığı için, Almanya ise enflâsyon ihtimali karşısında çok sert davrandığı için kusurluydular.

Çünkü her iki politika bu iki memleketin ötekilerle olan ticaretini aksatıyordu. Her iki memleketle ticaret yapmak gittikçe güçleşiyordu.

Fransayla ticaret sun'i ve kararsız bir kambiyo rayici ve diğer tahditler yüzünden güçleşiyordu. Almanya ile ticareti güçleştiren sebep ise Alman markı bulmanın hergün biraz daha zor bir iş haline gelmesiydi. Almanya dış ticaretinin lehe dönmesinden, yani Almanyanın ithal ettiğinden fazla ihraç etmeğe başlamasından sonra durum böyle olmuştu. Bir zamanlar bazı memleketler nasıl dolar sıkıntısı çekmişlerse şimdi de aynı şekilde mark sıkıntısı çekiyorlardı.

Her iki memleket harpten sonra hızla kalkınmışlardı. Yıkılan şehirlerini yeniden imar etmişler, sökülüp götürülen fabrikaların yerine yenilerini kurmuşlardı. Fakat komşularının durumuna ayak uydurmak hiç akıllarına gelmiyordu. Fransa geçen yıl sanayiini geliştirmek için ithalât fazlasını göze almıştı. Müşterek Pazar antlaşması yürürlüğe girmeden önce bu muvazenesizliği gidermek için Fransa hükümeti ithalât tahditlerini artırmıştı. Bu bakımdan tenkit edilebilirdi. Zaten son zamanlarda Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı içinde Fransa şiddetle tenkit ediliyordu. Fakat son günlerde Almanya daha sert bir dille tenkit edilmeğe başlanmıştı. Çünkü ticaretin serbestleştirilmesine doğru gitmekte borçlu bir memleketten çok alacaklı bir memlekete iş düşerdi.

Fakat Almanlar da kendilerini haklı göstermekteydiler. Komşuları onu çok sert bir para ve aşırı ihracat fazlası ile itham ederlerken o da onları aşırı bir enflâsyon içinde olmakla suçlandırıyordu. Komşuları markın "revalüe" edilmesini yani yükseltilmesini istiyeceklerine kendi paralarını "devalüe" etseler, yani dış değerini düşürseler, aynı kapıya çıkmaz mıydı?

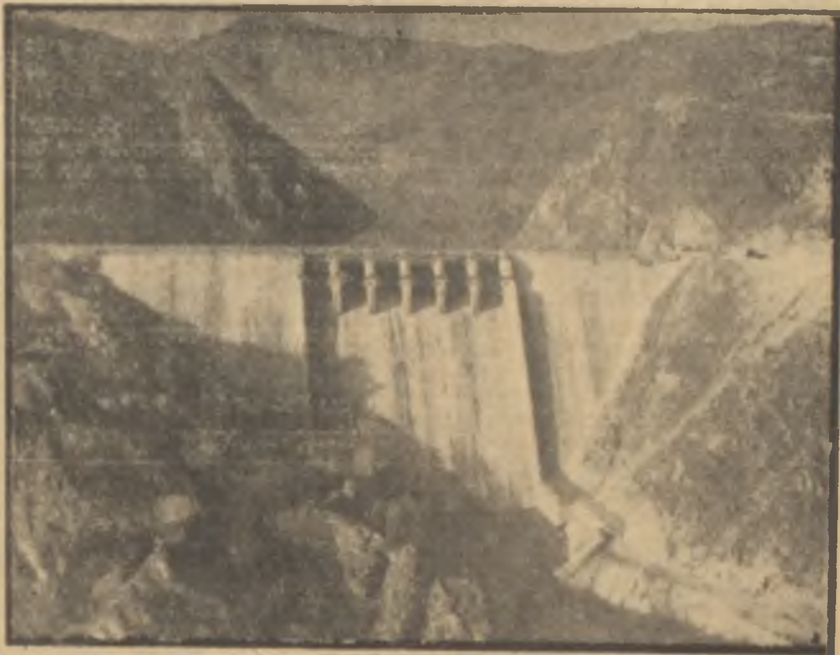
İtalya

En yüksek baraj

Geçen hafta Roma'da, Bayındırlık Bakanlığının konferans salonunda toplanan Yüksek Bayındırlık Meclisi Piave nehrinin bir kolu olan Vajont üzerinde kurulacak olan muazzam bir barajın projelerini tetkik etti ve neticede bu barajın inşaasını kabul etti.

Baraj, dünyanın en yüksek barajı olacaktı. Bugün mevcut barajların en yüksekleri olan Birleşik Amerikadaki Hoover barajı 221 metre, İsviçredeki Mauvosing barajı ise 236 metre yüksekliktevdi. Vajont barajının yüksekliği 266 metreyi bulacaktı.

İnşaat üç yıl içinde tamamlanacaktı ve bütün baraj 12 milyar lirete mal olacaktı. 12 milyar liret, yani takriben 20 milyon dolar.. Bu oldukça şaşırtıcı bir rakkamdı. Vajont barajı dünyanın sadece en yüksek değil, ihtimal en ucuz barajı da olmaya namzetti. Zira meselâ bizim Sarıyar barajı 270 milyon Türk lirasına mal olmuştu. Bu da ihtimal barajların pahalılık rekoruydu.

Sarıyar barajından bir görünüş

Pahalılık rekoru

Kurultay

Geçmiş zaman olur ki..

Yaşlı delege, "Bu kurultaylar böyle mi olurdu eskiden?" diye yakınırken doğrusu pek haksız değildi. Geçen haftanın başında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin büyük konferans salonunda çalışmalarına başlayan ve tam 5 gün çalışmadan sonra kapanan Türk Dil Kurumunun Sekizinci Kurultayına katılan yaşlı delege eski kurultaylarda da bulunmuştu, o yılların havasını da biliyordu. "Bir büyük tören havası bütün kurultayı kaplar, salonda oturulacak yer bulunmazdı. Kapıda ise resmî otomobillerden geçilemezdi. Şimdi bakıyorum da Kurum da, Kurultay da bir öksüz çocuk gibi.. Nerede o eski kurultaylar!" derken ihtimal Dil Kurultayının resmî çevrelerden, basından hak ettiği alâkayı görememiş olmasına üzülüyor, belki de bunun nedenini çözemiyor, bu havayı yadırgıyarak "hayali cihan değen geçmiş zaman" ı anıyordu.

Yaşlı delege yakınıp dururken hakikat şuydu: Kurum, asıl kadrosunu bu resmî alâkanın üzerinden kalkmasından sonra bulmuştu. Evet eskiden kurultaylar daha törenli, daha gösterişli olurdu. Ama bunun bir kısım kimseler için bir "göze girme", bir "atlama taşı" işi gördüğü muhakkaktı. Dil meselesiyle uğraşmak ister inanılsın ister inanılmasın, yaygındı. Bir kısım kimseler için bu iş, bir "resmî iş" ti. Halbuki şimdi, kurultay hiç bir delegesine mutlu bir gelecek hazırlıyamazdı. Dil Kurultayına katılmış olmak artık bir "göze girme" vesilesi değildi. Eskiden kurultaylarda boy gösteren kimseler şimdi temel atma, kurdele kesme törenlerinde mutlu geleceklerini arıyorlardı, şimdi oralarda göze giriliyordu.

Kurultayın yeni delegelerinin hemen hepsi dil meselesine kendini vermiş kimselerdi. Aralarında Türk Dilinin özleşmesi yolunda tam bir fikir birliği yoktu, ayrı fikirleri savunanlar görülüyordu. Bilhassa genç nesillerle yaşlılar arasında dil meselesinde bir ayrılma vardı. Vardı ama temel prensipte bir beraberliği de kimse inkâr edemezdi.

Elbette Kurum, bugünkü hâliyle daha faydalı bir yola yönelebilirdi. Atatürk'ün işaret ettiği amaca daha sağlam adımlarla, ilmin ve sağduyunun öncülüğü ile varılabilirdi Bu düşünceyle, "geçmiş zaman" ı hasretle anmak pek doğru değildi. Doğru olan, Türk Dil devriminin, her şeye rağmen, yürümekte olmasıydı. Bu dâvaya inananların, azımsanmıyacak bir topluluk oluşuydu. Hepsinden mühimi de, yetişen yepyeni genç neslin yüzde yüz dil devrimine inanmış bulunmasıydı.

Kurultay çalışmaları

Sekizinci Türk Dil Kurultayı geçen hafta, Pazartesi sabahından Cuma akşamına kadar çalıştı. Çalışmalara Kurumun 525 kayıtlı üyesinden 280 i katıldı.

Pazartesi günü, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri hakkındaki kanunun maddeleri hatırlatılmış olmasaydı bu 280 üye, Dil Kurumunun hem kurucusu, hem de yaptığı bağışla "yaşatıcısı" olan büyük Atatürk'ü topluca ziyaret edecekler, saygı ve minnetlerini sunacaklardı. Ama gösteri yürüyüşlerini meneden kanun maddesi, Cumhuriyetin ve Türk Dil Kurumunun kurucusu Atatürk'ün Anıt-Kabrini, delegelerin topluca ziyaret etmesine engeldi. Bu ziyaret hiç bir şekilde bir siyasî gösteri mânası taşımasa bile...

Dil Kurultayı üyeleri dinleniyor

Koridorda bile tartışma..

Bu yüzden, bütün delegelerin yüreklerini doldurup taşıran bu arzu gerçekleşemedi. Anıt-Kabri yalnız, Kurultay adına Yönetim Kurulu üyeleri ziyaret edip bir çelenk koydular. Birinci oturum saat 10 da açıldı Kurultay Başkanlığına Prof. Dr. Süheyp Derbil, İkinci başkanlıklara Hasene Ilgaz ve Orhan Hançerlioğlu seçildiler. Yönetim Kurulu raporunu Genel Yazman Agâh Sırrı Levend okudu. Bundan sonra komisyon seçimlerine geçildi. Komisyon seçimlerinin şekli, biraz da lüzumsuz yere uzayan tartışmalara yol açtı. Sonunda seçimler yapıldı. Seçilen komisyonlar, Derleme-Tarama, Sözlük, Terim, Gramer, Yayın, Hesap ve Bütçe, Tüzük olmak üzere yediydi.

İlmî çalışmalar

Türk Dil Kurumunun Sekizinci Kurultayı iki ayrı yönden ehemmiyet taşıyordu. Birincisi Kurumun bu kurultayı aynı zamanda kuruluşunun 25 inci yılına rastlıyordu. Bu kurultay bu bakımdan çeyrek yüzyılı bulan bir çalışmanın neticelerini göstermek zorundaydı. İkincisi, kurultayda, geçen kurultaylara nazaran daha geniş bir ilmî hüviyet vardı. Bunun için, Yönetim Kurulunun elden geldiği kadar çalıştığı ve özendiği belli oluyordu. 12 yabancı bilgin kurultaya misafir olarak çağırılmıştı. Kurultay münasebetiyle, Türk Dilini çeşitli yönleriyle işleyen tebliğler okunacaktı. Hem yabancı dil bilginleri, hem Türk Dil bilginleri bu konuda hazırlıklıydılar. Kurultaya katılarak tebliğ okuyan yabancı dil bilginleri şunlardı: Ord. Prof. Dr. Gy. Nemeth, Doç. Dr. Jozsef Blaskovics, Dr. J. Eckmann, Ord. Prof. Dr. L. Ligeti, Dr. A. Tietze, Prof. Dr. Georges Hazai, Prof. Dr. Ananiasz Zajacskowski,

Türk dil bilginlerinden tebliğ okuyanların başlıcaları da şunlardı: Ord. Prof. Zeki Zeren, Doç. Dr. Bedii Şehsuvaroğlu, Doç. Dr. Mecdut Mansuroğlu, Tahir Nejat Gencan, Dr. Muharrem Ergin, Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk, Ord. Prof. Dr. Süheyp Derbil, Prof. Hilmi Ziya Ülken, A. Dilaçar, Agâh Sırrı Levend..

Türk Dili üzerine hazırlanan tebliğlerin sayısı 26 yı buluyordu. Yalnız bu yönüyle bile, Kurultayın ilmî çalışmalara verdiği ehemmiyet kendisini açıkça göstermekteydi.

Komisyonlarda

Komisyon çalışmaları, iki gün aralıksız devam etti. Her komisyon,

kendi mevzuunu enine boyuna inceledi. Uzun tartışmalar oldu. Bilhassa, Sözlük, Terim, Yayın, Tüzük komisyonu çalışmaları uzun sürdü. Genel Kurulda da, tartışmalara yol açtı.

Terim Komisyonu raporunun Genel Kurulda okunmasından sonra söz alan delegeler, terimler üzerinde düşüncelerini belirttiler. Bir kısmı sert tenkidlerde bulundu. Bu arada din terimlerinin de yapılması teklifi lehte ve aleyhte geniş tartışmalara yol açtı. Hattâ camide vâaz eder gibi konuşanlara bile rastlandı.

Yayın Komisyonu, çalışmalarını dört ana maddede toplamıştı: Türk Dili Dergisi, Belleten, Konferanslar ve İlmî Yayınlar, Ödüller...

Dil Kurumunun çıkarmakta olduğu Türk Dili Dergisinin, gerek yazı, gerek dil bakımından daha başarılı olmasına çalışılması, Belleten için ayrı bir yazı kurulu teşkil olunması, bir yıl içinde içerde ve dışarda Türk Dili üzerine yayınlanan yazıların bibliyografyasının konması, yıl içinde yapılan araştırmalara ait yazıların, gerekirse sayfa ilâve etmek suretiyle her yılın Belleten'ine konulması, yıllık bir çalışma programı içinde yurdun muhtelif şehirlerinde en az ayda bir kere, ilim ve sanat konularında konferanslar verilmesi, Evliya Çelebi Seyahatnamesinin tamamının, Kirdeci Ali Divanının, Nurullah Ataçın dil konusunda yazdığı yazıların bir monografi ve bibliyografya da eklenerek, yayınlanması ve Atatürk'ün "Nutuk" unun dil bakımından özleştirilerek yeniden basılması ve bu suretle yetişen neslin bu büyük eseri anlama kolaylığının sağlanması, alınan kararlar arasındaydı.

Ödül bahsinde, Dil Kurumunun iki yıldır dağıtmakta olduğu ödüle ait yönetmeliğin yetersizliği, komisyonda ileri sürülmüştü. Bu konuda Sunullah Arısoyun yaptığı konuşma ve teklifler komisyon üyeleri tarafından tasviple karşılanmıştı. Ödül yönetmeliğinde yapılması teklif olunan değişiklik şunlardı: 1 — Bilim eserleri ile edebiyat eserleri jürisinin ayrı ayrı olması, 2 — Ödüle, o yıl içinde yayınlanmış bütün kitapların girebilmesi, yazarlar tarafından adaylık konma şartının kaldırılması, 3 — Edebiyat eserlerinde, dilden başka eserlerin sanat değerlerine de dikkat edilmesi, 4 — Ödülün yedi ayrı dala verilmesi (şiir, hikâye, roman, tiyatro, deneme - eleştirme - gezi, tercüme, ilmî eserler). 5 — Bu dalların her birine 2 bin lira ödül verilmesi..

Bu suretle dağıtılacak ödül 7 bin liradan 14 bin liraya yükseltiliyor ve yönetmelik seçiminde isabeti daha çok sağlıyacak bir şekle sokulmuş oluyordu.

Asıl gürültü ve çatışma Tüzük Komisyonu raporunun okunmasında çıktı. Bu komisyon raporunu neden-se geç vermişti. Raporun hazırlanmasının bitmediğini ileri sürüyordu. Kulise sızan haberlere göre ise sebep başkaydı. Komisyondaki bir zümre ile Yönetim Kurulu esasta birbirlerinden ayrılmışlardı. Bu komisyonun raporu elektrikli bir hava içinde dinlendi ve tartışıldı. 1954 Kurultayınca kabul edilmiş olan Tüzük, gerek hüküm, gerek dil yönünden yetersiz görülmüş, Yönetim Kurulunca yeni bir tasarı hazırlanmıştı. Komisyon bu tasarı üzerinde çalışmakla beraber bazı yeni hükümler de koymuştu. Çatışma da buradan çıkıyordu. Bilhassa tüzükteki, kurumun "devrimci" vasfının komisyonca çok az bir çoğunlukla kaldırılması isteği, havayı elektriklendirmişti. Komisyon Başkanı Abdülkadir Karahan ile eski Yönetim Kurulu adına konuşan Ömer Asım Aksoy ve Hikmet Bayur arasında sert tartışmalar oldu. Enver Ziya Karal, Genel Kurulu aydınlatıcı, sağduyunun hâkim olduğu güzel bir konuşma yaptı. Karal diyordu ki, Tüzük, Kurumun anayasasıdır. Hem dil, hem hüküm bakımından tam bir mükemmellik ister. Bu ise, geniş bir zaman ve titiz bir çalışma işidir. Acele gelmemelidir. Genel Kurul üyeleri tüzüğün dili ve hükümleri üzerinde düşünebilmelidir. Bu bakımdan, hem yönetim kurulunun tasarısı, hem tüzük komisyonunun raporu basılmalı, üyelere dağıtılmalı, dileyenler Kuruma bu konuda fikirlerini bildirmeli, yeni seçilecek yönetim kurulu da işi yeniden ele alarak önümüzdeki Kurultaya kadar çalışmalı ve derli toplu, ilerde kolay kolay değiştirme mecburiyeti hissedilmiyecek bir tüzük hazırlanmalıdır.

Bu teklif, kürsü dibinde yumruklaşmaya kadar varan sert münakaşalardan sonra uygun görüldü.

Ve seçimler

Ama 280 delegenin asıl merakla beklediği seçimlerdi. Nihayet Cuma günü öğleden sonra seçimlere geçildi. Perşembe günü akşam üzerinden itibaren hazırlanan listeler, gizliden gizliye üyelere dağıtılmaya başlamıştı. Hararetli bir kulis faaliyeti göze çarpıyordu. Ortada dört liste vardı. Bunlardan biri, sarı renkliydi, eski yönetim kurulu tarafından hazırlanmıştı. Bu listede Salâh Birsel, Sabahattin Kudret Aksal, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Hikmet Dizdaroğlu, Orhan Hançerlioğlu, Haldun Taner gibi genç nesil sanatçılarına da yer verildiği görülüyordu. Bu, sayı bakımından olmasa bile davranış olarak iyiye işaretti. İkinci liste bir kısım sanatcılar tarafından hazırlanmıştı. Listede sanatçı grubu çoğunluğu teşkil ediyordu. Ne var ki, gerek listenin hazırlanışındaki, gerek propaganda tarzındaki dağınıklık ve meselâ kuruma üye olmadığı halde Munis Faik Ozansoyun listeye alınması gibi yanlışlık, kolay kolay bağışlanamıyacak taktik hatalarıydı ve bu listenin mağlûbiyetine daha başından şahitlik ediyor gibiydi. Nitekim öyle oldu. Üçüncü liste genç ilim adamlarının hazırladıkları listeydi. Bu liste de çok tek taraflıydı ve yalnız ilim adamlarını içine alıyor, öbür kollardaki kimselere seçilme fırsatı tanımayan bir zihniyet taşıyordu. Dördüncü liste daha çok muhafazakârların listesiydi. Oyların tasnifini gecenin saat 22 sine kadar uzatan dağınık bir seçim, tasnif komisyonuna seçilenleri adamakıllı terletti. Oylar alabildiğine dağılmıştı. İşin içinden güç halde çıkıldı. Tasnif sonunda en yüksek oyun 155 olması da bu dağınıklığın en güzel işaretiydi. Hele birer oy almak suretiyle kendi kendilerine oy verdikleri anlaşılan delegelerin adları, tasnifte epeyce eğlendirici nüktelere sebebiyet verdi. Bu bir bakıma iyi olmuştu; tasnif heyeti hiç olmazsa bu içinden güç çıkılır yorucu iş arasında biraz olsun dinlenmek fırsatı buldu. Seçim sonunda sarı listenin çoğunluk kazandığı anlaşıldı. Genç sanatçılardan sadece iki kişi, Fazıl Hüsnü Dağlarca ile Orhan Hançerlioğlu, Yönetim Kuruluna seçilebilmişti. Sarı listedeki genç sanatçılardan bir kısmının yedekliğe düşmelerinde bahsettiğimiz o zayıf, sanatçılar listesinin epey hissesi vardı.

Bütün çarpışmaların, çatışmaların, küçük bir takım meselelerin tamamen dışına ve üstüne çıkarak düşünülürse, Sekizinci Türk Dil Kurultayının çalışmaları verimli olmuştur. Kurumun bundan sonraki çalışmaları, hedefine yaklaşmasını daha iyi sağlıyabilecektir. Bu ümidi besleyebilmek için kâfi emniyeti, kurultayın umumî havası insana veriyordu.

Ankara

Çocuk klüpleri

Öğleden sonra saat üçtü. Ankaranın sıcaktan yanıp kavrulduğu bir gün.. Gene de sokaklarda çocuklar vardı. Toz toprak içinde yuvarlanıyor, ufak bir su birikintisi bulur bulmaz çıplak ayaklarını içine daldırıyorlardı. Burası Yenidoğanın Aktaş mahallesi idi. Kerpiçi, barakası, çocuğu bol bir mahalle.. Saat tam üçtü. Tozlu sokaklardan hızlı adımlarla geçen genç bir kadın, bir an durdu. Biraz ötede birbirlerine küfrederek eğlenmeğe çalışan çocuklara acı ile baktı:

"— Çocuklar, dedi, siz neden klübe gitmiyorsunuz?"

Çocuklar küskün küskün baktılar ve kısaca:

"— Almadılar!" diye cevap verdiler. Genç kadın boynunu büktü.. Çocuklar doğru söylüyorlardı. Ankarada altı tane yaz klübü açılmıştı. Herbiri ancak 100 çocuk barındırabiliyordu. Ama geçen sene yalnız 50 çocuk kabul edebilmişlerdi. Demek ki her sene imkânlar fazlalaşacaktı.. Genç kadın gülümsedi. Adı Nermin Streater idi. Atillâ İlkokulunda açılan çocuk klübünde gönüllü olarak çalışıyordu. Okul binasından içeriye girdiği zaman, koridorlarda bir zil sesi duyuldu. Tatil ayında bomboş koridorlarda, zil sesi insana ne tuhaf geliyordu! Bir kapı açıldı: Geniş pencereli, ferah ve serin bir yatakhaneydi burası.. Bilinen yatakhanelerden de biraz değişikti. Sıraların üstüne tahtalar konmuş, üzerlerine şilteler yerleştirilmişti. Şiltelerin üzerindeki bez çarşaflar temizdi, pencerelerden görünen yeşillikler de nefisti. Fakat en güzeli, mahmur gözlerle yataklarından kalkan çocuklardı. Bunlar sokaklardan kurtulan çocuklardı. Bir anda boş koridorları dolduruverdiler, gülerek itişerek yıkanmaya koştular. Birazdan gruplara ayrılacaklardı. Kimi oyun odasına koşacaktı, kimi marangozhaneye, kimi iş odalarına, kimi kütüphaneye..

Küçük Ahmet kütüphaneye koştu. Okumayı çok seviyordu. Kitabını yakaladı, dünyayı unuttu.. Bir müddetten beri merakla, şefkatle kendisini seyreden bir çift gözün farkında bile değildi.

Hasan dörtnala marangozhaneye indi. Bahçede yetiştirecekleri çiçekleri tahtadan bir parmaklığın içinde muhafaza edeceklerdi. Çiçekleri başkası yetiştiriyordu. Ama parmaklık işini marangozhane üzerine almıştı. Hasan iki gündür rendelediklerí çubukları saydı. Bir başka arkadaşı iki tahta parçası, birkaç metre tel ve bir sürü gazoz kapağı ile kocaman bir misap yapmıştı.

İş odasında küçük kızlar mukavvaları kreton parçaları ile kaplıyarak gayet şık dikiş kutuları imal ediyorlardı. Bir kısmı, marangozhanede hazırlanmış küçücük tezgâhlarında, bebek heybeleri, bebek kilimleri dokuyorlardı. Çiçekli örtüler işliyenler de pek çoktu.

Oyun odasında zekâ neler icat etmemişti?. Tombala oyununun resimlisi hem eğlenceli, hem öğretici idi. Hele kartonları insan kendisi hazırlarsa oyunun zevkine doyum olmuyordu. Büyük mecmualardan çift olarak kesilen resimlerin birisi kartona yapıştırılıyordu, diğeri tombalanın kutusunda muhafaza ediliyordu. Açıkhavayı seven çocuklar için bahçe işleri mebzulen mevcuttu. İki sene evvel yapılan bu ferah ve sevimli mektebin boş bahçesini onlar yeşerteceklerdi. Başöğretmen de onları yakında bir kum havuzuna kavuşturacaktı.

İçlerinde gazeteciliğe heves edenler de vardı. Duvar gazetelerinde bu merak iyice göze çarpıyordu.

Yenidoğandaki Atillâ İlkokulu bu yaz Ankarada açılan altı "çocuk yaz klübünden" bir tanesi idi. Diğer klüpler de Yeni Mahalle, Cebeci civarı, Telsizler gibi şehrin uzak semtlerinde idi. Çocuklar saat dokuzdan akşam altıya kadar meşgul ediliyor, daha ziyade anne ve babaları çalışan çocuklar seçiliyordu.

Yaz Klüpleri, Çocuk ve Aile Rehberliği Komitesi tarafından kurulmuştu. Çocuk Esirgeme Kurumuna bağlıydı ve Millî Eğitimin, Kızılayın yardımını görüyordu. Komitenin gayesi ruhî bozuklukları önlemekti ve birçok projeler arasında şimdilik "yaz klüpleri" projesini tahakkuk ettiriyordu. Mayıs ayında on gün devam eden bir seminer yapılmış ve bu seminerde çocuk klüplerinde öğretmenlik edecek olanlara "çocuk psikolojisi" mevzuunda dersler verilmişti. Fakat tecrübeler göstermişti ki çocuk psikolojisinin yanında öğretmenlerin bazı pratik dersler almaları da şarttı. Meselâ bebek veya herhangi bir oyuncak yapmak, çocukları sıkmadan meşgul edecek oyunlar öğrenmek gibi.. Çocuklarla devamlı surette meşgul olan, onların oyunlarına, işlerine, yatıp kalkmalarına nezaret eden ücretli öğretmenler yanında gönüllülere bilhassa ihtiyaç vardı. Evlerinde canları sıkılan birçok Ankaralı hanımın çocuk klüplerinde yorulmadan faydalı olacakları muhakkaktı. Haftada birkaç saatini bu işe verebilecekler hem cemiyete faydalı olmak, hem de böylece kendilerini tatmin etmek imkânım kazanabilirlerdi. Mektep binalarında ve öğretmen nezaretinde kurulan klüpleri okul havasından kurtarıp hakikî bir klüp havasına kavuşturmakta gönüllülerin büyük rolü olacağı da aşikârdı.

Saat dörtte Atillâ İlkokulunun en alt kattaki yemekhanesi birden doluverdi. Öğretmen Nahide Ecevit çocuklara nefis bir ayran ve tereyağlı ekmeklerini dağıtırken hayatından pek memnundu. Şu meşhur Amerikan süt tozundan yoğurt yapmak onun buluşuydu ve yaz klübünü ziyarete gelen bir Amerikalı kadın yazara, Mrs. Ruth Woodsmall'e icadını tarif ederken tatlı tatlı gülüyordu.

Bu sırada Nermin Streater düşünceli duruyordu.. Aklı kütüphanede kitap okuyan küçük Ahmette idi. Acaba neden kitaba o kadar yaklaşıyordu. Kötü bir alışkanlık mıydı? Yoksa gözlerinde bir rahatsızlık mı vardı? Bir doktor bulmak, göstermek şarttı. Sonra okulun sinema makinası da bir arıza yapmıştı. A-

Atillâ İlkokulundaki çocuk kampı

Herkes kendi yatağını düzeltir

Kampın bahçıvanları

Çiçekler herkes için

caba Kızılay çocuklara öğle yemeği verebilecek miydi?. Gelecek ziyarette çocuklara yeni oyuncak modelleri getirmeği ihmal etmemeliydi.

Nermin Streater kendi kendine düşünürken bir yeni öğretmen Nurgün Börtücene kendisine sokuldu:

"— Ben çocuklara karagöz oynatmasını öğreteceğim, dedi. Ailem soyca "karagöz"e meraklıdır, iyi bilirim".

Dünyada hiç bir havadis o anda Nermin Streater'i bu derece sevindiremezdi, tabii çocukları da..

Yabancı Gözüyle Türk Kadını

Jale CANDAN

Bir yabancı seyahat etmek için Türkiyeye uğrar, birkaç gün İstanbulda Hiltonda kalır veya Ankaraya şöyle bir kuş bakışı bakar. Onu hava alanında yakalar, Türk kadını hakkında ne düşündüğünü sorarız. Yabancı bazan sempati yaratmak için birşeyler söyler veya vaktiyle duymuş olduğu basmakalıp tenkitleri tekrar eder. Bu yabancının görüşü birşey ifade etmez. Ama şayet yirmi sene evvel Atatürk devrinde, Türk İnkılâplarını tetkik ederek kitap yazan ve ömrünü kadın cemiyetlerinde ve son senelerini Yakın Doğuda kadının sosyal hayatını tetkik etmekle geçiren bir yabancı, tekrar memleketimizi ziyaret ederek yirmi senede yaptıklarımızı görmek isterse, bu yabancının görüşü bize birşeyler söyliyebilir: İşte bir müddet evvel Ankaraya gelen Mrs. Woodsmall bu imtiyaza sahiptir. Kendisi Washington'da Orta Doğu enstitüsü üyelerindendir ve müslüman Doğuda kadının bugünkü durumunu tetkik eden bir eser hazırlamaktadır.

Mrs. Woodsmall, 76 yaşına rağmen sıcak dememiş, yorgunluk bilmemiş ve Hasanoğlan enstitüsünden, çocuk klüplerinden başlıyarak bir çok dernekleri ziyaret etmiş, muhtelif meslek sahibi kadınlarımızla ve ev kadınlarıyla tanışmış, onları sual yağmuruna tutarak meselelerimizin iç yüzüne inmeğe çalışmıştır. Kendisine bu temaslarda yardım eden ve Ankarayı gezdiren faal bir Türk kadınına arkadaşları, bu sıcakta bu işleri nasıl başardığını sorunca, şu cevabı almışlardır:

"— Sıcağa razıyım, fakat bazan öyle sualler soruyor ki, asıl o zaman terliyorum!".

Mrs. Woodsmall'un yalnız sualleri değil mevcudiyeti bile bizi terletmeye kâfidir. Çünkü o Atatürk'ün Türk kadınına hediye ettiği medeni hakları zamanında kıymetlendirmesini bilmiş, bizim için eser yazmıştır. Yirmi sene sonra birden karşımıza çıkıp "Bakalım siz inkılâplarınız için ne yaptınız?" demese bile, onu görünce yapamadıklarımızı, yapmadıklarımızı hatırlamamamıza imkân var mı?.

Mrs. Woodsmall yirmi sene sonra ikinci kitabında bizim için ne yazacaktır? Mühim olan bundan ziyade bu yirmi sene zarfında neler yapmış olmamız icap ettiğini bize hatırlatmış olmasıdır. Çünkü Mrs. Woodsmall derhal büyük şehirde oturan münevver kadınla köylü, kasabalı, küçük şehirli kadın arasındaki uçurumu farketmiştir. Büyük şehirli kadın sahip olduğu siyasi ve içtimai bütün haklarından, aynen bir erkek gibi istifade etmektedir. Meslek kadınları mesleklerini tam mânasıyla benimsemiş ve kendi sahalarında muvaffak olmuşlardır. Büyük şehirlerde kadının izdivaç problemleri bütün medeni dünyadaki izdivaç problemlerinden farklı değildir. Ama ya küçük şehirdeki, kasabadaki, köydeki kadın, haklarından ne derece istifade etmekte, bu ihtiyacı ne derece duymaktadır? Münevver Türk kadını bunun için ne yapmıştır? Büyük şehirlerimizde birçok kadın dernekleri vardır. Fakat bunlar büyük dâvalara bir türlü el atmamaktadırlar. Birçoklarının iyi niyetleri varsa da "sistemli" bir çalışmaları yoktur. Mrs. Woodsmall bütün bunları derhal görmüş ve yaraya parmağını basmıştır: "Mücadelesiz elde edilen hakların iyice sindirilmesi kolay birşey değildir ve bazı şeylerin tahakkuku için ergeç bir mücadele icap edecektir."

Bu mücadele bugün birçoklarımızın kalbinde doğmuştur. Ancak bunu bir sisteme bağlamak, şuurla çalışmak ta şarttır.

Bir yirmi sene sonra Türk kadını, şehirlisi, kasabalısı ve köylüsü ile Türk kadını, arzu edilen içtimai seviyeye ulaşabilecek midir? Bunun için ne şekilde çalışmamız lâzımdır?. Bir yirmi sene sonra gene mahcub olmamak için, hesaplamaya mecbur olduğumuz şey işte budur.

Moda

Tazelik

Yazın sıcak günlerinde bir kadının en çok dikkat edeceği nokta "taze" ve genç görünmektir. Güneşte fazla erimeyen makyaj boyaları, sık sık yıkanabilen tiril tiril kumaşlar, yanık ve sıhhatli bir cilt, temizlik ve neş'e kadına kolayca "taze" görünmek imkânını verecektir. "Taze" görünmenin "yaş" la hiçbir alâkası yoktur.

İdeal kumaş

Kadına bu taze ve genç görünüşü veren ideal kumaş organtindir. Bu yaz, bilhassa Amerikada, günün şık saatlerini "organtin" siz geçirebilmek adeta imkânsız addedilmektedir. Ağır ve çok desenli emprimeler çok sıcak günler için değildir. Soluk ve hafif desenli, tek renkli, bilhassa koton organtinler şık kadınlar tarafından kapışılmaktadır.

Organtinden yalnız parti elbiseleri değil, geniş kenarlı kaplin şapkalar, hatta çift kat olarak yaz ceketleri de yapılmaktadır. Penslerle işlenmiş bir şömizye organtin elbise, geniş kenarlı şapkası ve siyah süed kemeri, siyah çantası ile her yaşta kadın için en yeni, en güzel, en münasip süslü elbisedir.

Kaplan derisi taklidi

Kaplan derisini taklit eden kışlık kumaşlar yerlerini yazlık kumaşlara terketmişlerdir. Pazanlerden, yünlüler ve sun'i kürklerden sonra şimdi de "şifon", "poplin", "batist"ten yapılmış kaplan taklidi kumaşlar piyasaya sürülmüş ve orijinal giyimi seven genç kız ve kadınlar tarafından kapışılmıştır. Organtinden geniş kenarlı bir kaplin şapka ve kaplan derisi taklidi bir şifon elbise giyinen kadın, şık bir toplantının, en son moda giyinmiş kadınıdır. Vücudu saran açık yakalı yaz elbiseleri, kaplan derisini taklit eden desenlerle bakışları cezbetmektedir.

C E M İ Y E T

Hatırlı misafirlerin her teşrifinde çeki düzen verilen İstanbul, bu misafirperverliğin biraz acaip bir misalini 4 Temmuz günü gördü. O sabah Irak Kralı **Faysal**, **Veliaht Prens Abdullah** ile kraliyet ailesinin Yeşilköyde karşılanma töreni hazırlanırken bir kenara birikmiş bekleşen bir hacı namzedi grubu alâkalıların gözüne çarptı. Gerçi beklenen misafirler kelimenin bütün mânasiyle farklıydı ve Türkiyede çok evvel en selâhiyetli ağızlar tarafından "Bağdat Paktının müslüman âzasından" diye ilân olunmuştu ama, takkeleri, sakalları ve duruşlariyle bu müstakbel hacılar manzarayı süslemekten hakikaten pek uzaktılar. Dahiyâne bir ilham neticesinde hacılara buyur edilerek bir malzeme ambarına sokuldu ve üstlerine kapanan kapı törenin sonuna kadar açılmadı. Ne de olsa bir ayağının ucu Avrupada bulunan memleketimizin hiç değilse estetik itibarı bu suretle kurtulmuş oldu.

★

İzinli Vali **Fahrettin Kerim Gökay** kendisini muvakkaten de olsa iş başından uzaklaştıran kadere karşı kafa tutulurmuşcasına büyük tezahüratla uğurlanarak İstanbuldan ayrılmadan bir gün önce Darülacezede yeni kurulan elli yataklı son yardım pavyonunu açtı. Gidişimiz değişmediği takdirde memleketin her sevilen siyaset ve idare adamının başına gelebilecek işleri düşünerek sayın Gökayı bu ileri görüşlü ihtiyatından dolayı tebrik ederiz.

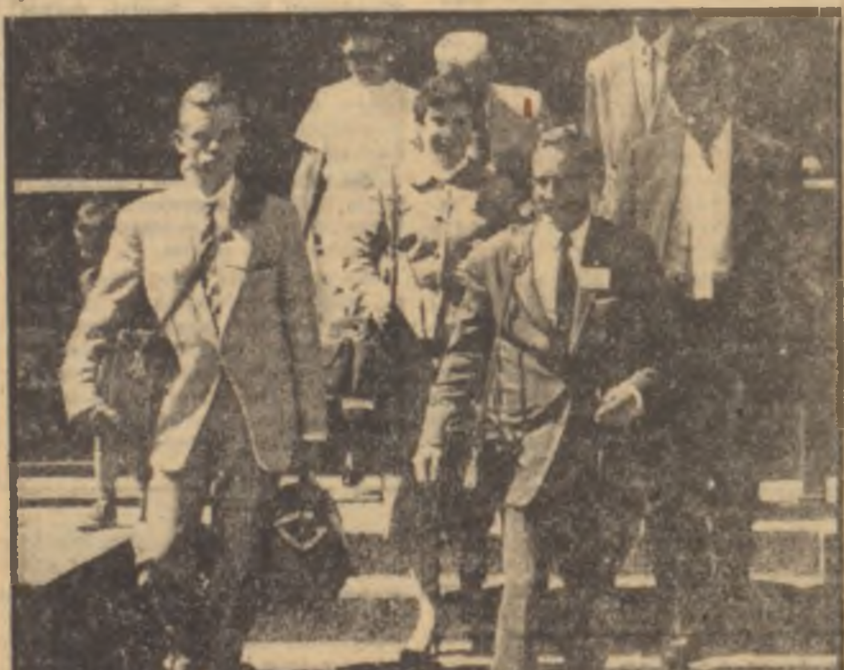
Türk - Yunan dostluğunu ihya etmek ve iki hükümetin arasını bulmak niyetiyle İstanbula ayak basan yeni Yunan Büyükelçisi **George Pesmazoğlu** muhabirlerle yaptığı konuşmada kendisinin de eski bir gazeteci olduğunu açıkladı. Ekselânsın iki hükümetin arasını bulması cidden büyük ve şaşılacak bir muvaffakıyet olacaktır. Zira kendisi Türk Hükümetiyle münasebetlerinde iki muazzam handikap altında bulunmaktadır: Biri Kıbrıs meselesi, öbürü de ekselânsın eski mesleği..

★

28 Mayısta devlet büyüklerine hakaret iddiasiyle alındığı Beyoğlu Emniyet Âmirliği nezarethanesinde ertesi sabah ölü bulunan **Mehmet Karadeniz**'in akıbetindeki esrar hâlâ aydınlanmamıştır. Geçen hafta hadise kurbanının o gece yanında bulunan arkadaşı Güngör Algan'ın da tevkif edilmesiyle vaziyet daha da karışık bir hal aldı.

★

İstanbulun sevimli ve "her şeye rağmen çalışkan" Basın-Yayın ve Turizm Müdürü **Fethi Pirinççioğlu** gelen geçen bütün turistlerin sempatisini kazanmak için uğraşmakta berdevam. Geçen hafta İsveçten otobüsle İstanbula gelen 26 kişilik bir seyyah kafilesi şerefine Divan Otelinde bir kokteyl parti verdi. Bu partide baş rolünü Fethi Pirinççioğlu'nun eşinin oynadığı "Sihirli Şehir" isimli renkli bir turistik film gösterildi. İsveçliler filmi çok beğendiler, lâkin kendilerine açıklanmayan bir husus varsa o da filmin Amerikan teknisyenleri tarafından çevrilmiş olmasıydı.

Çiftçi mübadelesi yoluyla gelen Amerikalılar

Aslan avcısı şapkaları bavulda

★

Milletler Arası Genç Çiftçi Mübadelesi adı verilen bir proje gereğince memleketimize **Mr. Forc**, **Mr. Baver** ve **Miss Sue Boyd** isimlerinde üç Amerikalı geldi. Dört ay müddetle Anadolunun muhtelif yerlerindeki birer çiftçi ailesinin yanında kalacak olan gençler şöyle dediler: "Temiz kalpli Türk köylüleri arasında yaşama zevkini tadacağız. Bu arada Amerikan gençleri hakkında Amerikan filmlerinin yaratmış olduğu kötü tesirleri silmeğe çalışacağız". Gidecekleri yerlerde muhtemelen Amerikan filmleri gösterilmediğine göre gençlerinki biraz boşuna zahmet. Transit geçtikleri İstanbulda bıraktıkları tesire gelince... Gerçi bizim köylünün kalbinden başka temiz pek bir şeyi olmadığı söylenir ama, bu gençler de belki biraz fazla ihtiyatlı davranarak yanlarına şunları almışlar: Bol kinin, bol dizanteri tableti, bol aspirin, bol sargı bezi ve su içindeki mikropları öldürecek bol ilâç. Ümid ederiz ki İngilizlerin Afrikada giydikleri aslan avcısı şapkalarından da birer tane almışlardır.

★

Jan **Aker Hassler** adında bir İsveçli kriminoloji mütehassısı memleketimize gelerek zabıta teşkilâtımızın çalışmaları üzerinde tetkikata başladı. Fakat bu zatın kriminolojiyi ilgilendirecek unsurları zabıta teşkilâtımızın takibatında mı, yoksa bünyesinde mi arayacağı açıklanmadı.

★

İlk sessiz film rejisörünün oğlu **Fred Niblo Jr.** İstanbula geldi. Babasından aldığı feyiz sayesinde Mr. Niblo'nun Türk filmlerinin zevkine varan ilk batılı olacağı umulmaktadır.

★

Dış hatlarda çalışan bütün gemilerde yolcular için haber bültenleri çıkarılmasına karar verildiği bildirilmektedir. Fakat bu kararın idari zihinlerde uyandırdığı şu suale henüz cevap verilmemiştir: "Her gemide haber bültenlerini kanuni bakımdan kontrol için savcılığa bağlı bir memur da bulundurulacak mıdır?"

★

İstanbulda birkaç müteşebbisin boğa güreşleri tertiplemek için Vilâyete yaptıkları müracaat müsbet karşılanmıştır. Güreşçiler ve boğalar bu ay içinde İspanyadan ithal olunacaklardır. Mizacımızda mündemiç hiddet ve şiddet enerjisinin bu suretle kısmen boğa arenasına akması neticesinde cemiyet ve siyaset hayatımızın biraz sakinleşeceği muhakkaktır.

S İ N E M A

Festivaller

Berlin 1957

Öyle anlaşılıyor ki, Berlin Festivali için seçilen tarih, Almanların bütün misafirseverliklerine, hiçbir festivalde rastlanmıyan intizama, herşeyin bir saat düzeniyle işlemesine rağmen, onu büyük festivaller arasına girmekten alıkoyacak. Berlin festivali, iki büyük festival arasında kalmaktan büyük bir zarar görüyor. Her yıl, Nisan geldi mi, sona ermek üzere olan bir sinema mevsiminin en iyi eserlerinden birkaçı Cannes Festivaline yollanır. Gene her yıl, yeni başlıyacak sinema mevsiminden önce, iyi bir reklâm, güvenilir bir başlangıç olarak, çeşitli memleketler en iyi eserlerinden birkaçını Ağustos - Eylül aylarında yapılan Venedik'e yollarlar. Böylece Berlin payına ancak döküntüler kalır. Geçen yıldan beri, Milletlerarası Prodüktörler Birliği tarafından "A" Festivalleri arasına alınmasına rağmen yedinci Berlin Festivali de evvelkilerin akıbetinden kurtulamadı. Kırktan fazla milletin yüzden fazla filmle katıldıkları bu yarışma, yollanan eserlerin çoğunun ikinci, üçüncü derecede eserler olması, tam bir başıbozukluk havası aksettirmeleri yüzünden festivalden çok bir panayır hususiyeti taşıyordu.

İkinci aksayan taraf, festivalin neticeleriydi. Bu çeşit milletlerarası festivallerde, jüri seçimlerine, sanat dışı birçok hesapların tesir ettiği meçhul değildi. Hattâ buna alışılmıştı. Ama Berlin Festivali için teşkil edilen jürinin ezici çoğunluğu sinema tenkitçileri, sinema dernekleri başkanları, sinema tarihi profesörlerinden meydana geldiği için insana oldukça ümit veriyordu. Halbuki, jürinin seçimlerde isabetli davrandığı söylenemezdi. Maamafih ortada seçilecek eser de pek yoktu. Cannes ile Venedik Festivallerinin üstünlüğü işte buradaydı: Orada gerçi jürilerin seçimlerine daha karışık hesaplar tesir ederdi; ama hiç olmazsa yılın en iyi beş altı filmi festivalde yer almış olurdu. Bunlar jürice değerlendirilmemiş bile olsa festivali takibeden tenkitçiler, sinemacılar tarafından efkârı umumiyeye bildirilir, netice gene hâsıl olurdu. Bu seneki Berlin Festivalini takip edenler ise, jürinin isabetsiz değerlendirmeleri dışında da gerçekten değer taşıyan pek az eser görebildiler. Bütün bunlara karşı, Eğer Berlin Festivalinin gerçekten birinci sınıf filmi festivali olması isteniyorsa, Almanların yapacağı tek şey vardı: Venedikte olduğu gibi, festivale katılacak eserleri evvelden bir seçmeye tâbi tutmak.

Filmler

Yedinci Berlin Festivali, büyük memleketlerin festivali olmadı, ama küçüklerin de olmadı. İki tarafın da festivale yolladıkları eserler çoğu birbirinden kötü eserlerdir. Hatta sırf festivale katılmış olmak için gönderilmiş en bayağı filmlere bile rastlanıyordu.

"Siyah Kalem"

Tek kozumuz

Amerika, Berlin Festivaline başlıca üç uzun film yollamıştı. Rejisör Daniell Mann'ın Japonyada Glenn Ford, Marlon Brando ve Japon yıldızı Machiko Kyo ile birlikte çevirdiği "The Teahouse in the August Moon - Çayhane", Brando'nun şarklı - Japon tipini şimdiye kadar hiçbir yabancı bir oyuncunun yapamadığı kadar başarılı yaratmasına rağmen, benzerine çok raslanan alelade bir komediden öteye geçmemekteydi. John Steinbeck'in "Wayward Bus" adlı romanından Victor Vicas'ın yaptığı film, son zamanlarda gittikçe birbirinden kötü roman yazan Steinbeck'in tutumuna çok uyuyordu. Amerikan filmleri içinde en iyicesi, bir televizyon rejisörü olan Sidney Lumet'in çevirdiği "Twelve Angry Men - 12 Kızgın Adam" idi. Amerikan adalet sisteminde ehemmiyetli yer tutan bir jürinin, babasını öldürmekle suçlandırılan bir delikanlı için toplanıp karara varmaları sırasında teşrihini yapan "12 Kızgın Adam" ele aldığı mevzu ile Henry Fonda ve Lee J. Cobb'un oyunu bakımından dikkati çekiyordu. Başlangıçta bire karşı onbir üyenin delikanlının suçlu olduğu kanaatine varması, karşı fıkirdeki üyenin (H Fonda) yavaş yavaş obürlerini çocuğun suçsuzluğuna ikna etmesi, her jüri üyesinin birbirinden ayrı karakterde, birbirinden ayrı düşüncelerle hâdiseleri bambaşka şekillerde değerlendirmeleri, kısacası bir jürinin kararının daima sübjektif hükümlere dayandığı oldukça kandırıcı bir şekilde ortaya konmaktaydı. O kadar ki, başlangıçta ayak direyen 11 jüri üyesi, onikincinin fikrine katılıp, vazifelerini doğru olarak yapmanın iç huzuruna kavuştukları zaman bile, delikanlının gerçekten suçlu mu, yoksa suçsuz mu olduğu seyircide gene şüphe uyandırıyordu. "12 Kızgın Adam" öbür Amerikan filmleri arasında sıvrilmesine rağmen en azdan iki büyük kusuru vardı: Birincisi, sinemadan çok televizyon için hazırlanmış duygusu uyandırması, İkincisi Cayette'ın aynı mevzuu çok daha başarılı olarak daha önce işlemesi.

Amerikanın kısa filmleri, uzunlarından daha talihli çıkmadı. Bunlar arasında, iki Disney filmi, artık eski filmlerini tekrarlamaktan başka bir şey yapmıyan eski "üstad" ın kendi kendini sinema dışına doğru ittiğini ortaya koyuyordu. Disney'nin "Secrets of Life - Hayatın Sırları" isimli dokümanteri, "Yaşıyan Çöl", "Afrika Aslanı", "Çöl Esrarı" gibi filmlerinden sonra hiçbir yenilik taşımıyordu. "Fezadaki İnsanlar" adındaki canlı - resmi ise, savaş içinde Amerikan ordusu için hazırladığı eğitim filmlerinden farksızdı. "United Productions of America" nın yeni bir Mr. Magoo'su, "Magoo's Puddle Jumper"i, her zamanki gibi Disney'yi bir hayli geride bıraktı. Fakat az sonra hiç umulmıyan bir memleket Yugoslavya'da, "Kovboy Jimmy" si ile Mr. Magoo'yu geride bırakacaktı.

Hırsız - polis hikâyeleri

Fransa, Berlin'e iki hırsız - polis filmi göndermişti. Bunlardan biri Jacques Becker'in "Les Aventures d' Arsène Lupin - Arsène Lupin'in Maceraları" idi. Centilmen hırsızın birkaç soygunculuk vakası, komedi havası içinde sürükleyici bir anlatımla veriliyordu. Ama, hiç şüphesiz bir festival filmi olmaktan uzaktı. Roger Vadım'in "Sait-on Jamais? - Bilinir mi?" adlı filmi de festival filmi olmıya "Becker'inkinden daha elverişli değildi. Dünya seyircilerinin artık ezbere bildiği Venedik manzaraları bir kere daha Cinemascope Fransız filminde tekrarlanarak döviz kaçakçılığı yapan bir şebekenin maceralarına fon vazifesi görüyordu.

İtalyanlar Luigi Comencini'nin "La Finestra sul Lunapark - Lunaparka açılan pencere" si ile sinemada çok işlenmiş bir mevzuu, anasız kalan bir çocuğun ana şefkatinden uzak kalarak babasiyle anlaşamamasını ele alıyordu. Tuhaf bir tesadüfle, festivalde daha iki filmi İngilizlerin "The Spanish Gardener - İspanyol Bahçıvan" ile Danimarkalıların "Ingen Tit Til Kaertegn - Çocuk Sevgisine Vakit Yok" adlı filmleri gene aşağı yukarı aynı meseleyi ele alıyorlardı. Annelise Hovmand adlı bir kadın rejisörün eseri olan sonuncu film, hiç şüphesiz üçünün en ba-

şarılısıydı. İtalyanlar, bunun yanında, evvelce Cannes'a, Venedik'e yolladıkları tarzda renkli, "Egzotik" bir dokümanter de yollamışlardı: L' Ultimo Paradiso - Son Cennet".

Jonas'ın şapkası

Festivalin en başarılı filmini ev sahipliği yapan Almanlar yollamışlardı. "Jonas" adını taşıyan bu filmin rejisörü bir sinir doktoru olan Ottomar Domnick'ti. Filmi Freud'çü semboller üzerine kurulmuştu ama, seyirciyi sıkmıyor, aksine heyecanlı bir polis filmi kadar peşinden sürüklüyordu. Filme adını veren Jonas, büyük bir matbaada çalışan bir işçiydi. Kendi halinde, sessiz sedasız, içine kapanmış bir adam olan Jonas insanlardan uzak yaşıyor, kimseyle arkadaşlık kurmuyordu. Günün birinde, aklına nereden eserse eser, bu huyundan vazgeçerek "İnsan İçine Karışmak" ihtiyacı duyar. İlk hazırlık olarak da bir şapka edinmek icap ettiğine karar verir. Zira Jonas için şapka, cemiyet içinde normal münasebetleri, toplu halde yaşıyan insanların müşterek tarafını temsil eden bir eşyadır. Jonas şapkayı alır, artık sevincine hudut yoktur. Ama sevinci uzun sürmez. Bir kahvede şapkasını çaldırır. Birden bire bütün dünyanın başına zindan kesildiğini gören Jonas, ne yapacağını şaşırır: o da bir başkasının şapkasını çalar. Ama taşıdığı şapka ayaklı bir ithamname gibidir. Jonas'a devamlı bir vicdan azabı verir. O zaman gidip evinde şapkayı yakar. Fakat şapkanın küçük madeni levhâsı geriye kalır. Ona daima suçlu olduğunu anlatır. Ama aslında Jonas'ı vicdan azabından kıvrandıran şey, şapkayı çalması değildir. Küçük madeni levhâ ona bu hırsızlığı değil, daha büyük bir suçu hatırlatmaktadır. Bu büyük suç şudur: Jonas, savaş sırasında yaralı bir arkadaşiyle bir toplama kampından kaçmış, sonra yolda arkadaşını ölüme terkederek kendi başının çaresine bakmıştır. Küçük madeni levhanın devamlı olarak Jonas'ı rahatsız etmesi, şuur altında yaşıyan bu suçu sembolize etmesindendir. Jonas da yavaş yavaş, seyircilerle birlikte meselenin esasını anlamıya başlar. Asıl suçu, gizlemiye çalıştığı suçu kendi kendine itiraf eder. Böylelikle rahatlıyarak git gide normal hayata döner.

Berlin festivalinin seyircilerinden çoğu için Jonas'ın macerası yabancı olmamalıydı. Zira Jonas Avrupa'da savaş cehennemini yaşamış bir insanı temsil ediyordu. Sinir Doktoru Domnick hiç şüphesiz yüzlercesine rastladığı gerçek hâdiselerden aldığı bu örneği, profesyonel rejisörlere taş çıkaracak bir ustalıkla işliyerek festivalin en beğenilen filmlerinden birini meydana getirmişti.

"Jonas" in yanı başında yer alabilecek daha başka başarılı eserler pek azdı. Yukarıda sayılanlardan "Çocuk Sevgisine Vakit Yok", "Kovboy Jimmy", "Mr. Magoo's Puddle Jumper" in yanına ancak büyük bir iyimserlikle İspanyolların "Amanacer en puerta oscura - Tanrı Kimi Affederse", Holandalıların kısa dokümanteri "Der Morgenstern - Sabah Yıldızı" konabilirdi. Bunların ardında Arjantinden Hindistana, Yunanistandan Mısıra kadar uzanan ülkelerin birbirinden feci melodramları sıralanıyordu.

Kazananlar

Yedinci Berlin Festivalinin insana pek büyük emniyet veren meşhur jürisi, bu panayır kalabalığı içinde oldukça kötülerini seçmekte hiç kusur etmedi. Mükâfat kazanan filmlere altın ve gümüş "Ayı" lar dağıtan jüri, hikâyeli uzun filmler için verilen büyük mükafatı, "Altın Ayı" yı, Sidney Lumet'in "On İki Kızgın Adam" ına lâyık gördü. Rejisör mükâfatını "Padri e Figli - Babalar Ve Çocuklar" filmiyle İtalyan Mario Minicelli aldı. En iyi erkek oyuncu mükâfatı Meksika filmi "Tizoc"ta oynayan Pedro Infante'ye, en iyi kadın oyuncu mükâfatı İngilizlerin "Sabahlıklı Kadın", adlı filmdeki rolü için Yvonne Mitchell'e verildi. İç bayıltıcı bir melodram olan Hint filmi "Kabuliwata - Kabulden gelen adam", İç bayıltıcı müziği için müzik mükâfatı kazandı. Özel mükâfat İspanyolların "Tanrı Kimi Affederse" adlı filmine verildi. Uzun dokümanterler için "Altın Ayı" yı Disney'nin "Hayatın Sırları" aldı. Gümüş ayı ise İtalyanların "Son Cennet" ine gitti. Kısa dokümanterlerde İtalya "Gente Lontana - Uzaklarda Yaşıyanlar"la "Altın Ayı" yı kazandı. Geri kalan üç gümüş ayı da Belçikalıların "Big Bill Blues", Yugoslavların "Plitvicka Jezera - Plitvicka Gölleri" ve Almanların "1000 Kleine Zeichen - 1000 Küçük Resim"ine verildi. Batı Berlin Senatosu, özel mükâfatını Cezair halkının yaşayışını anlatan "Allah Kerim" adlı filme vererek festivalin mükâfatlar kısmını kapattı. İstanbul Üniversitesi Sanat Enstitüsü tarafından hazırlanan "Siyah Kalem", "Fatih Devri Albümü" nü görmiyen seyircilere bu dikkate değer sanatkârın resimlerini tanıtıp ilgi uyandırmakta başka işe yaramadı.

Machiko Kyo "Çayhane" de

Göz ziyafeti

"Kim Bilir?" den bir sahne

Döviz kaçakçılarına Venedik fonu

Bestekârlar

Stravinski 75'inde

Modern sanat deyince, arasıra konser salonlarının ve galerilerin kapısından içeri girmeyi aklına getiren "Sokaktaki Adam"ın zihninde iki isim belirir: Picasso ve Stravinski. Çağımızın sanatını anlamıya, tanımaya çalışmadan seven - yahut sevdiğini sanan- veya aynı davranışla ondan nefret edenler için bu iki isim "modern"in başlıca sembolleridir. Klee ya da Schönberg sonra gelir; belki de hiç hatırlanmaz, bilinmez.

Bu iki adamı, çoğunluklar nazarında, Yirminci Asır sanatının başlıca temsilcileri haline getiren şey nedir? Picasso ile Stravinski arasında ne gibi yakınlıklar vardır? İkisinin de, kitleler üzerine şok tesiri yapmış, skandal yaratmış sanatkârlar olmaları isimlerinin yayılmasını sağlamıştır. Şüphesiz, Picasso ve Stravinski, Yirminci Asrın yegâne skandal sanatkârları değildir. Fakat isimlerinin bayraklaşmasına yol acan hâdiselerin Paris gibi dünyanın gözünü üstüne çekmiş bir şehirde vukua geldiğini unutmamak lâzım. Sonra gerek Stravinski, gerek Picasso, büyük şahsiyet sahibi insanlardır. Yirminci Asır sanatına artık silinemiyecek bir damga bıraktıkları münakaşa edilemez. Fakat çağımızın sanatına bastıkları damga en az onlarınki kadar kuvvetli başka yaratıcıların bulunduğu da inkâr edilmemelidir.

Picasso ile Stravinski'nin meslek hayatlarının yürüyüşü arasında da benzerlikler vardır. İkisi de şöhrete çabuk ulaşmışlar ve hiçbir zaman kazandıkları itibarı kaybetmemişlerdir. İkisinde de mesleklerinin tekniğe ve malzemeye müteallik cephelerine karşı doymak bilmeyen bir alaka vardır. Maamafih, eserlerinin kalitesi bakımından, aralarında fark yok değildir. Picasso, pek çok zayıf

Stravinski'nin meslek hayatı iki safhaya ayrılır. Birincisinde genç bestekâr, her ne kadar kökünü Rus halk musikisinden ve Rimski-Korsakof'tan almaktaysa da, ileriye bakan, atılgan, cüretli, musikiye ritm, armoni, biçim, orkestralama bakımlarından birçok yenilik getirmiş bir yaratıcıdır. Üç bale partisyonu, bunların arasında bilhassa - Yirminci Asrın en mühim dört beş eserinden biri sayılan- "Bahar Ayini" bu safhayı temsil eder. Stravinski'ye büyük şöhret ve itibar kazandıran bu devre, 1914-17 yılları arasında bestelenmiş "Düğün" adlı eserle sona erer ve bestekâr birden bire başka bir yola girer. Reddedilmesi pek güç olan bir görüşe göre Stravinski, uslûbunu değiştirmekle değerini ve tesirini de kaybetmiştir. İkinci safhada artık bu büyük devrimci ileriye değil, geriye bakan bir bestekâr olmuştur. "Yeni klâsikçilik" ve "yeni romantiklik" terimleriyle bu ikinci safhayı tavsif edenler vardır. Fakat bu terimlerin tatbik edilebileceği bir musiki yazan birçok çağdaş bestekârın aksine Stravinski, eski ustaların usullerini, duyuşlarını ve uslûplarını yeni çağın icapları içinde canlandırma yoluna gitmemiş, eskiyi bir düşünüş ve davranış olarak almamış, ön klâsik, klasik ve romantik bestekârları taklit yoluna sapmıştır. Bu eserinde Bach, bir başkasında Mozart, bir diğerinde Rossini veya Çaykovski, ciddi mi, yoksa alaycı mı olduğuna karar verilmesi güç taklitler halinde dinleyicinin karşısına çıkar. Beş yıl kadar önce ilk defa oynanan "The

Igor Stravinski

Sıcak beste, soğuk icra

Rake's Progrees" operası, Stravinski'nin ikinci safhasının uslûp maskaralığını hülâsa eden bir eser sayılabilir. 75'inci doğum yıldönümü münasebetiyle Stravinski'nin sanat hayatı hikâyesinin tekrarlandığı ve musikisinin estetik değeri hakkındaki görüşlerin tazelendiği bugünlerde, bestekârın son yıllarda, meslek hayatında belki de üçüncü bir safhayı temsil edecek bir yolda gitmekte olduğu belirtilmelidir. Stravinski, dizisel sistemde eserler vermiye başlamıştır: Maamafih netice, Schönberg ekolünün mahsullerinden azçok farklıdır.

İcracı bestekâr

Bir icracı olarak da Stravinski'nin durumu nazara alınmaya değer. "Musikinin Şiiri" adlı kitabında bestekâr, musiki icrasını şu sözlerle tarif ediyor: "Musiki icrası, gayet açık bir iradenin emrettiğinden daha ötesini iltizam ettirmiyecek şekilde, bu iradenin gerçekleştirilmesidir". Yani Stravinski, notaya yüzde yüz sadakati sağlık vermekte, satırların arkasını okumaya çalışmayı takbih etmektedir.

Ama, bu görüşüyle tezat teşkil eden bir başka görüşü de vardır: "Bir musiki parçası ne derece titizlikle notaya alınmış olursa olsun, gene de anlatılması imkânsız gizli unsurlar taşımaktadır; çünkü kelimeler, musikiyi tamam olarak anlatamaz". Birbiriyle çatışan bu iki görüş Stravinski'yi kendi eserlerinin idarecisi olmaya sevketmiştir. Ama acaba orketra şefi Stravinski, bestekâr Stravinski'nin en iyi tefsircisi midir? Tenkitçi Fred Goldbeck'e bakılırsa, kendi eserlerini tefsir eden bir bestekâr, ancak başka tefsircilerden bir tanesidir. Stravinkski'nin verdiği canlı örnek, bu görüşü doğrulamaktadır.

Bir kere Stravinski, meselâ bir Münch veya bir Ormandy kadar, faaliyet şumulü ve sürekliliği bakımından, profesyonel bir orkestra şefi değildir. Maamafih, kendi ifadesinden de anlaşıldığı gibi, titiz bir adam olması ve bilhassa plâk yaparken en küçük teferruat üstünde bile büyük itinayla çalışması, tekniğini geliştirmiştir. Gene Stravinski ile beraber, bizzat idare ettiği eserlerin plâklarını - hele bunlar notayla birlikte dinlendiğinde- Stravinski musikisinin icrası hakkında doküman değeri taşıyan şeyler olduğunu kabul edebiliriz. Stravinski idaresindeki icralar, bu eserlerin tempo, ritm, cümleme gibi hususlar bakımından en kesin icraları sayılabilir.

K İ T A P L A R

KARDEŞ PAYI

(Orhan Kemalin Hikâyeleri. Seçilmiş Hikâyeler Dergisi Yayınları, Sayı: 25 Mars T. ve S.A.Ş. Matbaası, Ankara - 1957. 132 sayfa, 150 kuruş)

Pek iyi hazırlanmamış, zevksiz ve hatta çirkin bir kapak içinde satışa çıkarılan "Kardeş Payı"nda Orhan Kemalin belki de en güzel 18 hikâyesi yer alıyor. Kitabın baskısı, tertibi, yazarının arka kapaktaki biyografisi okuyucunun zevkini okşıyacak mükemmellikte.. Ama kapak? Hele kapağın üstündeki sözüm ona bir hanımalı temsil eden çirkin çehre.. Sanki okuyucuya "Sakın beni satın alma" diyor. Göze çarpan diğer bir eksiklik te - bu noktada diğer editörler de aynı şekilde davranmaktadır- kitapta yer alan hikâyeler, daha önce muhtelif mecmua ve gazetelerde neşredilmiş oldukları halde bu hususta en ufak bir işaret, bir not yok. Halbuki bu hikâyelerin evvelce neşredildiği mecmua veya gazetenin adı, hikâyenin yazıldığı tarih bir satırlık bir not halinde de olsa kitaba ilâve edilmelidir. Bu, münekkitler ve edebiyat tarihçileri için mühim bir noktadır. Ayrıca editöre büyük külfetler yüklıyecek bir iş te değildir.

"Kardeş Payı"nda Orhan Kemal gene küçük, fakir insanları, işçileri ve onların dertlerini anlatıyor. Buna rağmen yazar tekrara düşmüyor, mevzuunu eskitmiyor. Aynı çerçeve içinde, anlatacak yeni şeyler bulup çıkarıyor. Bugüne kadar Orhan Kemalin 13 eseri kitap halinde yayınlanmış bulunuyor. Bunlardan 6'sı roman, 7'si de hikâye kitabıdır. Gündelik gazetelerde tefrika edildiği halde henüz kitap halinde satışa çıkarılamayan 7 romanı da basılmak için sıra bekliyor. Kısacası Orhan Kemal çok yazan, eskilerin tâbiriyle "velût" bir muharrirdir. 42 yaşında, evli ve üç çocuk babası olan Orhan Kemal hayatını kalemiyle kazanmaktadır. Hayatı baştan aşağı mücadeleler, didinmeler ve ekmek parasının peşinde koşmakla geçmiştir. Bu arada dört başı mamur bir tahsil yapmak imkânı maalesef ele geçmemiştir. Ekmek parası peşinde koşan Orhan Kemal işçilik, garsonluk, kâtiplik gibi muhtelif ve ağır işlere girip çıkmıştır. Bu hayat Orhan Kemale arasında yaşadığı bu insanları iyice tanımak, onların korku, sevinç ve üzüntülerini en ince teferruatına kadar öğrenmek fırsatını vermiştir. Orhan Kemalin hikâye ve romanlarında bu insanların hayatı bütün canlılığı ile yaşatılmaktadır. Orhan Kemal için, derler ki, bedbin bir muharrirdir. Hikâyelerinde hep kötülükleri ele alır, hep fakirleri mazlum, zenginleri ise zalim gösterir. Bu düşünceler, ihtimal doğrudur. Ama doğru olan bir şey de Orhan Kemalin hikâyelerindeki kahramanlar âdeta canlıdırlar; hâdiseler her gün içinde yaşadığımız hâdiselerdir. Kısacası Orhan Kemal realist bir muharrirdir ve eserlerinde meseleleri bütün çıplaklığı ile ortaya dökmekten çekinmeyen cesur bir hikâyecidir. Eğer Orhan Kemal bedbinse, eğer Orhan Kemal küçük insanları tutuyorsa, bu sadece onun dürüst ve namuslu bir muharrir olduğunu gösterir.

Orhan Kemal hayatını kazanma zoruyla çok sık yazmasına rağmen taze kalmasını bilmesiyle, okuyucusuna bıkkınlık vermemesiyle, anlatıştaki ustalığı ve dile hâkimiyetiyle insana ister istemez Maksim Gorki'yi hatırlatmaktadır. Şüphesiz Orhan Kemali Gorki ile karşılaştırmak iddialı bir mukayese olur. Ama dünya edebiyatında kıymetli bir yer kazanan Gorki'ye en çok benziyen Türk yazarı elbette Orhan Kemaldir. Bu hikâyelerin, ilerde yabancı dillere çevrildikleri takdirde, bütün dünyada alâka uyandıracağına inanmak mümkündür.

"Kardeş Payı"nda da, muharririn diğer eserlerinde olduğu gibi hikâyelerin ağırlık merkezini kahramanları arasındaki konuşmalar teşkil ediyor. Vaka daha ziyade konuşmaların inkişafıyla takip ediliyor. Bu sebeple okuyucunun alâkası daima uyanık kalıyor. Bundan başka halkın konuşma tarzının muharrir tarafından dikkatle incelenmiş olması, okurken dilin tek bir kelimeye, tek bir ibareye olsun takılmamasını temin ediyor. Vakalar ve konuşmalar su gibi akıp gidiyor.

Kısacası, "Kardeş Payı" her bakımdan dört başı mamur ve tavsiyeye lâyık bir hikaye kitabı...

YURDUNU KAYBEDEN ADAM

(Cengiz Dağcının romanı. Varlık yayınları, Büyük Cep Kitapları 36. Ekin Basımevi, İstanbul - 1957. 208 sayfa, 200 kuruş)

Cengiz Dağcı Türk edebiyatında yeni bir isim.. "Yurdunu Kaybeden Adam" bu yeni romancının ikinci kitabı.. Cengiz Dağcının ilk romanı "Korkunç Yıllar", yazarının acemi de olsa, kabiliyetli bir romancı olduğunu göstermişti. İkinci kitap yazarının o günden bu güne bir ilerleme, bir gelişme gösterdiğini müjdelemiyor. Aslına bakılırsa, yazardan bu kadar kısa zamanda büyük bir gelişme beklemek yersizdir. Zira "Yurdunu Kaybeden Adam", "Korkunç Yıllar"ın devamından ibaret. Bu iki kitap iki ayrı roman gibi piyasaya çıkarılmışsa da ikinciyi anlıyabilmek için birinciyi okumak şart..

"Yurdunu Kaybeden Adam" bir hatıra-roman. Sadık Turan adındaki Kırımlı bir Türkün hatıraları anlatılıyor. "Korkunç Yıllar" da Sadık Turanın Kırımda geçen çocukluğu, Kızıl Ordunun bir subayı oluşu ve İkinci Dünya Harbi sırasında Almanlara esir düşmesi, esir kamplarındaki acıklı hayatı anlatılıyordu. "Yurdunu Kaybeden Adam"da ise Sadık Turanın esir kamplarında geçen üzüntülü seneleri, sonra Kızıl Ordu ile çarpışmak için Almanlar tarafından hazırlanan Türkistan Lejyonunun kuruluşu anlatılıyor. Almanlar Sovyet zulmüne dış bileyen ve Türkistanın istiklâle kavuşmasını arzulayan bu esirlerin milliyetçi hislerini körükliyerek insan bakımından pek zayıflayan ordularını takviyeye çalışmaktadırlar. Bu sebeple esir kamplarındaki pek çok Türk bir kampta toplanır ve yeni baştan askerî eğitime tâbi tutulur. Sadık Turan da bunların arasındadır. Almanlar kuracakları yeni dünya imparatorluğunun havali içinde, muhayyel bir Türkistan Cumhuriyetinin bu ilk mücahitlerini kendi askerî sistemleri içinde fabrika mamulleri gibi yetiştirmeye çalışırlar. Aylarca süren bu pek sert askerî eğitim, Kırımın, Türkistanın, Kafkasların, Özbekistanın bağrından kopup gelmiş bu sabık sovyet askerlerini bilenmiş birer bıçak gibi parlatır. Sadık Turan, nedense subay olduğunu saklamış, Almanların kampında er olarak eğitim görmüştür. Ama sonra subay olduğu anlaşılır ve Hitlerin ordusunun teğmenlerine mahsus üniformayı giymeye hak kazanır. Almanlar cepheye sürecekleri ve kendisinden pek çok şey bekledikleri bu lejyonun mensuplarına çok iyi muamele etmektedirler. Sadık Turan çalışma ve disipliniyle kısa zamanda temayüz eder. Alman kumandanlarının sevgi ve itimadını kazanır. Bu sayede Almanların işgali altında olan Kırıma izinli olarak gönderilir. Sadık Turan nihayet yurduna, ailesine kavuşacağı için son derece sevinçlidir. Ama köyüne gidince yeni bir meseleyle karşı karşıya kalır. Sovyet zulmü sona ermiştir. Ama yerini bir başka zalim almıştır. Kırım şimdi de Hitlerin ordusunun işgali altındadır. Kimse işgalden memnun değildir. Herkes hürriyeti özlemektedir. Sadık Turanın Bekir adındaki kardeşi Alman işgaline karşı fiilen cephe alıp birkaç arkadaşıyla birlikte dağlara çıkmış, çetelere katılmıştır. Sık sık şehirleri basmakta, yolları kesmekte ve Almanlara ölüm saçmaktadır. Halbuki Sadık Turan kardeşinin düşmanlarının üniformasını üzerinde taşımaktadır. Bu üzüntüyle iznini bitirip kıtasına dönen Sadık Turan az sonra Rusyanın içine sürülür. Kızılorduyla günlerce Stalingratta boğuştuktan sonra Alman ordusu nihayet bozulur ve ricat başlar. Kaçanların arasında Sadık Turan da vardır. Bir gece sırtındaki Alman üniformasını çıkarıp dereye atar. Tedarik ettiği bir işçi elbisesini giyip İtalyaya sığınır. Roman bundan sonra, kimsesiz, idealsiz ve vatansız bir adamın üzüntülerini hikâye etmektedir.

"Yurdunu Kaybeden Adam", alâka çekici bir macera romanı olârak okunmağa değer.

S P O R

Galatasaray

Cim bom bom

Avrupalı futbol tenkidçilerinin, takımların değerlendirilmesi ile ilgili olarak mühim bir usulleri vardır: Ekiplerin kendi sahaları haricinde oynadıkları maçlarla, seyahatlerinde elde ettikleri neticeleri kontrol etmek. Bu usulün sık sık yanlış neticeler doğurduğu bir hakikat olmakla beraber, Türk futbolu gibi henüz Avrupada sağlam bir kredi temin etmemiş stillerin temsilcileri için, fikir, son derece doğru ve kati kararlar meydana çıkarabilmektedir. Hafta içinde Rusyada kıymetli neticeler almış olarak İstanbula dönen Galatasaray futbol takımı, son senelerde kuvvetli futbolu ile tanınan bir memlekette, ne İstanbulda topa vurmadıkları için ıslıklanan Fransa Kupa galibi Toulouse, ne de her maçında bolca gol yiyen derme çatma Alman takımlarının bıraktıkları tesire benzemeyen bir intiba! yurt dışında bırakarak eve dönmüş bulunuyor. Galatasaray, geçen yıl Fenerbahçenin aynı memlekette kazandığı başarıyı devam ettirmekle belki de en büyük galibiyeti kazanmıştır. Rus liginin "adı duyulmuş" takımlarından Tiflis Dinamo'su ile Leningrat Zenith'ini yüzbinlerin önünde, hem de iyi futbol oynayarak yenmek, Moskova Lokomotifi'ne yenilmekten çok daha değerlidir. Galatasaray, zor şartların bir araya toplandığı dış seyahatini başarı ile kapamış bulunuyor. Artık Rusya kendi takımlarını, kendi sahalarında mağlûp edebilen ikinci Türk ekibini öğrenmiş bulunuyor. Bu, West Bromwich Albion, Fiorentina gibi dev futbol takımları ile boy ölçüşenleri mağlûp etmiş, "dev moral" li Galatasaraydır.

Beşiktaş

Politik manevralar

Geçen haftanın sonunda toplanan Fevkalâde Beşiktaş Kongresinden önce, kulüp lokalinde uzun boylu ve bıyıklı bir adam basın mensuplarına şöyle diyordu: "Beşiktaşta muhalefeti dün ortadan kaldırdık. Şimdi artık tek bir gurup ve tek bir liste halinde yarınki seçimlere gidiyoruz. Sadri ile anlaştık. Çok daha rahat çalışacağız. Bu, doğrusu aranırsa kongreden bir gün önce hiç beklenmeyen bir haberdi. Kulüp ikinci reisi Abdullah Ziya Kozanoğlu, siyah-beyazlı çevreleri hayretler içerisinde bırakan beyanatında, aralarında şiddetli çekişmeler geçen iki grubun birleştiğini söylüyordu. Kongreye hazırlanan üyeler durumu bir türlü kavrıyamıyorlardı. Hava ilk kongreden daha elektrikliydi. 5-4 muhaliflerin galibiyetiyle kapanan geçen defaki seçimlerden sonra bir idare kurdu olarak tanınan Sadri Usoğlu'nun yeni kongreyi desteklemesi garipti. Bitaraf çevreler "Sadri muhakkak kaybedecektir. Fakat bir şeyler düşünüyor" diyerek, vaziyetin bilinen bir formül dahilinde idare edildiğini belirtiyorlardı. İdare heyeti 5-4 lük çoğunlukla çalışamadığından şikâyetçiydi. Politik manevra hazırlanıyor, sulhçu beyanatlar ve aynı şansa sahip karma listeler ortaya çıkıyor, Sadri Usoğlu kazanma şansı çok kısır bir gurupla seçime girmek cesaretini gösteriyordu. Netice, durumu bu zaviyeden inceleyenler için tamamen normaldi. Heyetin sekiz üyeliği iktidarda kalmış, bugünkü muhalefetten sadece Sadri Usoğlu seçimi yüklü bir oy yekûnu ile kazanmıştı. Manevra tam mânasiyle başarılı olarak icra edilmiştir. Bir yanda idare heyeti lâzım olan çoğunluğu temin etmiş, diğer yandan muhalefet tamamen ekarte edilerek Sadri Usoğlu teknik bir görüşle Teknik Komiteye girmişti. Beşiktaş tarihinde mühim bir yer işgal edecek olan bu fevkalâde kongre gürültüsüz olarak kapanırken, sebep ve neticeyi bir türlü kavrayamayan pek çok taraftar mevcuttu.

Beşiktaş Kongresinde hararetli bir an

İşin aslını anlıyan beri gelsin

Fenerbahçe

Kongre açılıyor

Geçen sene ölen, Arsenal takımının şöhretli menajeri Tom Whittaker, hatıralarının bir yerinde "futbol takımlarının sahada kazandığı başarılar doğrudan doğruya idari mekanizmalarına bağlanmalıdır. Göz kamaştıran teknik üstünlükler bir tarafa, düzgün bir cemiyet hayatının temsilcileri olarak spor sahalarını süsleyen kulüplerin sportif değeri, en fazla alkışlanmağa namzettir. Kulüplerimizi üstün cemiyetler haline getirmeliyiz. O zaman sahalarda elde edilen galibiyetler, hakiki spor ruhunun gayeleri olarak meydana çıkacaktır" diyor. Baba Whittaker'in spor klüplerimiz hakkında küçük bir bilgiye sahip olduğu iddia edilemez. Fakat spor ve sportif idareye dair objektif fikirleriyle bu kurt idareci, bütün kulüplerimizin karşı karşıya bulunduğu mühim bir meseleye parmağını basmış bulunuyor. Spor kulüplerinin cemiyet hayatındaki müstesna yeri ve bu yerin ilmi mânası ne derece bilinmektedir.? Yarım asırlık mazileri ile övündüğümüz Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş gibi en büyük kulüplerimiz, spor sahası haricinde yapılan sportif çalışmalarını, doğrusu aranırsa müsbet formüller haline getirememişlerdir. Futbol sahasında elde edilen bol gollü şampiyonluklar, pistleri fetheden rekorlar yanında, spor mektebinin köşe dimağlı genç talebeleri, acaba hangi ilmi metodlarla, hangi ahlâki ve öğretici derslerle yetiştirilmiş ve spora bağlanmıştır? Bu mevzuda ileri gitmiş memleketlerde günümüzün konusu olan bu husus, büyük kulüplerimizin henüz el atmadıkları "öz spor" koludur. Fenerbahçeye sahada görerek âşık olan, sarı-kırmızı rengin deniz sporlarındaki üstünlüğüne bağlanan binlerce taraftar mevcuttur. Ancak bunlar arasında büyük kulüp lokallerinin geniş konferans salonlarında, ehliyetli hocaların verdiği dersleri veya kültür kollarının ilmi çalışmalarını takip ederek, kulübüne ve spora müsbet bağlarla bağlanan bir tek taraftar gösterilemez. İşte, Whittaker'ın fikri burada başlar ve burada biter. İdari mekanız-

madaki ilmî çalışmalar kulüpleri, sporun istikbalini kurtaracaktır. Fakat yapılabildiği an...

Hazırlıklar

Doğrusu, Fenerbahçe klübünün pazar günü yapılacak mühim kongresi, Türk spor tarihinde bir kongre olarak dikkati fazlaca üzerinde toplamıştır. Kulüp çevrelerini de aşan bir alâka ile beklenen kongrenin en enteresan tarafı, idare heyetinin şimdiye kadar spor âlemimizde görülmemiş derecede kuvvetli ve hazırlıklı bir muhalefet grubu ile karşılaşmasıdır. Hacı Bekir ve Yavuz İsmet Uluğ'un "idealist" grubu nihayet uzun çalışmalarının neticelerini, gruplarını büyük bir çoğunlukla destekleyen üyelere açıklayacak, programlarını izah ederek seçimlerde reylerini istiyecektir. İdealist gurup, birkaç yıldır cemiyetlerimiz içinde doğması normal bir hal alan muhalefetin çok değişik ve belki de en müsbet şeklidir. Bir senedir ilmî bir hazırlık devresi geçirmiş, Fenerbahçe kulübünün bünyesini objektif olarak tetkik etmiş, geniş plânlar hazırlıyarak Türkiyenin bu büyük kulübünü tam bir ilerlemeye tabi tutacak nizamnameler, kademeler elde etmiş olarak kongreye gelmiştir. İdealistlerin, Tom Whittaker'ciler olduğunu söylemek pek yanlış olmasa gerektir. Bunun yanı sıra muhalif grubun kulüp bünyesi ile uygun daha bir çok "idealist" fikirleri de mevcuttur. Diğer tarafta, müsbet hücumlara bazı şampiyonluk kalkanlar: hazırlayan idare heyeti ve taraftarları bulunmaktadır. İdare heyetinin iki senelik icraatının kongrede çok şiddetli hücumlara hedef olacağı muhakkaktır. Fakat kongrenin sadece bu kabil hücum ve müdafaalarla geçmiyeceği de aşikârdır. Artık Fenerbahçe umumi heyeti, kulübün modern ve müsbet plânlar dahilinde idare edilmesini isteyen grupla, bir senelik faaliyetini yakından bildiği topluluk arasında seçim yapmak durumundadır. Son günlere kadar tarafların heyete sunacakları seçim listelerini ilân etmemek hususunda gösterdikleri dikkat son derece alâka çekicidir. Bununla beraber basının zaman zaman neşrettiği derme çatma listeler artık kaybolmuş, bunların yerine son kozlar meydana çıkmıştır. Fenerbahçenin şöhretli başkanı Hacı Bekir katı olarak idealistler listesine girmiştir. İktidar, Osman Kavrakoğlundan ayrıldıktan sonra gene Zeki Rıza Sporel'i başkan adayı gösterirken, idealistler umumi kaptanlık için K. Fikrete karşı Müjdat Yetkiner'i aralarına alarak son hazırlıklarını tamamlamışlardır. Kongrenin en enteresan tarafı müstafi idareci Osman Kavrakoğlunun durumudur. Kavrakoğlu sadece başkanlık için müstakil olarak adaylığını koyacağını bildirirken, ikinci bir muhalefet cephesini kendiliğinden açmış bulunmaktadır. Eski ikinci başkanın eski arkadaşları ile yapacağı münakaşalar ve açıklanması beklenen istifa sebebi alâka toplıyacaktır. Bununla beraber başkanlık ünvanının Hacıbekirde kalacağını düşünenler çoğunluktur.

Tenis

Hoad kazandı

Sekseninci Wimbledon tek erkek finali oynanmadan önce dünya tenis basını filenin iki tarafındakileri şöyle tarif ediyordu: "Bir yanda Avustralyalı Lewis Hoad. 24 yaşında. Geçen sene Wimbledon finalinde, Ken Rosewall'u şahane bir maçla yenerek ünvanını elde etti. Çok kuvvetli bir fileci. For-hand voleleri tutulmaz. Serviste sert ve müstakar. Modern stili ve sempatik hareketleriyle son yılların Tony Trabert'ten sonra en çok sevilen tenisçisi. Ateş sarısı saçları ve atletik yapısı ile Lew "Bu yıl formsuz" denilmesine rağmen finale rahatça çıktı. Yarı sonda Avustralyanın yıldırım servisli sol el Neale Fraser'i ümit edildiğinden çok daha kolay yendi. Şöhretli organizatör Jack Kramer'in profesyonel olması için yaptığı milyonları bulan teklifleri reddetti. Tek gayesi Amerikalı Donald Budge tarafından tesis edilen meşhur üçlü rekora ulaşmaktır. Geçen yıl Wimbledondan sonra rekoru yakalarken Forest Hill'de, İngiltere finalinde defi ettiği Ken Rosewall'a kaybetti. Sezon sonunda belinden arızalandı. Avustralya şampiyonluğunu kaçırdı. Ancak son aylarda iyi oyunlar çıkardı ve Wimbledon finaline ulaştı. Final için 9-6 şanslı görülmektedir. Diğer yanda Avustralyalı Ashley Cooper. 20 yaşında. Son senelerde Avustralyanın yetiştirdiği en iyi beş raketten biri. Wimbleedon finali için henüz tecrübesiz. Çok kuvvetli servisçi. Yapısı sağlam. Filede hareketli ve kurnaz. İki taraflı voleleri mükemmel. Ancak büyük maç morali yok. Viktorya şampiyonasında Hoad ile fevkalâde bir final oynadı. Wimbledon finali için 9-3 favori tutuluyor. Dünya tenis âleminin kalbi üç set bu iki dev ile beraber attı ve Lewis Hoad çok rahat ve hakim bir oyunla maçı 6-1, 6-2, 6-1 lehine çevirdi. Hoad ikinci Wimbledon şampiyonluğunu kazanıyordu. Ancak mağlûp Ashley Cooper de Wimbledon için daha çok genç olduğunu inkâr etmiyordu.

Lewis Hoad

Hak edilen kupa

Kapak Baskısı : Rüzgârlı Matbaa Denizciler Cad. - ANKARA

Kapak Klişesi : Kenan Dinçman Klişe Fab.. - İSTANBUL